

pm
66/84

KURDERNA OCH KURDISTAN

Institut kurde de Paris

Socialstyrelsen

av Memo Yetkin

Institut kurde de Paris

GEN. 3 06

LIV. SWE, 866
28/11/2016
400 YET KUR

KURDERNA OCH KURDISTAN

av Memo Yetkin

Institut kurde de Paris

Socialstyrelsen 1984

Förord

Sverige har under det senaste årtiondet tagit emot alltfler flyktingar och invandrare bl a från Mellersta Östern. Många som i sitt arbete kommer i kontakt med dessa invandrare har uttryckt önskemål om att få information om de olika etniska grupperna.

Det finns 6 000 kurder i Sverige och de tillhör inte numerärt de större invandrargrupperna. Behovet av information om gruppen är emellertid stort inte minst på grund av att kurderna har en kultur som avsevärt skiljer sig från den svenska. Ett annat - kanske ännu viktigare faktum - som också påverkar kurdernas liv i Sverige, är att de i sina hemländer är en både ekonomiskt, kulturellt och militärt förtryckt minoritet. Detta trots att det totalt finns mellan 18 - 20 miljoner kurder i främst Turkiet, Irak, Iran och Syrien.

Sverige har tagit emot kurder från de ovan nämnda länderna som politiska flyktingar och detta innebär givetvis ett politiskt ställningstagande från svensk sida. Socialstyrelsen har inte tagit ställning till innehållet i denna skrift utan detta står helt för författaren.

Skriften har på uppdrag av socialstyrelsen skrivits av Memo Yetkin, själv kurd från Turkiet. Han har under arbetets gång haft kontakt med olika kurdiska grupper och föreningar, vilket var en förutsättning för uppdraget.

Materialet har redigerats på socialstyrelsen. Stora nedskärningar har gjorts. Det gäller särskilt avsnitt III. Trots detta har materialet blivit ganska omfattande.

Om man försöker sätta sig in i den situationen att man som svensk invandrare i ett annat land skulle redogöra för Sverige och Europa ur olika aspekter, historiskt, befolkningsmässigt, språkligt, kulturellt, etc. förstår man kanske svårigheten att begränsa sin information. Materialet får också ses mot den bakgrunden att kurderna i sina hemländer är förbjudna att överhuvudtaget publicera något om kurderna eller på det kurdiska språket.

Arbetet med skriften har dragit ut på tiden och det visade sig under arbetets gång att den skulle bli mer djupgående och därför också mer omfattande än vad som hade planerats. Invandrarverket har därför under tiden publicerat en monografi om kurder. I arbetet med den har socialstyrelsens arbetsmaterial använts som källmaterial. Föreliggande skrift vänder sig främst till dem som på grund av t ex sitt arbete har behov av en mer fördjupad information om kurdernas bakgrund.

Socialstyrelsen, Byrå S 1

mars 1984

Institut kurde de Paris

Innehåll

FÖRFATTARENS FÖRORD	9
I MELLERSTA ÖSTERN	11
Historik	11
Social och ekonomisk struktur	15
Nomader	15
Jordbruk	15
Hantverk	16
Kulturella faktorer bakom enhets- och splittringstendenser	16
Enhetsfaktorer	16
Splittringsfaktorer	17
II KURDISTAN	19
GEOGRAFI - Kurdistan, landet utan erkända gränser	19
Befolkning	22
Historia	23
Det mediska riket	26
Den islamska (arabiska) och tur- kiska invasionen	27
Kurdiska dynastier	27
De turkiska och mongoliska invasionerna	28
Konflikter mellan ottomaner och perser	29
De europeiska stormakternas inträde på scenen	31
Kurdiska furstendömen revolterar	31
Shejkerna revolterar	32
Det ottomanska väldet mot sin upplösning	33
Sevres-avtalet	35
Lausanne-avtalet	36

Mosulfrågan	36
Kurderna revoluterar igen	37
Mahabad-republiken i Iran	39
Revolt i irakiska Kurdistan- Barzani	40
Religion	42
Jesiderna	46
Sociala och ekonomiska förhållanden	48
Familjen	50
Språk	54
Litteratur	57
Muntlig och folklig tradition	57
Legender	58
Skriven litteratur	59
Traditionella och nationella kurdiska fester	62
Bröllopsfesten	62
Årstidsfester	63
Nationalfesten Newroz	64
Kurdisk musik	66
Sånger	67
Trubadurer	68
Kurdiska folkdanser	71
Kurdiskt konsthantverk	73
Mattor	73
Övrigt	75
Kurdisk film	75
III KURDERNAS SITUATION I OLIKA LÄNDER	77
Bakgrunden till förtrycket	77
Kurdernas situation i Turkiet	81

Ekonomiska förhållanden i turkiska Kurdistan	83
Lagstiftning	85
Förbud mot kurdiska traditionella och religiösa skolor	87
Undervisning	87
Internatskolor	89
Analfabetism	89
Press och massmedia	90
Turkisk radio/TV (TRT) - opinions- bildare	91
Namnändring av kurdiska orsts- och egennamn	92
Förbud mot kurdisk nationaldräkt och nationalfest	92
Massdeporterteringar	93
Hälsovård	93
Födelsekontroll	94
Kommando och polis	94
Den turkiska militären	96
Kurdernas situation i Iran	98
Den iranska revolutionen	98
Den politiska friheten	99
Nationalitetsfrågan	99
Den ekonomiska frågan	100
Kriget börjar	100
Khomeiny mot kurderna	102
Iranska anfall	102
Fredsförsök	103
Front med Moudjahidin	104
Kurdernas situation i Irak	106
De kurdiska gerillaorganisa- tionerna	107
Kriget mellan Irak och Iran	107
Bagdad-myndigheternas politik mot kurderna	108
Förflyttningarna	109
Fängslande och deportering av kvinnor och barn	110
Avrättningar och tortyr	111
Kurdernas situation i Syrien	112

Kurder utanför Kurdistan	115
Kurderna utanför Kurdistan i Iran	116
Kurderna i Baluchistan	116
Kurdernas situation i Sovjetunionen	116
Kurderna i Libanon	119
Kurder utanför Kurdistan i Turkiet	120
IV KURDISKA IMMIGRANTER I EUROPA	125
Immigrantfrågan i Europa	125
Förslavad arbetskraft	125
Kontrakterad arbetskraft	125
Importerad arbetskraft	126
Immigrant-minoriteter	126
Vad är en minoritet?	127
Att tillhöra en minoritetsgrupp	127
Den kurdiska minoriteten i Sverige	128
Bakgrund till den kurdiska utvandringen	128
Kurdernas bosättning i Sverige	129
Svenska majoritetssamhällets bild	130
Den turkiska minoritetens bild	131
Dagens invandrare. Morgondagens minoriteter	131
Sveriges minoritetspolitik	132
Familjen	132
Kvinnorna	133
Barnen	137
Språket, förskola, skola	138
Det kurdiska språket	138
Förskola	139
Skola	140
De kurdiska lärarna	145
Video och de kurdiska barnen	146
Den kurdiska minoriteten och biblioteken	146
Tolkning	147

Fritid, föreningsaktiviteter och
kulturella aktiviteter 148

Centralstationen - en träffpunkt på fritiden	149
Föreningsaktiviteter	149
Kurdiska organisationer i Sverige	150
Svensk-kurdiska arbetarföreningen	151
Kurdiska riksförbundet	154
De kurdiska studenternas situation	156
En händelse som påverkat kurdernas syn på svenska myndigheter	157
Kurdiskt bokkafé	158
Kurdiska dansgrupper i Sverige	159
En kurdisk trubadur i Sverige berättar om sig själv	160
Kurdiska författare och poeter i Sverige	161
Cigerxwin	161
Solidariteten med kurderna	163
Ordförklaringar	167
Viktiga årtal för kurderna	177
Källor	185
Litteratur på svenska	189
Bil 1 Kurdiska skriftspråk	195
Bil 2 Kurdiska dynastier	196
Bil 3 Kurdiska "Hukumeter" och "Beyliker"	198
Bil 4 Kurdiska Riksförbundet	199
Bil 5 Kurdistans Demokratiska Riksförbundet	200

Författarens förord

För några år sedan fick jag i uppdrag av Socialstyrelsen att skriva en rapport om kurderna. Skriften skulle inte omfatta mer än 50 sidor. Den skulle vara informativ, objektiv och lättläst. Men redan från början märkte jag att det var svårt att skriva allsidigt om kurderna i den givna ramen. Det dröjde därför länge innan den blev klar.

Att själv vara kurd och skriva objektivt om kurderna var inte lätt, eftersom det för mig fanns en given objektiv ram, nämligen:

- det finns ett folk som kallas "kurder"
- de bor i ett område som kallas "Kurdistan"
- de har som alla andra folk rätt till en "självständig stat".

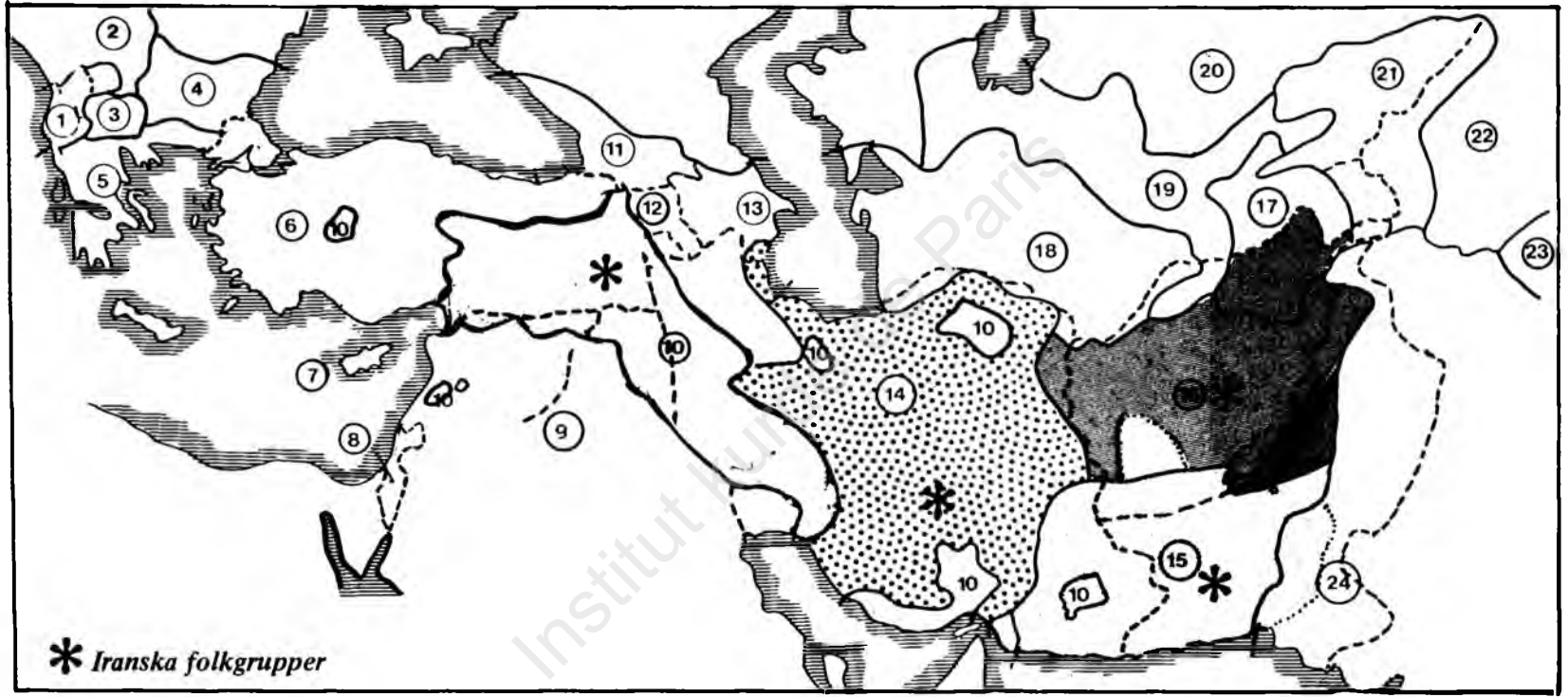
Inom den objektiva ramen försöker jag med denna skrift informera läsaren. Det är inte meningen att skriften ska ge läsaren djuptgående kunskaper om olika aspekter. De olika aspekterna behandlas kanske inte på samma nivå. Detta beror främst på bristande litteratur. Just den bristen är också orsaken till att vissa sifferuppgifter är gamla (huvudsakligen de som rör ekonomin).

För att skriften ska vara lättläst placerade jag hänvisningarna sist i boken.

Skriften vill belysa dels kurdernas svåra situation i Kurdistan, dels de problem som de möter här i Sverige. För att nå detta syfte är rapporten skriven på ett kritiskt sätt. Det är möjligt att den kritiska prägel strider mot olika gruppers uppfattning. Dessa grupper är:

- 1) Regeringarna som förtrycker kurderna.
- 2) Vissa kurdiska organisationer som har olika lösningar på den kurdiska frågan.
- 3) Vissa svenska myndigheter som handlägger kurdiska ärenden.

Jag är medveten om den språkliga bristen i boken men hoppas att den ändå blir förstådd.

- 1 Albanier
- 2 Serbier
- 3 Mekadoner
- 4 Bulgarer
- 5 Greker

- 6 Turkar
- 7 Cyprioter
- 8 Judar
- 9 Araber
- 10 Kurder

- 11 Georgier
- 12 Armenier
- 13 Azerbajdjaner
- 14 Perser
- 15 Balucher

- 16 Pashtuer
- 17 Tadzjiker
- 18 Turkmener
- 19 Uzbeker
- 20 Rysser

- 21 Kirgizer
- 22 Uygurer
- 23 Tibetaner
- 24 Indier

Etniska grupper i Balkan-Mellanöstern-Kafkasien

I Mellersta Östern

I Mellersta Östern bor idag ca 250 miljoner människor fördelade på ett 20-tal statsbildningar. Språkligt är dessa människor uppdelade i semitisk-, iransk- och turkisktalande befolkningar. För att man ska kunna förstå det kurdiska folkets situation och problem i Mellersta Östern idag, måste man göra en kort överblick över hela områdets historiska, kulturella, sociala och politiska utveckling.

1 Historik

Historiskt kan man härleda den europeiska civilisationen till Mellersta Östern, till Nilens och Eufrat-Tigris' stränder. Eufrat och Tigris flyter bland annat genom Kurdistan. Nomader, som levt på de stora, torra stepperna, tvingades flytta när steppen gradvis förvandlades till öken. De sökte sig då till de fortfarande fuktiga och beboeliga floddalarna. Befolkningarna utvecklade i dessa floddalar två revolutionerande framsteg: att leva av jordbruk istället för av jakt och att bli bofasta och leva i stora samhällen.

Dessa civilisationer utvecklades under mer än 3.000 år till flera mycket högt stående statsbildningar: det assyriska, det babyloniska, det mediska och det persiska riket.

Först på 300-talet f Kr utsattes Mellersta Östern för kulturell påverkan från Europa genom att Alexander den store från Grekland invaderade Främre Asien. Det grekiska riket efterträddes av det romerska. Dessa båda rikena dominerade Mellersta Östern i 900 år. Man skall emellertid inte glömma att denna dominans huvudsakligen gällde karavanvägar och städer i närheten av karavanvägarna. Gränsen för den greko-romanska dominansen gick under alla dessa år vid de höga bergen och de stora öknarna som behärskades av nomader. På 600-talet e Kr försvagades det romerska riket,

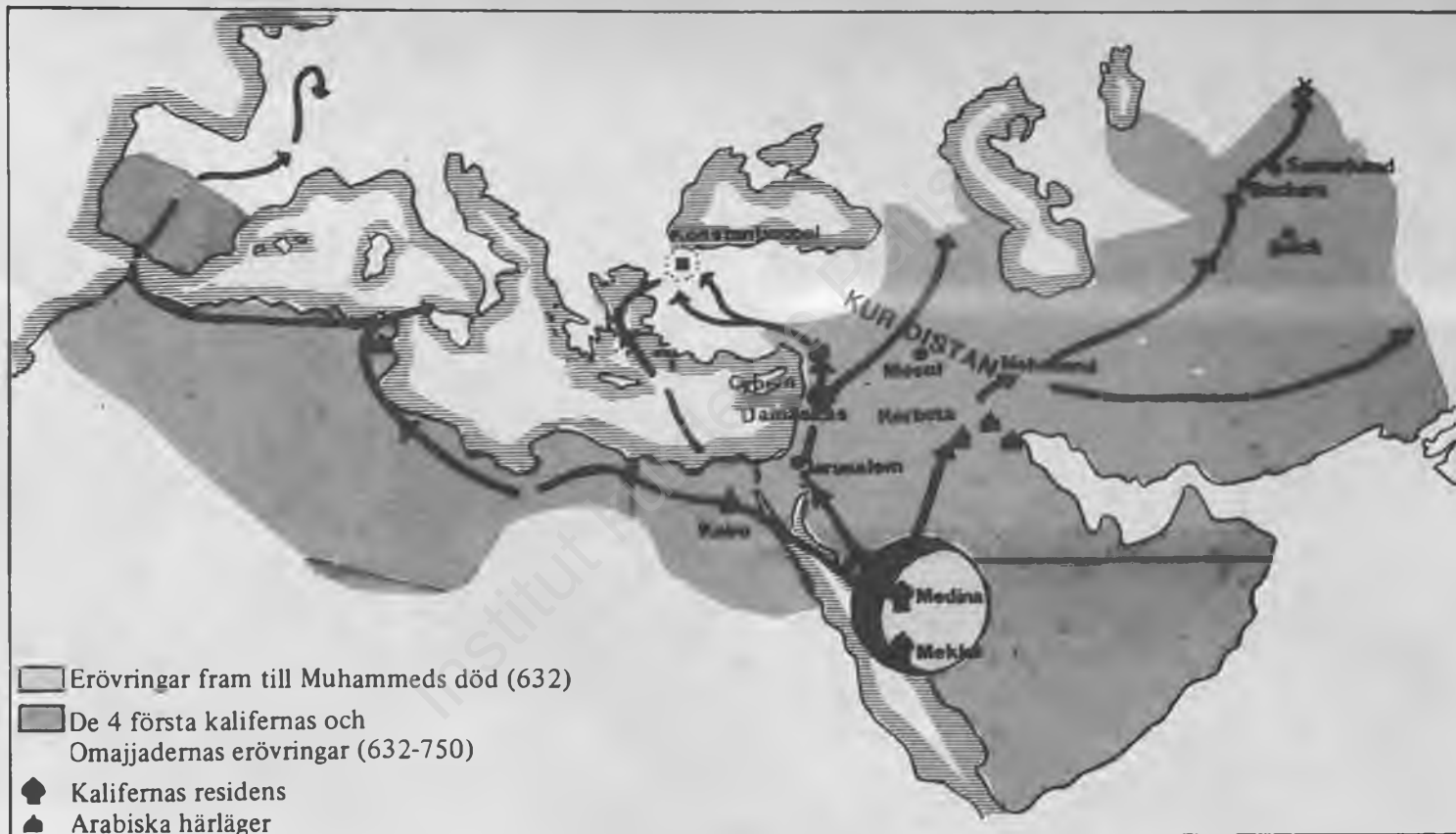

Alexander den stores tåg (336-323 f Kr)

dels av att det delades i ett västromerskt och ett östromerskt rike, dels av de germanska folkvandringarna. Samtidigt blev den islamska religionen den faktor som enade och stärkte folken i Mellersta Östern.

Den islamska religionen uppkom år 622 e Kr när Muhammed flydde från Medina till Mecka. Muhammed gav genom islam araberna en känsla av nationell och religiös gemenskap, vilket ledde till att den islamska religionen fick en stor spridning. I början av 700-talet omfattade islam ett område från södra Frankrike längs Nordafrika till Saudarabien och det Persiska riket. Gradvis flyttades centrum för det islamska imperiet från Medina till Syrien och Mesopotamien (nuvarande Irak) eftersom dessa områden hade en högre stående civilisation än Arabien.

Därigenom fick handeln större betydelse och den arabiska fanatismen ersattes av en politik som syftade till mer samarbete med den kristna världen.

Islams utbredning till 750

Det islamska och kristna samarbetet avbröts på ett mycket tidigt stadium av en invasion från de seljukiska turkarna,¹⁾ som kom från Centralasien. De seljukiska turkarna hade länge hotat det islamska imperiets norra gränser. Efter att ha övergått till den islamska religionen, övertog de ledarskapet för den muslimska världen från araberna och perserna på 1000-talet. Detta medförde en nymilitant och fanatisk inriktning. Försvunnen var den tidigare politiken för samarbete med de kristna. Det östromerska riket anfölls på nytt, och denna gång ockuperades stora delar av Anatolien (del av nuvarande Turkiet). Den nya fanatismen var en av orsakerna till de kristna korstågen på 1200-talet, vilka dock urartade till plundringståg. De kristna armeerna marscherade genom Balkanländerna, Mindre Asien och Syrien fram till Palestina. Några kristna stater bildades längs den syriska och palestinska kusten och stärkte de där redan existerande kristna gruppernas ställning.

De muslimska turkarna förstärktes av nya invasioner från Centralasien genom de ottomanska turkarna.¹⁾ Under det ottomanska ledarskapet invaderades Balkanländerna och det östromerska riket, som skulle vara i 600 år fram till första världskrigets slut, nådde sin största utbredning 1683, då Wien belägrades. Samtidigt som den ottomanska utbredningen i Balkanländerna ägde rum, pressades den islamska religionen tillbaka i Spanien.

Redan på 1600-talet började turkarna bli ekonomiskt beroende av vissa europeiska stater. Efter den franska revolutionen började nationalismen och frihetssträvandena att sprida sig i det ottomanska riket, och samtidigt började den islamska enheten förlora sin betydelse, eftersom ottomanerna började turkifiera de islamska folken.

På 1800-talet drevs turkarna tillbaka från Ungern och senare började i Balkanländerna först serberna, sedan grekerna, rumänerna och bulgarerna att befria sig med stöd från tsarrysland.

I mitten av 1800-talet ockuperade européerna Nordafrika. Fransmännen kontrollerade Algeriet, Tunisien och senare Marocko. Britterna kontrollerade Egypten, och i början av 1900-talet ockuperade italienarna Libyen. Före första världskriget hade alltså ottomanerna förlorat Nordafrika

1) Seljukiska och ottomanska turkar tillhör samma folkslag men de kom vid olika tidpunkter till Anatolien (del av det som idag heter Turkiet).

och Balkanländerna. Vid första världskrigets utbrott allierade sig turkarna med Tyskland. Efter Kriget splittrades det ottomanska väldet i 20 nationalstater och västeuropeiska kolonier.

Politiskt kan ingen av de 20 statsbildningarna sägas vara demokratiska nationer i västerländsk mening, även om de har en demokratisk konstitution eller påstås bygga på social jämlikhet. Det traditionella samhällssystemet finns fortfarande kvar och spelar en stor roll i det politiska livet. Dessutom spelar området ekonomiskt och strategiskt en betydande roll för stormakterna.

2 Social och Ekonomisk struktur

Det traditionella samhället i Mellersta Östern karakteriseras av boskapsskötsel, jordbruk och hantverk.

Nomader

Boskapsskötseln handhas fortfarande av nomader, vilka är organiserade i stammar.

Nomadismen bygger på stammedlemmarnas intressegemenskap för stammens självförsvar, för de gemensamma betesrättigheterna och för stammens gemensamma förflyttningar. Det faktum att nomadernas egendom i form av boskap är beroende av kontinuerliga förflyttningar innebär att stammen är sårbar bl a mot stöld. Genom förflyttningarna karakteriseras stammens försvar av individernas rörlighet, skicklighet och offervillighet för stammens bästa. Denna militanta karaktär hos stammarna utvecklades under många år och fortfarande kan de utnyttjas som en militär faktor i det politiska livet såväl inom en nation som mellan olika nationer.

Jordbruk

Jordbruket är traditionellt beroende av sex faktorer: jord, vatten, säd, dragdjur, redskap samt arbetskraft. Var och en av de här faktorerna, vilka alla är nödvändiga, kan ägas av olika personer, varvid det som producerats ofta delas lika. Emellertid finns det en stark dynamik i systemet; ett system som existerat under årtusenden. Egenskaperna hos de olika faktorerna gör att allt utom arbete kan

samlas och koncentreras till ett fåtal personer. De som endast kan bidra med sitt arbete blir alltså beroende av starka söner för att få ett rimligt välstånd.

Ett fåtal familjer har den politiska och ekonomiska makten idag och folket behärskas av detta fåtal. De kallas i området för "aghor" eller "shejker" och motsvarar de europeiska feodalherrarna.

Hantverk

I gamla tider kontrollerades hantverket mestadels av vissa etniska grupper såsom armenier, judar och greker. Genom nationalismen och religiösa konflikter flyttades kontrollen av hantverket över på den övriga lokalbefolkningen. Urbaniseringen på 1900-talet påskyndade denna utveckling och ledde sedan till en koncentration av makten hos en liten borgerlig klass.

Denna borgerliga klass kan emellertid inte härledas från de traditionella handelsmännen, utan präglas av beroende till stora internationella företag. Effekten av detta beroende blir att den borgerliga klassen samarbetar politiskt med kapitalistiska länder.

3 Kulturella faktorer bakom enhets- och splittringstendensen

De olika folkslagen i Mellersta Östern har många gemensamma intressen men det finns också faktorer som verkar splittrande. Enhetsfaktorerna i Mellersta Östern är den patriarkaliska familjen, den islamska religionen och önskan att bli oberoende från stormakterna.

Enhetsfaktorer

Familjestrukturen

I den patriarkaliska familjen betraktas mannen överlägsen kvinnan: på mannens och faderns auktoritet vilar familjens gemensamma ära. Även om man erkänner kvinnliga släktskapsrelationer, så är det de manliga relationerna som är helt dominerande och utgör en ram för hela systemets existens.

Islam

Den islamska religionen är helt dominerande i Mellersta Östern. Förutom att den representerar en livssyn och ett kultsystem, har den också ett utvecklat system av lagar för det dagliga livet. Den heliga boken, Koranen, betonar vikten av broderskap mellan alla medlemmar av den islamska religionen och betonar också att stammen och nationen är oväsentlig.

Önskan om oberoende

Beroendet av västvärlden går inte tillbaka mer än 100 år. Dessa länders intresse av att dominera området har snarast ökat på grund av oljans betydelse. Önskan att bli av med denna dominans är gemensam för alla folken i Mellersta Östern.

Splittringsfaktorer

Splittringsfaktorerna i Mellersta Östern är språk, religion och klasstillhörighet. Språken som talas i området kan indelas i semitiska, iranska och turkiska språk.

Semitiska språk

De semitiska språken är bl a arabiska, hebreiska och syriak (arameiska). Det största av dessa är arabiskan, som sprids med islam över hela Nordafrika, Syrien och Irak. Idag talas arabiska av 150 miljoner människor. Hebreiska talas idag bara i Israel. En dialekt av arameiska talas av assyrierna och syrianerna.

Iranska språk

De iranska språken är bl a kurdiska och persiska. De tillhör den indo-europeiska språkstammen. De iranska språken är bland de äldsta i världen. De är spridda från centrala Anatolien till floden Indus i Indien.

Kurdiska talas i östra Turkiet, norra Syrien, Irak och västra Iran, av sammanlagt ca 20 miljoner människor. Detta område kallas Kurdistan. En kurdisktalande minoritet finns också i Sovjetunionen.

Persiska är det officiella språket i dagens Iran, men talas även i delar av Afghanistan. Sammanlagt talas per-

siska av ca 20 miljoner. Persiskan spelade före första världskriget samma roll i Mellersta Östern som latinet i Europa.

Turkiska språk

De turkiska språken är altaiska språk som kommer från Centralasien och talas av ca 40 miljoner människor. De turkiska språken kan indelas i den turkiska, som talas i dagens Turkiet, azerbajanska, som talas i nordvästra Iran, och turkmeniska i nordöstra Iran.

Bland språken i Mellersta Östern är kurdiska, azerbajanska, turkmeniska och syriak (aramaiska) bara tillåtna som talspråk, och förtrycks av respektive regeringar.

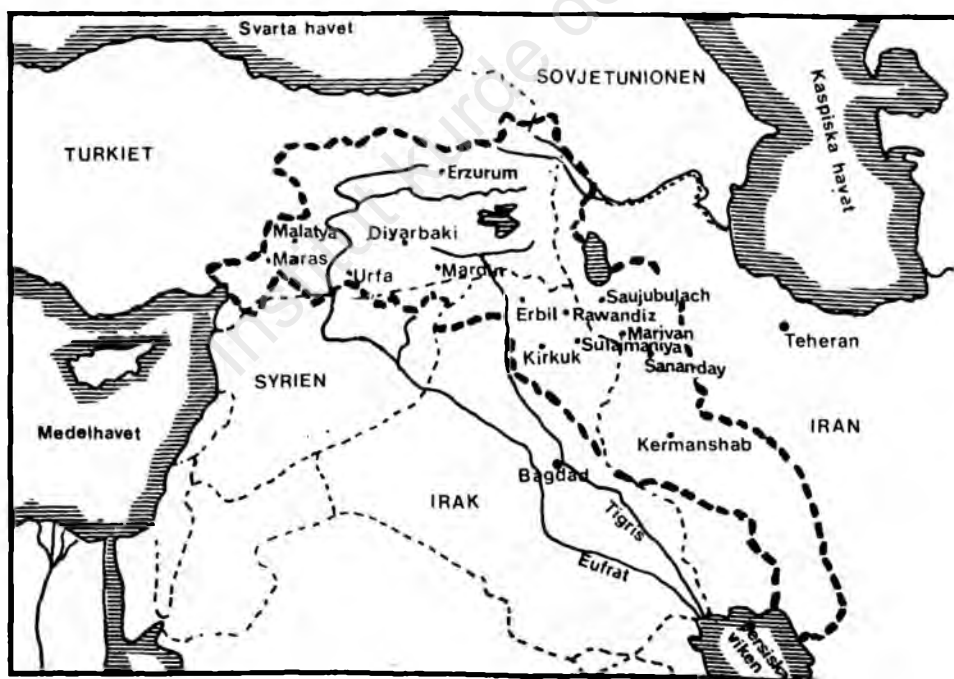
Religion

Religiöst domineras hela Mellersta Östern av islam, som är delad i två huvudsektorer: Sunni och shia. Shiiterna dominerar i Iran och Irak men de är också många i Turkiet, Syrien och Libanon. I den övriga islamska världen dominerar sunniterna. Det finns starka motsättningar mellan shiiter och sunniter. Icke-muslimska religioner i området är de kristna och judiska. Kristna och judiska minoriteter spelar ofta en stor ekonomisk och administrativ roll i de olika länderna. Konflikten mellan muslimer och nämnda minoriteter har ökat under senare år, inte bara av religiösa skäl, utan även av ekonomiska orsaker.

II Kurdistan

1 Geografi - Kurdistan, landet utan erkända gränser

Det är svårt att exakt fastställa Kurdistans geografiska gränser eftersom det inte är en nationalstat. Kurdistan omfattar idag ett område från Taurus bergskedja i väster till den iranska platån i öster och från berget Ararat i

Kurdistan

norr (Turkiet) till Mesopotamiens (Irak) slätter i söder vilket innebär en halv miljon kvadratkilometer, alltså något större än Sverige.

Den största delen (47,4 %) av Kurdistan är ockuperat 1) av Turkiet.

Följande tabell visar hur stor procentuell del av Kurdistan de olika delarna utgör samt hur stor del av respektive stat de kurdiska områdena utgör:

<u>Länder</u>	<u>Yta i km²</u>	<u>Kurdistan yta i resp stat</u>	<u>Procent- uell an- del inom resp stat</u>	<u>Procentuell andel av Kurdistan inom de olika sta- ternas grän- ser</u>
Turkiet	780 673	240 000	31 %	48 %
Iran	648 000	165 000	10 %	33 %
Irak	438 446	80 000	16 %	16 %
Syrien	185 180	15 000	8 %	3 %
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
Totalt	3 052 299	500 000		16 %

Kurdistan är ett bergland. I väster finner vi Taurusbergen och Mardinbergen samt i sydväst Zagrosbergen. De högsta bergen i Kurdistan är Stora Ararat 5 156 m, Rashko 4 168 m och Lilla Ararat 3 925 m.

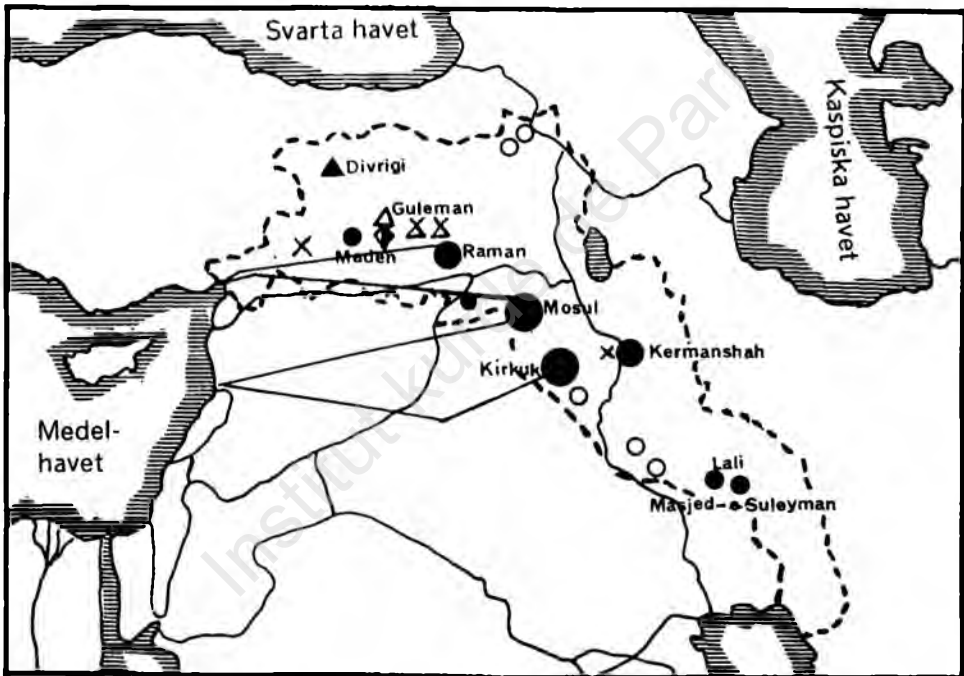
Kurdistan är höglänt; i genomsnitt mellan 1 000 och 1 500 m ö h. De kurdiska höglandsplatåerna har subtropiskt klimat. Slätterna är ibland täckta av skog, med ett antal floder som flyter därigenom. Klimatet i dalarna i centrala Kurdistan är till en viss grad kontinentalt, t o m torrt.

1) Med ockupation menas här att en främmande makt håller sig kvar i Kurdistan mot kurdernas vilja. En stor militär styrka, poliser och civiladministration, som är utnämnda av regeringarna i respektive stater, exploaterar Kurdistan ekonomiskt och kuvar det kurdiska folket.

I norr sjunker temperaturen på vintern till -30° - -35° C, ibland t o m lägre. I Kurdistan stiger sommartemperaturen till 35° - 45° C.

Kurdistan är rikt på floder, men i vissa delar av irakiska och syriska Kurdistan, på gränsen mot öknen, har man vattenbrist. Fyra stora floder har sina källor i de kurdiska bergen: Aras, Tigris, Eufkrat och Kizil Uzan.

Det finns två stora sjöar i Kurdistan: Urmia och Van. Den senare har så hög salthalt att den inte ens lämpar sig för saltvattenfisk.

X Lignit (brunkol)	● Olja
X Kromit (krom)	○ Salt
△ Bly	— Pipelines
▲ Järn	◆ Zink

Kurdistan's största mineraltillgångar

Den skogbeväxta delen av Kurdistan utgör cirka 14 procent av dess totala yta. Även om detta kan verka litet för en svensk, så är det vid en jämförelse med andra länder i Mellersta Östern en ganska hög siffra.

Geologiska undersökningar av Kurdistan är ännu ofullständiga, men allt tyder på att området har stora råvarutillgångar. Oljan är Kurdistans viktigaste råvara. De för närvarande lokaliserade oljefyndigheterna uppgår till åtta procent av västvärldens oljereserv. Oljan utvinns bl a vid Kirkuk (Irak), Kermashah (Iran) och Siirt (Turkiet). Nya oljefyndigheter har hittats vid Jazire (Syrien).

Övriga kända mineralfyndigheter i Kurdistan är järnmalm, koppar, krom, bly, svavel, guld och silver. Dessutom finns kol, salt, zink och kvicksilver.

Vägen genom fruktträdgårdarna

Innan du når din längtans by ringlar sig stigen likt en orm in bland fruktträdgårdarna. Den lätta brisen i skuggan av valnöts- och mullbärsträden torkar svetten från den trötte vandrarens panna.

"Förtrötts inte!" De många lövsalarnas hälsingsrop gör den enformiga vägen från fruktträdgård till fruktträdgård lättare att vandra.

"Frid vare med dig, du frände vid foten av valnötsträdet!" är den trötte vandrarens hälsning till de gamla och svaga.

"Välkommen på min näthinna, min lurvige vän, min ekorre där uppe i trädet, mitt livliga barn!" Du fortsätter att gå, från en terrass till en annan; till slut når du äntligen fram till utkanten av bebyggelsen.

(GORAN, Abduilah Bag, född 1904)

2 Befolkning

Det är ännu svårare att fastställa storleken av Kurdistans befolkning än att bestämma gränserna.

Det finns i varje land officiella uppgifter, men eftersom man inte i någon av staterna - undantaget Sovjetunionen - officiellt erkänner kurderna som minoritet, måste vi betrakta sådana siffror som helt otillförlitliga, trots

att de används. Många kurder vågar troligen inte heller erkänna sig som kurder, eftersom ordet kurd är förbjudet.

En annan källa är vetenskapliga publikationer i väst. Dessa uppgifter har ofta varit oförändrade under 50 år och skiljer sig inte märkbart från nationalstaternas otillförlitliga officiella uppgifter.

Kurderna anger följande siffror i sina egna befolkningsuppgifter. Som framgår nedan bor nästan hälften av kurderna inom Turkiets gränser.

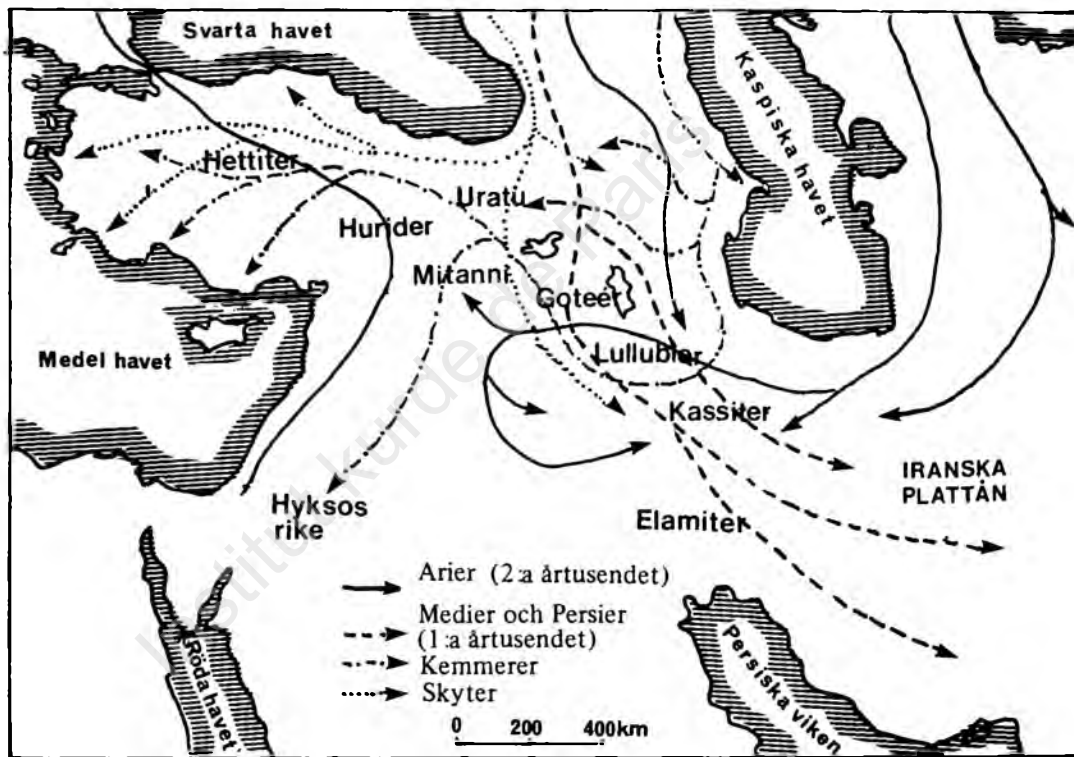
<u>Länder</u>	<u>Invånare</u>	<u>Antal kurder</u>	<u>Kurder- nas an- del av respekt stats be- folkning</u>	<u>Kurder- nas pro- centuellt fördelat på olika stater</u>
Turkiet	47 000 000	10 000 000	21 %	50 %
Iran	39 100 000	6 000 000	15 %	30 %
Irak	13 600 000	3 000 000	22 %	15 %
Syrien	8 980 000	1 000 000	11 %	5 %
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
Totalt	108 600 000	20 000 000	18,5 %	100 %

De ovan nämnda siffrorna avser det totala antalet kurder i de fyra staterna. Majoriteten bor i Kurdistan. Det bor emellertid också kurder utanför Kurdistan: i Turkiet ca 1,7 miljoner, i Iran ca 700 000, i Irak ca 240 000 samt i Syrien, Sovjetunionen, Libanon m fl stater.

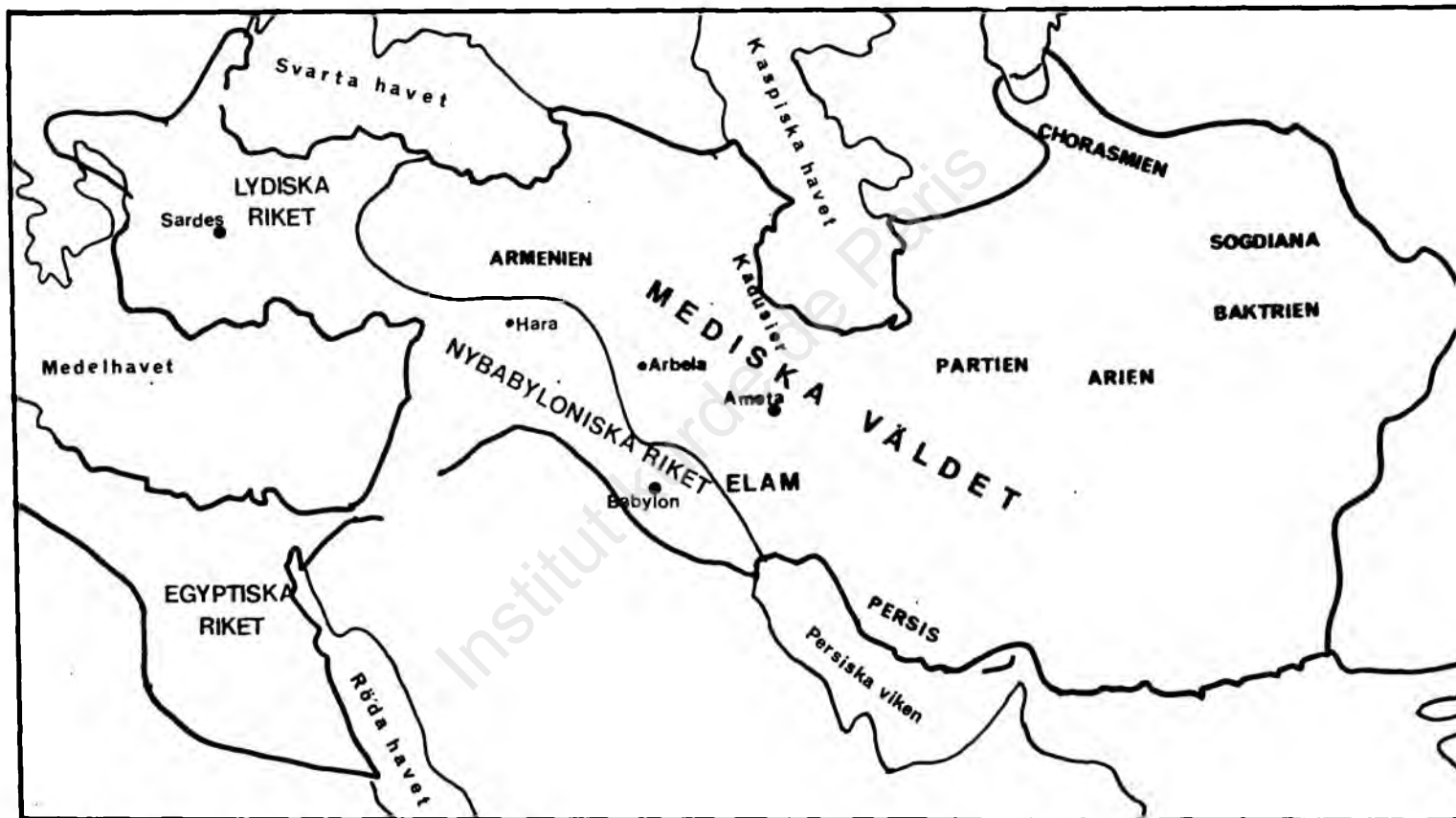
Avslutningsvis kan sägas att över 85 procent av befolkningen i Kurdistan är kurder. Övriga grupper är bl a turkar, azerbajaner, perser, araber, turkomaner, assyrier/syrianer och armenier.

3 Historia

Att kurderna nu lever i det område, som de bebott sedan urminnes tider är obesträtt.

Indoeuropeiska folkvandringen

Mediska väldet under sjätte århundradet f Kr

Från början benämndes området aldrig med ord som kan sägas likna ordet Kurdistan. Benämningen "kurd" kan man däremot härleda mycket långt tillbaka. Vi ska ge några exempel:

- Kardaka: (2000 f Kr) Från en kortfattad inskription av sumerna.
- Kurtie: (600 f Kr) Från en assyrisk inskription berättas att kung Tiglath Pileser var indragen i krig med en stam som kallades "kurtie"
- Kurduka: (400 f Kr) Den grekiske historikern Xenophon talar i boken "Anabasis" om folket Kurduka.
- Kurd: (226 e Kr) I en Pahlevi bok "Karnamak i Artakhshiri Papakan" kallas kungen av Sassaniriket "O kurd! Du som växte upp i kurdiskt talt"

Formandet av den kurdiska identiteten, den kurdiska kulturen och det kurdiska språket har skett under i huvudsak två perioder. Kurderna är indoeuropeer och indoeuropeerna kom till det nuvarande Kurdistan i två perioder från området norr och nordväst om Svarta havet och Kaukasus. Först kom hittiter, mittaniter och kassiter mellan år 2 000 - 1 000 f Kr. Därefter - mellan år 1 000 - 500 år f Kr - kom de två indoeuropeiska folk från vilka kurderna räknar sin härstamning, nämligen mederna och skyterna.

Det mediska riket

Vid början av 1 000-talet f Kr trängde mederna och perserna in i Iran. Efter flera århundraden bildade de slutligen det mediska riket.

Medernas första kung Deioces fick sin makt på grund av sitt sinne för rättvisa. Under hans ledarskap började mederna sin befrielsekamp mot det assyriska rikets försök att dominera dem. Assyrierna invaderade upprepade gånger det mediska riket, men mederna gav aldrig upp. Den mediska kungen Cyaxares gjorde slut på stridigheterna när han tillsammans med babylonerna förstörde assyriernas huvudstad Nineveh 612 f Kr, varmed det assyriska riket försvann från den historiska scenen.

Medernas armé fortsatte korsa Främre Asien. 584 f Kr dog Cyaxares. Hans son Astyages mördades av Cyrus, som var son till Astyages dotter och en persisk prins. Cyrus tog makten 550 f Kr och härmed började en ny period - det persiska riket - då perser och meder omväxlande hade makten.

Mederna införde hos perserna sitt alfabet med 36 bokstäver, bruket av penna, användandet av kolonner i arkitekturen och sin religion Zarathustra.

I sin heliga bok, Avesta, förhärligar mederna minnena av sitt ursprungsland och beskriver det som ett paradiset: "Vår ungdoms land är som vår ungdom, evigt vackert även om vi aldrig får återse det".

Det mediska riket enade så småningom dels de ursprungliga stammarna, dels de mediska stammarna till en enhet. I och med detta enande kan vi säga att grunden för den kurdiska identiteten, språket och kulturen har skapats.

De islamiska (arabiska) och turkiska invasionerna

Av betydelse för att påverka den kurdiska identiteten, blev de islamiska invasionerna: den arabiska på 600-talet e Kr och den mongolo-turkiska på 1200-talet e Kr. Under araberna islamiserades kurderna. Under mongolo-turkiskt herravälde förlorade kurderna sin självständighet och sin maktposition i Mellersta Östern.

Omkring 639 e Kr kom kurderna i beröring med islam. Hittills hade de varit dels anhängare av Zarathustras religion, dels kristna. Därför kämpade kurderna länge mot den nya tron och var delaktiga i många resningar mot den islamiska centralmakten i Bagdad.

Kurderna deltog även i slavkriget (negrernas krig) som påbörjades år 875 av de förslavade negrerna i Basra (södra Irak) och som så småningom utvecklade sig till ett anti-feodalt folkuppror.

År 980 reste sig Hakkari-kurderna men blev blodigt nedslagna av araberna. Rebellerna korsfästes i en lång rad längs en väg som var 2,5 mil lång och som ledde från Maalsaya till Mosul.

Kurdiska dynastier

Från 900-talet till 1400-talet grundade kurderna flera dynastier (se även bil). Den mest kända är Mervanidynastien som varade från 983 till 1085. Dess besittningar sträckte

sig över hela Diyarbakir-området, omfattande några armeniska städer samt under en tid också staden Edessa (dagens Urfa).

Under de första seklerna efter islams grundande spelade kurderna en betydande roll som militärt stöd både åt Khalifatet ¹⁾ och dess rivaler. När t ex kurden Saladin den store på 1100-talet stred mot korsfararna och i Syrien samlade de flesta kurdiska stammarna under sig, stod den kurdiska makten på sin höjdpunkt. Saladin härskade över hela Mesopotamien, Syrien, Libanon, Egypten och Jemen.

De turkiska och mongoliska invasionerna

På 1100-talet e Kr invaderas Främre Asien av nya folk som kom österifrån nämligen seljukiska turkar och som så småningom behärskade hela Anatolien och Iran. Det var också under den seljukiska tiden som en del av det kurdiska området för första gången i historien kallades "Kurdistan". Tidigare benämndes de olika områdena, där kurderna bodde, efter namnen på de kurdiska furstar som härskade.

På 1100-talet indelade den seljukiska sultanen Sandjar det seljukiska riket i olika administrativa enheter. En av dessa kallades Kurdistan även om den inte utgjorde mer än en tredjedel av det kurdiska området. Hans brorson Sulejman Shah blev guvernör av Kurdistan.

Med mongolernas plötsliga framträdande försvagades kurdernas roll. Mongolen Hulagu kom på uppdrag av sin bror år 1252 för att erövra Västra Asien.

När Hulagu, följd av sina krigiska män, närmade sig Bagdad försökte två kurdiska hövdingar att med betydande styrkor sätta sig till motvärn. De blev dock hårt tillbakaslagna av den mongoliska hären. Vid ett annat tillfälle - år 1257 - massakrerade emellertid kurderna upp till 20 000 mongoler i staden Erbil (Hawler på kurdiska). De områden som kurderna bebodde föll dock ena efter det andra under mongolernas herravälde.

1) Kalif, av arabiska khalifa, 'ställföreträdare', Muhammeds efterträdare som islams andliga och världsliga överhuvud, islams förnämsta härskartitel. Kalifat= kalifens ämbete.

Under den islamiska tiden bröts folkets genuina kultur ned och folket islamiserades. I och med de turkiska-mongoliska invasionerna brändes städer och livsmedelsförråd, människor massakrerades och landet förstördes ekonomiskt och socialt. Den seljukiska invasionen omkring 1200 e Kr förde många turkiska stammar till främre Asien. Turkarna som övertog islam vann många militära segrar i dess namn i främre Asien, vilket så småningom ledde till grundandet av en islamisk-turkisk stat som fick namnet "Osmandi". Därav namnet det ottomanska eller osmanska riket som varade in på 1900-talet.

I Asien grundade Shah Ismail Safavi-riket, (Iran). Då kom kurderna mittemellan de båda rikena och drabbades av och blev inblandade i deras konflikt som skulle pågå i 100 år.

Konflikten mellan osmaner och perser

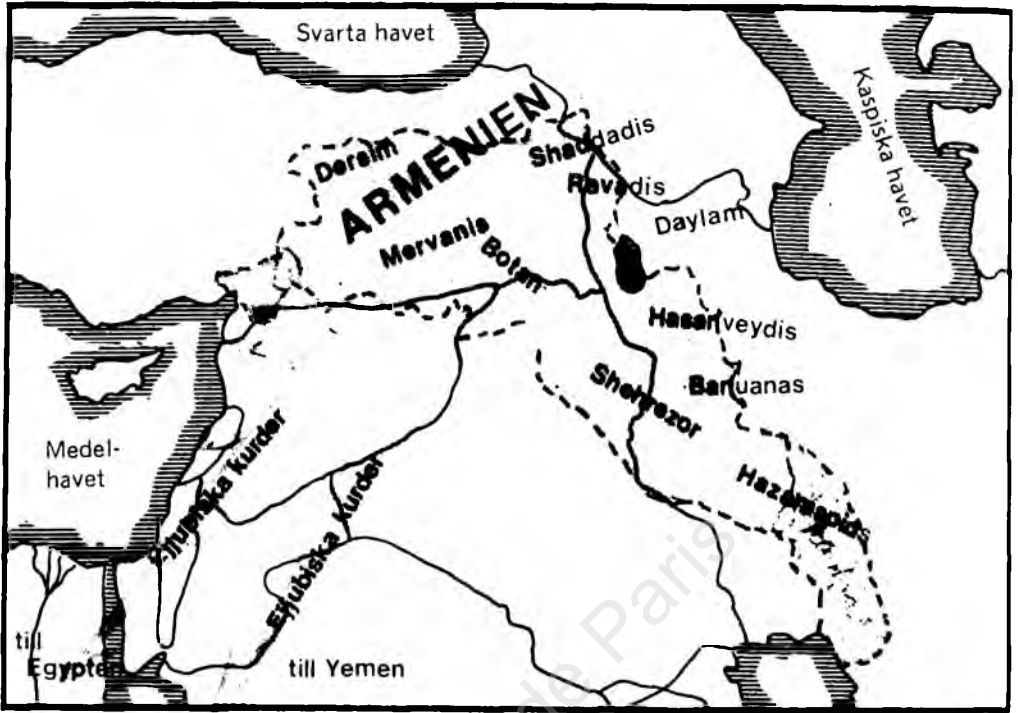
Som tidigare nämnts har islam två huvudinriktningar: sunni och shia. När elva kurdiska hövdingar av Sunni-sekten i Koi framträdde inför Shah Ismail av Persien, själv en ivrig Shiit, kastades de alla i fängelse och Shah Ismail utnämnde turkiska shiitiska hövdingar i deras ställe.

De ottomanska sultanerna¹⁾ visade sig däremot vara bättre diplomater och lyckades få kurderna på sin sida efter slaget vid Tschaldysan 1514 - ett blodigt persiskt nederlag.

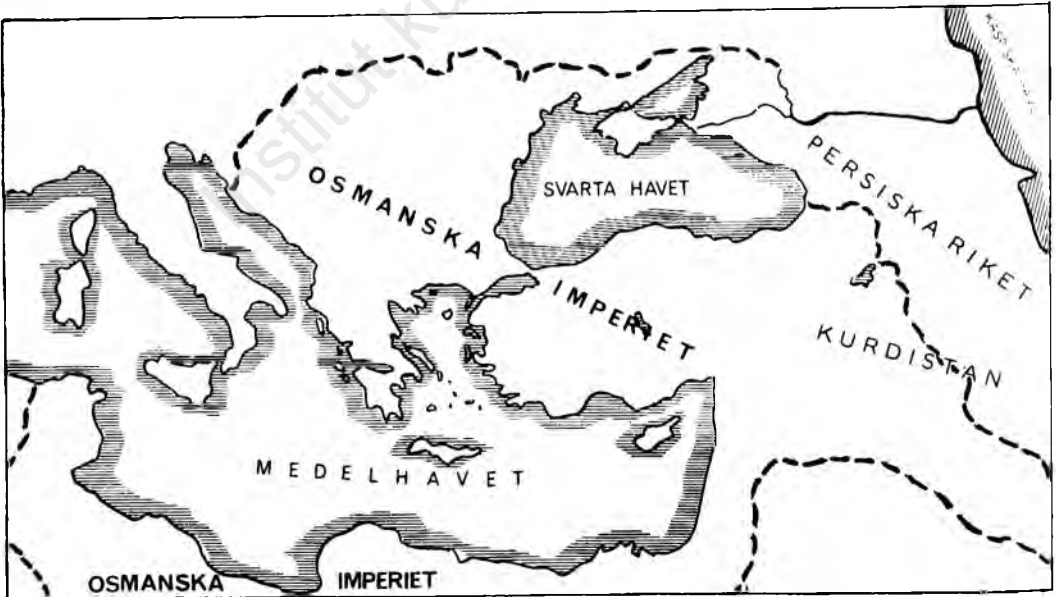
Under tiden 1514 - 1536, då turkarna ockuperade Armenien och Kurdistan, överlät Sultan Selim I ansvaret för dessa nästan självständiga områden till en kurd från Bitlis vid namn Idrisi. Idrisis uppgift var att införliva sina kurdiska bröder i det ottomanska statssystemet och detta tycktes förflyta helt planerligt i hela Kurdistan med undantag av staden Diyarbakhir som under två månader stod emot den ottomanska armén vilken leddes av "Mustasch-Mehmet".

Idrisi tvingade många kurdiska stammar söder om Taurus att bosätta sig på det Armeniska höglandet i norr och sultanen gav dessa kurder administrativa poster för att kunna använda dem som gränsvakter mot Persien.

1) Sultan = islamsk härskartitel. Sultanat = sultanens ämbete eller rike.

*Kurdiska dynastier i medeltiden.
 Kurdernas spridning till Syrien,
 Palestina, Egypten och Yemen*

Osmanska riket i slutet av 1600-talet

Kurdistan organiserades i sexton autonoma provinser med stor självständighet. De behövde t ex ej betala skatt till sultanen. Deras enda skyldighet var att ställa upp med soldater i krig. Andra delar av Kurdistan organiserades i tjugoåtta "beylik". Varje "beylik" hade en kurdisk prins som ledare. (Se bilaga 3)

Efter långvariga strider och religionskonflikter enades osmanerna och perserna. År 1639 fastställdes i Zulab-fördraget de osmansk-persiska gränserna, vilket ledde till den första delningen av Kurdistan mellan det osmanska och det persiska riket. Men under sultanens och shahens styre förblev de kurdiska furstendömena ändå relativt självständiga.

Fastän den turkiska sultanen visade kurderna stor aktning, kan historien berätta att det kurdiska folkets sympati alltid stannade hos Persien. Kurderna samarbetade på nära håll med sina kristna grannar (bl a armenier) och förde oupphörliga strider mot turkarna för att upprätthålla sitt oberoende.

De europeiska stormakternas inträde på scenen

De europeiska stormakternas konflikt med de iranska och ottomanska rikena och deras ambition att slå sönder de två orientaliska rikena på 1800-talet oroade sultanen och shahen. De började därför på allvar sönderdela de kurdiska oberoende furstendömena för att öka sin kontroll av dem. De ersatte också många av de kurdiska furstarna, som haft stor makt, med turkiska guvernörer. I och med detta började de kurdiska revolterna mot det ottomanska sultanatet och den persiska shahen.

Kurdiska furstendömen revolterar

Ett exempel på kurdiska revolter är "Miri Rewanduz (fursten av Rewanduz) Muhammed Pascha" som 1826 började tillverka kanoner (ca 200), samlade ihop en armé på över 30 000 man och förklarade sitt furstendöme självständigt. I kriget med turkarna vann han många segrar, han ockuperade delar av Mosul, Mardin och Jezireh. Muhammed Pasha var en religiös muslim. Slutligen blev han påverkad av islamiska präster som ansåg att kriget mot den ottomanska sultanen var en stor synd. Så han gav upp kampen.

Bedir Khan, kurdisk prins från Bohtans furstendöme revolterade 1834 mot turkarna. Han skapade kontroll över hela området mellan sjöarna Van och Urmia i norr och Mosul och Rawanduz i söder. Turkarna lyckades emellertid att vända hans kristna undersåtar emot honom.

De kristna samarbetade mot Bedir Khan och vägrade betala skatt. Bedir Khan såg det som förräderi eftersom han försökte befria området från det ottomanska riket. Han straffade därför de kristna strängt. På grund av att konflikten berörde kristna kom Storbritannien och Frankrike med hjälp till ottomanerna för att skydda de kristnas liv. År 1847 led Bedri Khan nederlag och deporterades. Strax efter när kriget började mellan turkar och ryssar revolterade hans kusin i Hakkari och Boktan-områdena. Revolten spred sig snabbt så att Jezdansher på en mycket kort tid lyckades befria området från Van till norr om Bagdad. Båda sidor kurder och kristna tog lärdom av Bedri Khan-revolten och samarbetade den här gången.

År 1855 uppgick Jezdansher's styrkor till 100 000 man, inklusive greker och araber. Det var klart att alla förtryckta tillsammans kämpade emot ottomanska riket. Revolten pågick i två år. Storbritannien som var rädd att ryssarna skulle få fördel av revolten skyndade åter till ottomanernas hjälp. Jezdansher kallades till Konstantinopel för förhandling genom engelsk medling. Men när han kom dit blev han arresterad. Hans namn lever kvar bland kurder liksom bland kristna.

I Persien, där feodalfurstarna av Ardelan var de enda kurdiska hövdingarna som bevarat sitt oberoende, blev dessa också med tiden fräntagna sina förmåner och ersattes år 1860 av Kadjardynastin.

Shejkerna revolterar

Varje shejk hade ofta inflytande i flera kurdiska furstendömen. När den ena kurdiska revolten efter den andra slogs ned av ottomanerna började shejkerna, som hittills endast sysslat med religionsfrågor, att överta ledningen av befrielsekampen.

Kurden shejk Ubejdullah var från Shamdinah. Han var en stor religiös ledare och hade stort inflytande över många stammar och furstar. Ottomanerna började redan 1885 massakrera den kristna befolkningen i Armenien och även i Kurdistan. När Ubejdullah fick ett råd från sultanen att

delta i massakern sa han: "Turkarna behöver oss, som motvikt till de kristna och när det inte längre finns några kristna kommer de att vända sina repressalier mot oss". När den iranske shahens armé började döda den kurdiska befolkningen, revolterade han emot shahen av Iran och ockuperade Azarb-området. Men hans dröm var ett oberoende Kurdistan. Det var återigen västmakterna som varnade ottomarna för vilken fara Ubejdullah utgjorde.

När de kurdiska resningarna följde den ena efter den andra så organiserade den turkiska sultanen Abdul-Hamid år 1880 i sitt eget namn kavalleridivisioner i östra Anatolien. Dessa divisioner bestod av kurder från Mil- och Silifstammarna, vilka ofta var grannar med de kristna armenierna. De fick genomgå några månaders militär träning, tilldelades fina kläder och goda vapen. Den ottomanska sultanen ansåg att upprättandet av detta kurdiska kavalleri som kallades Hamidiye-regementet, skulle innebära en definitiv brytning av den oskrivna vänskapspakt, som tycktes existera mellan kurderna och deras kristna grannar. Mycket riktigt tjänade också de av turkarna beväpnade kurderna blint Abdul Hamids politik mot armenierna.

All denna plötsligt påkomna aktning och detta förtroendet från sultanens sida förblindade många av de tappra kurdiska krigarna.

Den iranske shahen och den ottomanska sultanens styrkor enade sig och ytterligare en gång krossades den kurdiska befrielseströrelsen.

Det ottomanska våldet mot sin upplösning

Från senare delen av 1800-talet ökade det ottomanska förtrycket mot de underkuvade nationerna. 1830 fick Grekland, 1877 Rumänien och Serbien sin självständighet. Men kurder, armenier och de arabiska områdena stod kvar inom sultanatet. Även det turkiska folket självt började få nog av sina härskare, vilket följande folkvisa illustrerar:

Pösiga byxor - ottoman
Lösaktig karaktär - ottoman
Vid sådden borta, vid skörden borta
Vid måltiden närvarande - ottoman.

Samtidigt började missnöjet sprida sig bland den turkiska intelligentsian och efterhand även i officerskåren. Den Ungturska rörelsen uppstod.

Ungturkarnas revolution 1908 tände ett hopp hos alla som inte kunde dra jämt med sultanen och kurderna trodde att deras frihetstimme var inne. De bildade organisationer i Konstantinopel (Istanbul), lät trycka en tidning "Kurdistan", och grundade en aktiv enhetsrörelse, "Heviya Kurd". Men det första världskriget satte stopp för sådana aktiviteter.

Ungturkarna visade liten tolerans för de underlydande folken i det ottomanska riket. När ungturkarna kom till makten 1908 visade de sitt riktiga ansikte. De siktade mot en stark centraliserad regering och började en "turkifiering" av de andra folken. Som ett resultat härav massakrerades en och en halv miljon armenier och 700 000 kurder utvisades från sina områden.

Ungturkarna hyste en stornations imperialistiska idéer och strävade efter ett utvidgat Turkistan, "Turan" som skulle innehålla alla turkisk-talande folk från Anatolien bort till Kina.

När första världskriget bröt ut kämpade ottomaner och tyskar tillsammans mot engelsmän, fransmän och ryssar. Ryssarna ockuperade norra delen av Kurdistan och Armenien. England och Frankrike gjorde upp ett hemligt avtal, "Sykes-Picot", och ockuperade den centrala och södra delen av Kurdistan. Dessa stater ville kontrollera naturtillgångarna, speciellt oljan, och Ryssland ville nå fram till de varma haven.

Samtidigt byggde tyskarna en järnväg ända till Bagdad för att kunna behärska naturtillgångarna i Kurdistan och Mesopotamien.

Under första världskriget kämpade kurderna tillsammans med turkarna på de kaukasiska och mesopotamska fronterna. Strax efter krigsslutet tog kurdisk nationalism sig kraftfullare politiska uttryck och i maj 1919 kom grundandet av "Kurdistan Taali Cemiyeti" (Det Återuppvaknande Kurdistans Parti).

Till skillnad från föregångaren 1908 som underställde den osmanska "nya konstitutionen" sina nationalistiska krav, krävde 1919 års parti att en separat Kurdisk stat omedelbart skulle grundas, i överensstämmelse med punkt 12 i president Wilsons "program för världsfreden".

Partiorganisationen var omfattande och högkvarteret i huvudstaden organiserade dess lokala partigrupper i de städer vilkas vilayets (områden i vilka Turkiet är indelat) ansågs kurdiska: Diyarbakir, Bitlis och Elazig. Arbetet inom denna organisation kompletterades under 1920-talet med att en hemlig kurdisk organisation, Hoybun grundades.

Sèvres-avtalet

De kurdiska ledarna samlades i maj 1919 vid Malatya för att lägga upp en offensiv. Chefen för den brittiska säkerhetstjänsten i Aleppo (nuvarande Syrien) avrådde dem med löftet att det kommande traktatet skulle tillgodose kurdernas krav på självständighet. Löftet uppfylldes och den 10 augusti 1920 ingicks traktatet och i och med detta kan man säga att den kurdiska frihetsrörelsens diplomatiska höjdpunkt var nådd.

Avtalet i Nationernas Förbund som inkorporerades som del I i traktatet stadgade (art 22) att "vissa folkgrupper som tidigare tillhörde det turkiska imperiet har nått ett tillstånd av utveckling, då existensen som självständiga nationer tillfälligt kan erkännas."

Sektion 3 i traktatet vidtog åtgärder för utformandet av Kurdistan: " En kommission med säte i Konstaninopel och bestående av tre medlemmar utnämnda av de respektive engelska, franska och italienska regeringarna skall inom sex månader från det att traktatet trätt i kraft, göra en plan för lokalt självstyre för de områden med dominerande kurdisk befolkning, begränsat i öster av Eufrat, i söder av den sydliga gränsen mot Armenien (denna torde kunna bestämmas senare) och i norr av gränsen mot Turkiet, Syrien och Mesopotamien" (art 62).

"Om inom ett år efter det att traktatet vunnit laga kraft befolkningen i de i artikel 62 åsyftade områdena, vänder sig till SDN:s konselj och visar att en majoritet av folket i dessa områden önskar oberoende från Turkiet, och om konseljen då uppskattar att denna befolkning är kapabel till detta oberoende, och om den rekommenderar Turkiet att förlika sig, förpliktar sig Turkiet från och med nu att rätta sig efter denna rekommendation och att avsäga sig alla anspråk och fordringar i dessa områden. Detaljerna i denna avsägelse blir föremål för en särskild konvention mellan de allierade huvudmakterna och Turkiet. Om sagda avsägelse äger rum och då den äger rum, skall ingen invändning komma från de allierade huvudmakterna, däremot en frivillig anslutning till detta oberoende Kurdistan av en del av Kurdistan innefattande som idag Mosuls vilayet" (art 64).

Kort efter första världskrigets slut mötte Mustafa Kemal (vid den tiden en ung officer i den Turkiska armén) kurdiska ledare i Kurdistan i Sivas och lovade dem, att om de stred tillsammans med turkarna mot de europeiska imperialisterna (som fortfarande ockuperade delar av nuvarande Turkiet och Kurdistan) skulle de bli likställda med det

turkiska folket i den nya republiken. Han sa i sina brev till de kurdiska ledarna: "Så länge det finns hederliga och rättrogna stora män som ni, kommer självklart turk och kurd alltjämt att leva som två oskiljaktliga bröder och förena sig kring kalifatet likt en orubblig kropp, som står emot inre och yttre fiender som en fästning av järn. Allah må göra er verksamhet fruktbar".

Och kurderna stred sida vid sida med turkarna i Anatolien, i öst och i väst. Det var ingen egentlig armé, Kurdistanens alla städer försvarade sig mot inkräktarna och befolkningen t o m anföll de europeiska ockupationsstyrkorna. I den stora nationalförsamlingen som öppnades 1920 upptogs en tredjedel av platserna av kurder. Kriget vanns av Turkiet och avslutades med ett traktat i Lausanne den 13 november 1922.

Lausanne-avtalet

Den turkiska delegationens ledare i Lausanne var Ismet İnönü. Vid överläggningarna gjorde han följande uttalande: "Turkiet är ett land med två folk, turkar och kurder, och båda skall ha rätt att besluta i landet". Men i traktatets slutliga utformning fanns kurderna inte nämnda.

I Lausannetraktatet beslöts dock följande:

"Den turkiska regeringen förpliktar sig att ge till alla sina undersåtar, fullt och obeskuret skydd för sina liv och sin frihet utan skillnad till börd, nationalitet, ras eller religion..." (art 38)

"Det ska aldrig påbjudas någon restriktion mot frihet för alla turkiska undersåtar att använda vilket språk som helst, vare sig i privata relationer eller handel, vare sig det gäller religionsutövning, tidningar eller publikationer av olika slag eller i politiska sammanslutningar.." (art 39)

Efter Lausannetraktatet glömdes löftet till kurderna bort, deras parlamentsledamöter blev mer och mer maktlösa symboler och det dröjde inte länge innan det kurdiska språket förbjöds i officiella sammanhang.

Mosulfrågan

Kurdernas sak var inte avslutad. Den togs upp av Nationernas Förbund (NF) i samband med den s k Mosulfrågan.

Befolkningen i detta område var till 85 procent kurder. Storbritannien önskade införliva Mosul med sitt mandat Irak av militära, ekonomiska och politiska skäl. Om området tilldelades Irak, skulle nämligen detta land förlora sin ensidigt arabiska karaktär, och det brittiska inflytandet skulle lättare kunna göra sig gällande. Turkarna vägrade att avstå detta också för dem strategiskt och ekonomiskt viktiga område, som anslutet till Irak även skulle kunna bereda politiska svårigheter i framtiden. I de närbelägna turkiska provinserna fanns nämligen en kurdisk majoritet, som regeringen i Ankara gjort till föremål för en hård assimileringspolitik. Man var därför på turkiskt håll icke hågad att medverka till en lösning av Mosul-frågan, som förutsåg vidsträckt autonomi¹⁾ för den kurdiska befolkningen på andra sidan gränsen. En undersökningkommission sändes till platsen och enligt dess rekommendation beslutade NF att Mosul skulle tillhöra Irak. Turkiet såg sig nödsakat att i ett särskilt fördrag 1926 godta lösningen.

Den irakiska regeringen lovade att kurdernas rättigheter skulle respekteras, att deras språk skulle användas i skolor och administration och att statstjänstemännen i deras områden skulle vara kurder eller åtminstone kunna tala kurdiska. Britterna försökte förmodligen att göra en del för att dessa löften skulle uppfyllas, men i juni 1930 undertecknades ett brittiskt-irakiskt fördrag som avslutade mandatet utan att några irakiska förordningar hade utfärdats om kurdernas framtid i landet.

Kurderna revolterar igen

Lausanne-avtalet efter första världskriget medförde att gränser drogs rakt genom de kurdiska områdena. Samma gränser som gäller idag. Kvar av det ottomanska väldet fanns nationalstaten Turkiet. Syrien och Irak kom under franskt respektive brittiskt beskydd. De blev senare självständiga 1932 och 1946. Ingenstans fick kurderna sina krav tillgodosedda.

Kurderna ansåg sig naturligtvis grymt bedragna av stormakterna. Nationellt förtryck, politisk absolutism, lantbefolkningens sociala misär och framför allt sveket mot kurderna bildade grunden för det första stora kurdiska upproret den 13 februari 1925 under shejk Said. Revolten bröt ut och spred sig snabbt i Kurdistan.

Shejk Said, som bönderna hade valt på demokratisk väg, ställde följande krav: upprättelse av kurdernas kulturella, sociala och politiska rättigheter, upprättandet av ett autonomt område och ekonomisk utveckling i den kurdiska delen av Turkiet.

Men anhängarna till Mustafa Kemals idéer (kemalisterna) betraktade upproret som ett reaktionärt krig och slog ner det med vapenmakt. 200 byar förstördes eller brändes ner och över 150 000 kurder mördades.

I maj 1925 kunde turkiska tidningar (bl a Cumhuriyet) triumfera: "Där de turkiska bajonetterna regerar finns det inget kurdproblem!"

En engelsk överste, H C Armstrong, skrev i sin bok "Mustafa Kemal - den grå vargen" (Grey Wulf Mustafa Kemal, London 1932):

"På en tid av två månader hade han (Mustafa Kemal) krossat upproret. Han for fram med hänsynslös brutalitet. Kurdistan ödelades med eld och svärd. Männen torterades och dödades, byarna brändes ner, skörden förstördes, kvinnor och barn våldtogs och mördades. I sin hämnd slaktade Mustafa Kemals turkar kurderna med samma grymhet och bestialitet som sultanens turkar hade slaktat grekerna, armenierna och bulgarerna."

Det första stora kurdiska uppror 1925 har följts av en rad andra kurdiska revolter främst i Turkiet och Irak. Några exempel kan nämnas:

1927-1932 motståndsrörelser i Ararat (Turkiet) organiserade av Ibsan Nuri. Den kurdiska organisationen Hoybun proklamerade en kurdisk regering i Ararattrakten

1930-1932 organiserade Shejk Mahmud en revolt för ett oberoende Kurdistan i Sulaymania-området (Irak)

1930-1935 och 1937 utbröt resningar som pågick till 1942 i Saseen och Dersimdistrikten i turkiska Kurdistan.

1) autonomi= självstyre

Mahabad-republiken i Iran

En kurdisk delegation besökte 1945 Sovjetunionen för andra gången. Då togs ett stort steg mot ett enande av kurderna genom bildandet av Komala i Zhian i Kurdistan (Kommittén för det återuppvaknande Kurdistan). Syftet var att samordna de kurdiska rörelserna i Turkiet, Irak och Iran och bilda en kurdisk stat. Komala ombildades till Kurdistans Demokratiska Parti (KDP) i november 1945.

År 1942 grundades i Iran det kurdiska partiet Jekaf. Jekaf var en underjordisk rörelse som bestod av bönder och småhandlare.

Den 25 augusti 1942 marscherade sovjetiska och brittiska arméenheter in i Iran. Deras motivering för invasionen var att de skulle förhindra tysk agentverksamhet. Tre dagar senare inställdes det militära motståndet i Iran och Reza shah tvingades att avgå. Teheran ockuperades av sovjetiska och brittiska trupper. Det kurdiska Jekaf-partiet utnyttjade situationen genom att under ledning av Quazi Muhammed rikta Sovjetunionens uppmärksamhet på den kurdiska frågan.

Efter en serie misslyckade gerillaaktioner i irakiska Kurdistan, flydde i oktober 1945 den kurdiske ledaren Mullah Mustafa Barzani med tusen man till iranska Kurdistan. Han ställde där sina styrkor till det kurdiska folkets förfogande. Med proklamerandet av den oberoende kurdiska republiken Mahabad den 22 januari 1946 blev Quazi Muhammed president och Barzani arméchef.

Den nya republiken skulle delas in i fem distrikt för administrativa syften. Partiets program utformades i sex punkter, bl a rätten att kurderna skulle få handha sina lokala affärer, att kurdiska skulle vara ett officiellt språk och att KDP skulle arbeta för en förbättring av de ekonomiska och sociala förhållandena.

Trots att denna republik varade i mindre än ett år, medförde den framsteg för det kurdiska folket. Kurdiska blev det officiella språket - för första gången fick kurdiska barn laglig rätt att lära sig sitt modersmål. Antalet kurdiska dagstidningar, tidskrifter och böcker ökade starkt. Den första kurdiska teatern bildades. För första gången deltog kurdiska kvinnor i sitt lands politiska och kulturella liv. Bönderna övertog land från jordägarna trots att det inte fanns någon officiell landreform. Nationella militärstyrkor bildades. Men den viktigaste prestationen var "nationell frihet". Den kurdiska frågan tog helt enkelt en ideologisk och målmedveten form.

Men Sovjetunionen träffade en överenskommelse med den iranska regeringen om att få köpa en viss procent av den iranska oljan. Ryssarna sökte också tillstånd för att leta naturgas. Denna överenskommelse grundade sig på att Sovjetunionen, vid överläggningarna mellan de allierade (USA, Storbritannien, Sovjet), hade tvingats gå med på att dra sig tillbaka från Iran. Således drogs alla sovjetiska trupper bort från området. Den iranska regeringen hade lovat att förhandla med kurderna och ge dem deras självständighet, men iranska trupper trängde istället in i Mahabad den 13 december 1946.

När kurdernas regeringschef i Mahabad aningslöst begav sig till stadens utkant för att hälsa den iranska armén välkommen, togs han tillfånga och avrättades den 31 mars 1947 tillsammans med två av sina bröder på just den plats där han en gång hade utropat republiken.

Efter ett år dukade den första kurdiska republiken under. När kurdiska Mahabad-republiken föll, flydde Barzani till Sovjetunionen, där han stannade i elva år. 1958 blev det irakiska kungadömet republik efter en revolution under general Kassem och Barzani kunde återvända från Sovjetunionen 1959.

Revolt i irakiska Kurdistan-Barzani

Under den första tiden efter det att Irak blivit en självständig stat hade Barzani goda kontakter med den irakiska regeringen. Denna lovade att erkänna kurdernas nationella rättigheter inom den irakiska republikens ram, men efter en tid började stridigheterna. Från början rådde det krig mellan Barzanis stam och övriga stammar. Tvisten gällde vem som skulle ta makten över kurderna. Regeringen började attackera kurderna. När Barzani överföll regeringsstyrkor i bakhåll, ökade hans popularitet bland kurderna.

I september 1961 ställde Kurdistans Demokratiska Parti (KDP) upp på Barzanis sida i kriget mot den irakiska regimen. För kurderna betydde kriget bland annat att de olika stammarna knöts närmare varandra. Under trycket från den gemensamma fienden glömdes de gamla tvisterna, och nationalkänslan utvecklades. Med hjälp av kurdiska ungdomar och intellektuella började partiet organisera en effektiv administration i det befriade området.

Den kurdiska nationalrörelsen oroade de grannländer som hade kurdiska minoriteter. Stormakterna började också fatta intresse för det kurdiska problemet. Grannländerna Iran och Turkiet försökte tillsammans krossa den kurdiska rörelsen en gång för alla 1963; detta för att inte förlora greppet över Kurdistans oljetillgångar.

Efter den irakiske presidenten Kassems fall 1963 sammanträffade de nya irakiska ledarna med Barzani och den nya regeringen, Baathregimen, erkände "Det Kurdiska Folkets naturliga rättigheter på grundval av en decentralisering". Men man var inte beredd att godta de kurdiska kraven på autonomi d v s självständighet inom ramen för den irakiska republiken. När kurderna sände en delegation till Bagdad för att förhandla om utformningen av decentraliseringstanken arresterades sändebuden och Bagdadregeringen krävde att kurderna skulle kapitulera. Detta ultimatum förenades med en ny militär offensiv vilken slogs tillbaka av peshmergas (kurdiska gerillasoldater).

Samma höst störtades Baath-regimen och Abdel Salam Aref blev president. Ett nytt eld-upphör trädde i kraft liksom förhandlingar mellan Aref och KDP. Man nådde inte heller denna gång någon lösning utan striderna återupptogs i full skala.

År 1966 omkom Iraks president. Han efterträddes av sin bror, Abdel Rahman Aref, som sade att alla kurder utom Barzani var hans bröder och att Kurdistan borde få självstyre. Men efter en kort vapenvila anföll regeringstrupperna återigen Kurdistan och samme Aref ville inte höra talas om någon autonomi.

Regeringstrupperna led emellertid svåra nederlag och det blev på nytt vapenvila med nya förhandlingar. Den nye ledaren i Irak, Bazzaz, lade den 29 juni 1966 fram ett tolvpunktsprogram för lösning av kurdfrågan. Detta program godkändes av Barzani för förhandlingar. Programmet innehöll bl a ett erkännande av den kurdiska nationaliteten inom den irakiska staten, decentralisering av maktbefogenheter till lokalt valda råd i Kurdistan, rätt att använda det kurdiska språket i officiella sammanhang, byggandet av ett kurdiskt universitet, att statstjänstemännen i Kurdistan skulle vara kurder, förenings- och pressfrihet samt tillstånd för tvångsflyttade kurder att återvända till sina hemorter.

Innan regeringen hade möjlighet att genomföra programmet i juli 1968 tog Baath-officerare makten och ny president och regeringschef blev Ahmed Hasal el Bakr. Bombningarna började på nytt och kriget fortsatte.

I slutet av 1969 upptogs förhandlingar om fred och den 14 mars 1970 undertecknades ett fredsfördrag, det s k mars-manifestet. Detta fredsfördrag grundades på det nämnda tolvpunktsprogrammet med vissa ändringar. Bl a skulle det organiseras en gränsvakt bestående av peshmergas. Denna skulle avlönas av regeringen, som också skulle förse den med vapen och övrig utrustning. Kurdiska soldater skulle överlämna sina vapen efter fördragets genomförande. Fördragets punkter skulle genomföras inom fyra år. Folkräkningen skulle äga rum 1974.

Bagdadregeringen hade av tio års krig lärt sig att den knappast kunde besegra kurderna med militära medel. I stället hoppades man åstadkomma detta under fredstid. För det första hoppades man passivera den kurdiska rörelsen genom att förhålla genomförandet av fredsvillkoren. För det andra att splittra rörelsen med mutor, propaganda osv. För det tredje försökte man lönmörda bl a Barzani för att ställa rörelsen utan ledare. För det fjärde försökte man arabisera ekonomiskt viktiga områden, t ex Kirkuk, genom befolkningsomflyttningar. Därför var ett utbrott av nya fiendtligheter oundvikligt.

Kriget började igen 1974. Denna gång kämpade kurderna med ca 100 000 peshmergas. Kurderna ville få full självständighet och ett erkännande av landets gränser. Iran och USA stod bakom kurderna genom ett hemligt avtal.

Redan på 1960-talet fick kurderna hjälp från bl a Iran. Iran låg i konflikt med Irak och rustade upp sin militär-makt för att kunna dominera Persiska viken, där världens största oljefyndigheter finns. Irak var den enda stat som låg i konflikt med Iran härvidlag. Därför var det viktigt för Iran att stödja kurderna i Irak. På så sätt kunde man samtidigt stoppa en militär och ekonomisk utveckling i Irak eftersom de irakiska militärstyrkorna tvingades koncentrera sin kraft på att slå kurderna.

När militärkonflikten mellan kurderna och den irakiska regeringen nått sin kulmen, ville emellertid varken Iran eller USA stödja kurderna längre. Iran slöt i stället ett avtal med Irak våren 1975 och därigenom krossades den kurdiska befrielsekampen åter - men inte för alltid.

4 Religion

Ursprungligen tillbad kurderna de livsbringande elementen elden, vattnet, luften och jorden. Elden var det viktig-

aste av elementen eftersom den symboliserade solen. Religionen reformerades av meden Zarathustra som var djupt i tresserad av etiska problem. Hans reformism sammanfaller med den tid då en del kurder lämnade nomadlivet, blev bofasta och började odla jorden. Zarathustra, som kurderna själva kallar Zerdest, föddes i provinsen Mukri i hjärtat av Kurdistan år 660 f Kr och levde till omkring år 583 f Kr. Enligt Zarathustra fanns det två makter som styr livet - det goda och det onda. Mellan det goda och det onda står en ständig kamp och människan är fri att välja sida.

Religionens moraliska doktriner kan sammanfattas i tre punkter: att tänka, tala och handla rätt. Människan har en religiös plikt att gifta sig, föda barn och odla jorden. En frisk kropp gör det möjligt för människan att tänka rätt, vilket bidrar till ett gott arbete. Man firar de religiösa riterna under bar himmel men har också tempel där den heliga elden brinner. Zarathustra har en stark social etik och uppmuntrar livsaktivitet och livsglädje. Den islamiska invasionen på 600-talet påverkade kurderna, men islamiseringen av dem tog omkring 400 år av blodiga strider. Minnet av dessa beskrivs av en dåtida poet i följande dikt.

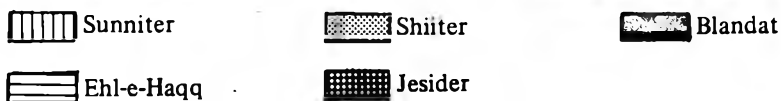
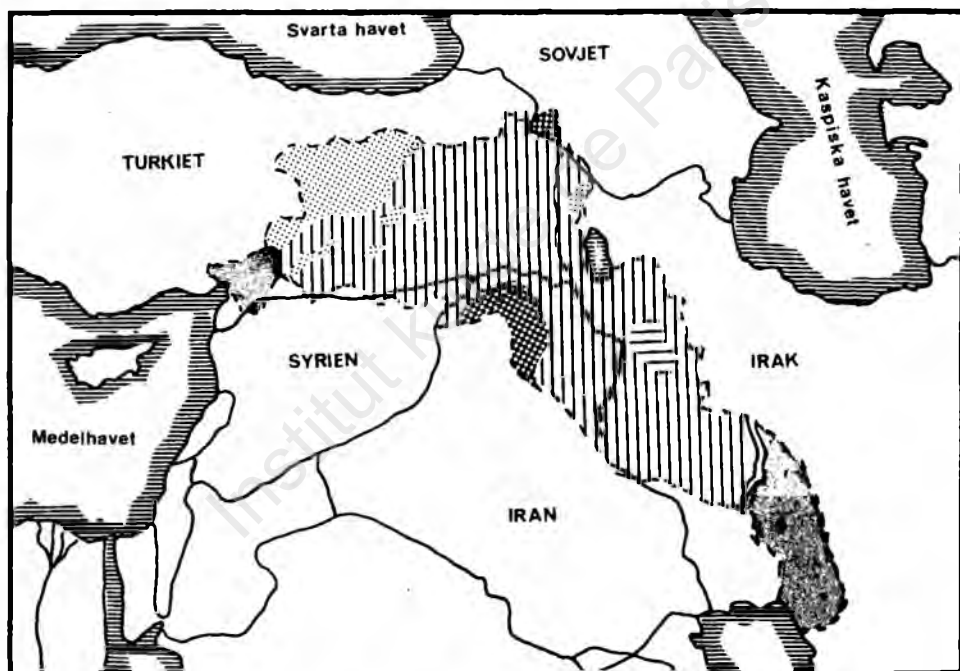
Ormezds tempel ligger i ruiner, elden är släckt
Den största av ledarna har flytt och håller sig gömd
De grymma araberna har jagat kurderna på flykten
De har flytt till Shahrizors gränstrakter
Mödrar och jungfrur är tagna till fånga
Och hjältarna har ovärdigt mördats i bakhåll
Lagen från Serdesht har mist sin makt
Ingen söker av medlidande Ormezd mer.

(skrivning från 600-talet ur Les Kurdes av Thomas Bois)

De flesta kurderna tillhör nu islam. Huvudsakligen är kurderna sunnimuslimer och tillhör shafi-sekten. Det är nästan enbart kurder som tillhör shafi-sekten. De skiljer sig från de arabiska och turkiska sunniterna som tillhör hanifi-sekten.

De två viktigaste sekterna (tarikater) som finns kvar är "Qadiri" och "Nakshebandi". Medlemmarna i shejkarnas sekter kallas "murider", "dervisher" eller "sufis". Varje murid ska hälsa på sin shejk en gång om året för att väl-singnas av denne. Annars existerar det ingen Klerikal hi-rarki hos de sunnitiska kurderna. Den unga kurdiska munken

(mala), erhåller sitt betyg av en okänd religiös notabel (en före detta mala). När den unge munken skickas till en by har han inga andra inkomster än det han får av sektmedlemmarna. Då de flesta bönderna är mycket fattiga tvingas den unge malan att försörja sig huvudsakligen på boskapsuppfödning, men även på jordbruk. Eftersom denne "intellektuelle", oftast den ende bildade i byn, lever mycket nära tillsammans med landsbefolkningen och känner väl till deras nöd och eländiga livsförhållanden bidrar hans aktiva deltagande till kampen för nationella befrielsen. Av detta skäl har Ataturks regering och Iranska myndigheterna under shahen försökt att "omstrukturera" den sunnitiska hirarkin genom att ge en månadslönn till malaerna så att dessa ska knytas upp till statens intresse.

Religiösa sekter i Kurdistan

Kurdernas grannar - aszerbedjaner och perser i Iran - är också muslimer, men shiter.

Bland kurderna finns också religiösa sekter som står nära shiamuslimerna och som inom sig bär kvar mer av de gamla kurdiska religionerna än vad sunniläran gör. De viktigaste är 1) alawiter, som man finner i nordvästra Kurdistan bland zaza-kurderna; 2) Ehl-e-Haqq, som finns i södra Kurdistan bl a i provinserna Kermanshah och Xaniqin och 3) kakai, som förekommer i Kirkukområdet och står nära alawiterna.

I de kurdiska områdena finns även spillror kvar av tidigare starka judiska och kristna folkgrupper. Därifrån kommer bl a de syrianer och assyrier som bor i Sverige.

Islam har liksom kristendomen många olika samfund som ibland bekämpar varandra.

De icke-islamska religionerna i Kurdistan representeras av

jesiderna, som bor i Cezire-Botanområdet,

kristna, som sedan kristendomens spridning funnits inom området

a) syrisk-ortodoxa, som bl a bor i Tur-Abdin och Cezire-områdena

b) öst-assyrier (nestorianer) som bl a finns omkring Rezaiye (Urumiye)

c) armenier, som tillhör den gregorianska kyrkan och som tidigare bodde i norra Kurdistan som då kallades Armenien.

judar, som före 1950 mest bodde i irakiska Kurdistan (Mosul, Arbil, Kirkuk och Sulaimaniya) men även förekom i de iranska och turkiska delarna och var mellan 20 000 och 25 000 till antalet. Det stora flertalet av dem har emigrerat till Israel.

Fram till första världskriget behöll de icke-muslimska grupperna sin ställning i området trots sporadiska konflikter med muslimerna. Under första världskriget ledde de turkiska massakrerna av armenier (1,5 milj) och deportationer av armenier, greker, och assyrier till att områdets religiösa och etniska struktur förändrades. Idag dominerar islam området.

Bland de som inte är muslimer är det idag endast jesiderna, som identifierar sig som kurder. Jesidismen utgör en viktig länk till den gamla kurdiska religionen och kulturen.

Jesiderna

Jesiderna bor i västra Sincar- (Sengal-) bergen. De är de enda som fortfarande använder det gamla kurdiska skriftspråket och som enbart använder kurdiska vid sin religionsutövning.

Genom tiderna har jesiderna spritt sig över hela västra Kurdistan från norr om Mosul till Sincarbergen, i turkiska Kurdistan längs Tigrisdalen, i Kaukasus-området i Armenien och Georgien.

Antalet jesider uppges vara ca 300 000, men den verkliga siffran torde vara mångdubbelt större eftersom många kurder praktiserar den jesidiska religionen fastän de officiellt säger sig vara muslimer.

Ordet jesidi kommer troligen från det kurdiska ordet "yezdan" som betyder gud. Turkarna kallade jesiderna för "håriga kurder" eftersom de inte klippte sig utan flätade håret. Trots att muslimerna är relativt toleranta mot andra religioner så har turkar och araber aldrig accepterat jesiderna eftersom de är "ett folk utan helig bok". De har därför utsatts för grymheter och förtryck från andra religioner. Våldet mot yezidierna har legaliserats med hänvisning till namnligheten med den kända muhammedanske förrädaren Yezid, trots att namnen inte har med varandra att göra.

Mot bakgrund av detta kallade ottomanerna på 1800-talet hela yezidiområdet för Dar-el-Harb, d v s området där man får utplåna allt.

Andra orsaker till de ottomanska turkarnas förtryck var att jesiderna dyrkade elden, hade dans och musik vid sina religiösa ceremonier samt att män, kvinnor och barn deltog gemensamt. Eftersom muhammedanerna inte låter män och kvinnor delta tillsammans vid religiösa ceremonier svartmålade man jesiderna och beskyllde dem för omoral.

Två av jesidernas viktigaste religiösa symboler är Tawus Melek (påfågelsängeln) och ormen, som sammanhänger med varandra. Speciellt påfågelsängeln respekteras nästan som en gud. De båda tillsammans symboliserar dualismen i vår tillvaro. Vi citerar från Seyhk Adi, hur han i en fabel beskriver deras roll: "Människan krälar på marken precis som ormen fastän han skulle stiga i höjden som en fågel. Men liksom ormen är han avundsjuk, behåller sin egoism när han försöker resa sig och blir liksom påfågeln alltför stolt.

Hos påfågeln ser vi människans möjligheter men som inte är tillräckligt utvecklande.

I ormens lyster anar vi skönhetens möjligheter. Hos påfågeln ser vi den ta en överdriven vändning.... Detta är inte allt. Dessa båda varelser personifierar båda livet: denna faktor bestämmer deras tillvaro. De kämpar därför att var och en av dem har valt sitt eget liv och tror att det är förverkligandet av deras verkliga status. Den ena vaktar emellertid rikedom men kan inte använda den. Den andra visar skönheten, en rikedom, men kan inte göra sig själv till ett med den. Trots att de inte dragit fördel av sina öppna möjligheter, så symboliserar de ändå dessa för dem som kan se och höra.....

Jesidernas viktigaste högtider är 1) nyårsdagen (Sersal) första onsdagen i april, 2) dopet som sker med vatten tre gånger, 3) bröllopet som är evigt varför man således inte kan skilja sig - bröllopet firas i 3, 7 eller 40 dagar, 4) dödssorgen, sorgperioden är 3, 7 eller 40 dagar efter dödsfallet. Sorgperioden avslutas med en fest. Varje år firas minnet av den avlidne.

Jesiderna ber vanligen inga böner mer än vid solens uppgång. En jesidi knäböjer tre gånger inför solens uppgång med blicken rakt mot solen och säger: "Ta bort min blekhet, ge mig din rodnad, ta bort min eländighet, ge mig din rikedom".

Han lägger en vit näsduk på den plats där den första solstrålen fallit och kysser den.

Hos kurder av idag - medveten eller omedveten - är fortfarande den dualistiska tanken levande om han så är yezidi eller alevi, kizilbas eller sunnidervish.

Seyhk Adi skriver: "Om ondskan vore oberoende av Guds makt, då vore Gud svag, men svaghet kan inte vara Gud".

Genom islams expansion förlorade yezidierna sin betydelse och kurdererna accepterade så småningom islam. Detta betyder emellertid inte att kurdererna lämnat sin urgamla religion. De lyckas tvärtom att inom islam bygga upp nya sekter och därigenom bibehålla och även sprida sina gamla principer.

Sammanfattningen blir att jesidismen var kurdernas för-islamska religion. Jesiderna är inte djävulsdyrkare, inte heller en del av judendomen, kristendomen eller islam. Eftersom de levt tillsammans med dessa religioners utövare har de givetvis både givit och tagit upp idéer från dessa. Säkert förlorade kurdererna en del av sina gamla trosföreställningar vid övergången till islam. Men jesidismen lever och dess principer finns kvar bland de förtryckta sekterna.

5 Sociala och ekonomiska förhållanden

Traditionellt levde kurdiska nomader i en samhällsform som kallades "oba". Oban bestod av minst fem och högst hundra familjer. En del obas byggde på jämställdhet medan andra bildades av rika boskapsuppfödare av adlig härkomst.

Stora obas styrdes av ledare som valts ut av stammarna gemensamt. Mindre obas styrdes av en av de egna stamledarna eller klaner (rispi, aga eller katkhoda).

Genom sin privilegierade ställning fick oba betydande inkomster och ledaren framträdde i rollen som exploatör av sina stammedlemmar. Ägare till betesmarker kunde alltid diktera sina egna villkor.

De bofasta stammarna var tidigare en gren av de nomadiska stammarna. Med tiden försvagades banden mellan dem och de blev oberoende av varandra.

En stam eller stam-sammanslutning kallas på kurdiska "ashirat". Ett ashirat kan omfatta en eller flera klaner eller grenar (taife, bar) som kommer från samma stam.

Ashiratet bildade i grunden en politisk enhet och "taife" (bar) en familjeenhet. Som en följd av att de politiska banden inom ashiraten blev svagare strävade varje klanledare till att skapa en egen auktoritet i ashiratet.

Före första världskriget kunde man dela in den kurdiska befolkningen i två grupper: ashirat, som omfattade de privilegierade, och icke-ashirat, som bestod av de underordnade som arbetade i jordbruket.

Nomaderna ägnade sig huvudsakligen åt boskapskötsel - främst får och getter - och husdjuren utgjorde deras basnäring (rikedom). Varje stam hade sitt eget sommar- och vinterbete. Betesmarken ägdes kollektivt och varje stam fick försvara sitt område från inkräktande grannar. Varje medlem av stammen blev en krigare.

Bristen på betesmark gav orsak till fiendskap mellan stammarna och ledde till krig och blodsutgjutelse. Besegrade stammar tvingades bli bofasta och börja med jordbruk.

De bofasta bönder som inte var medlemmar i någon stamorganisation var den mest förtryckta gruppen bland kurderna. De var kända under olika namn i de olika delarna av Kurdistan: "gurani", "misken", "kalacs" och så vidare.

Fram till 1900-talet delades vissa stammar såsom Harki, Ertushi, Surchi och Milan in i två grupper: beväpnade nomader och bofasta "fribönder".

Representanter för de härskande familjerna i stammarna (aga, ba, khan, miri eller mirimiran) ägde den bästa odlingsbara jorden och de ägde också de jordlösa, underkuvade bönderna som arbetade för dem. Härskarna odlade inte

jorden själva. Handel eller praktiskt arbete ansågs vara under deras värdighet. Många stamledare hade beväpnade tjänare som hjälpte till att styra de underlydande stammedlemmarna.

Administrativ och juridisk makt över stammen hörde helt till stamledarens rättigheter. Dessa rättigheter ärvdes från far till son. Om ledaren dog fick hans hustru sällan ärva honom.

Stamledaren och byns aga beskattade stammen och skatterna betalades in natura. Följdaktligen blev skatternas storlek olika i olika delar av Kurdistan. Ingen kontrollerade de kurdiska ledarna. De kunde ta ut vad de ville från bönderna och herdarna, men det fanns en gräns - den gränsen satte folket i upprepade resningar och motstånd.

När pengar blev handelsvara under senare delen av 1800-talet skedde stora förändringar i Kurdistan. Nomader, som förlorat sina betesmarker och nästan alla djur, övergick så småningom till ett bofast levnadssätt.

I alla delar av Kurdistan var jordbruksprodukter inte bara avsedda för inhemsk konsumtion utan också för export. Handelsvarorna säd, ull, tobak, granatäpplen, gummi, timmer, ost, honung, russin och torkade frukter transporterades huvudsakligen till England, Amerika och Frankrike.

Utvecklingen av inhemsk och utländsk handel och Kurdistans involvering i västvärldens kapitalistiska ekonomi bidrog till att det utvecklades en kurdisk överklass som bestod av affärsmän.

Utvecklingen av industrialiseringen på 1920-talet gick långsamt och den inhemska överklassen investerade främst i handel och ocker (räntor). Men de köpte också mark och boskap. Överklassen var långt ifrån motståndare till de feodala herrarna. Tillsammans intensifierade de exploateringen av det arbetande folket i städerna och på landsbygden.

Ända in i mitten av 1960-talet ägnade sig den kurdiska överklassen åt handel. I norra Kurdistan plågas bönderna fortfarande av kurdiska ockrare och exploatörer. I de södra delarna har de som ägnar sig åt ocker och utsugning delvis förlorat sin ställning och i några områden t ex Kirmanshah, Kirkuk och Mosul har denna kategori inte längre mycket att hämta.

Den kurdiska överklassen är helt beroende av den dominerande turkiska, persiska och arabiska överklassens stöd och det är i dem de ser sina bundsförvanter i Kurdistan.

Under de senaste årtiondena har den kurdiska stadsbefolkningen ökat. Men ändå är landsbygdsbefolkningen i Kurdistan fyra gånger större än i städerna. Kurdistan är fortfarande det minst urbaniserade området i Främre Orienten.

För härskarna i Iran, Turkiet, Irak och Syrien är det en medveten politik att förhindra den industriella utvecklingen i Kurdistan för att bevara dess jordbrukskaraktär.

6 Familjen

Kurdernas familjerelationer bygger än idag på patriarkaliska grunder. Fadern är familjens överhuvud. På honom vilar bl a ansvaret för ekonomin.

Kontakten mellan män och kvinnor som varken är gifta eller släkt med varandra regleras noggrant. Arbetsfärderna för män och kvinnor är tydligt markerade om än inte totalt åtskilda. Åkerbruk, transport, inköp, drivandet av boskapen på bete är manliga uppgifter. Kvinnorna har hand om hushållsarbete som matlagning, tvätt, vävning och även mjölkning.

Kvinnor föder många barn och spädbarnsdödligheten är hög. Männen är strängt förbjudna att närvara vid en förlösning, däremot samlas det många kvinnliga släktingar och grannar kring den blivande modern. Att en man lämnar sin fru om hon inte föder honom någon son får ses mot föreställningen att skulden ligger hos kvinnan. Kvinnorna har ett ambivalent förhållande till sina barn. Å ena sidan betyder varje nytt barn en stor glädje, men å andra sidan ökar det den redan tunga arbetsbördan för kvinnan. Kvinnorna är kärleksfulla men också hårda mot sina småbarn. Barn lämnas aldrig ensamma. Det är alltid någon familjemedlem som befattar sig med dem. Barnen ammas upp till tvåårsåldern. De har stor frihet att leka i hus och trädgård, där de hittar allt för sina lekar - leksaker finns inte. Flickorna lär sig tidigt att ta ansvar för hushållssysslor medan pojkarna är mycket friare innan de börjar skolan.

Barnens sexuella uppfostran sker naturligt. Många hus på landsbygden har bara ett rum och hela familjen sover där. På kvällen brukar modern lägga sig bredvid barnen tills de somnar. Detta tillsammans med den långa amningstiden gör att bindningen mellan mor och barn blir mycket stor.

Trots skolplikten är det många barn som p g a jordbruksarbetets prioritering har en tämligen oregelbunden skolgång. Särskilt flickornas skolgång försummas då de är giftasvuxna i fjortonårsåldern och deras giftermål skall förberedas tidigt. För det mesta är det fickans föräldrar som väljer ut en man åt sin dotter.

Praktiskt taget alla kurder gifter sig unga. Samhället är organiserat så att det knappast finns någon plats för ensamstående, särskilt inte på landsbygden. Kurderna gifter sig mycket unga; pojkar innan de fyller 20 och flickor ibland redan vid 14 års ålder. Vid den åldern är flickan redan van att sköta ett hushåll. Det börjar emellertid bli vanligt att ungdomar gifter sig senare, speciellt i städerna, och i synnerhet om de studerar. Det finns numera lagar, som förbjuder äktenskap före 18 års ålder, men dessa lagar respekteras sällan. Tidiga äktenskap är otvivelaktigt en av orsakerna till att prostitution praktiskt taget inte förekommer bland kurderna. Det kurdiska språket saknar ord för detta begrepp.

Tidigare praktiserade kurdiska agor månggifte, men numera är detta ovanligt, även om det förekommer på landsbygden fortfarande. En man har dock sällan mer än två hustrur. För övrigt dominerar engifte. Synen på månggifte beskrivs med följande ordspråk: "Den som gifter sig med två kvinnor blir dörrvakt."

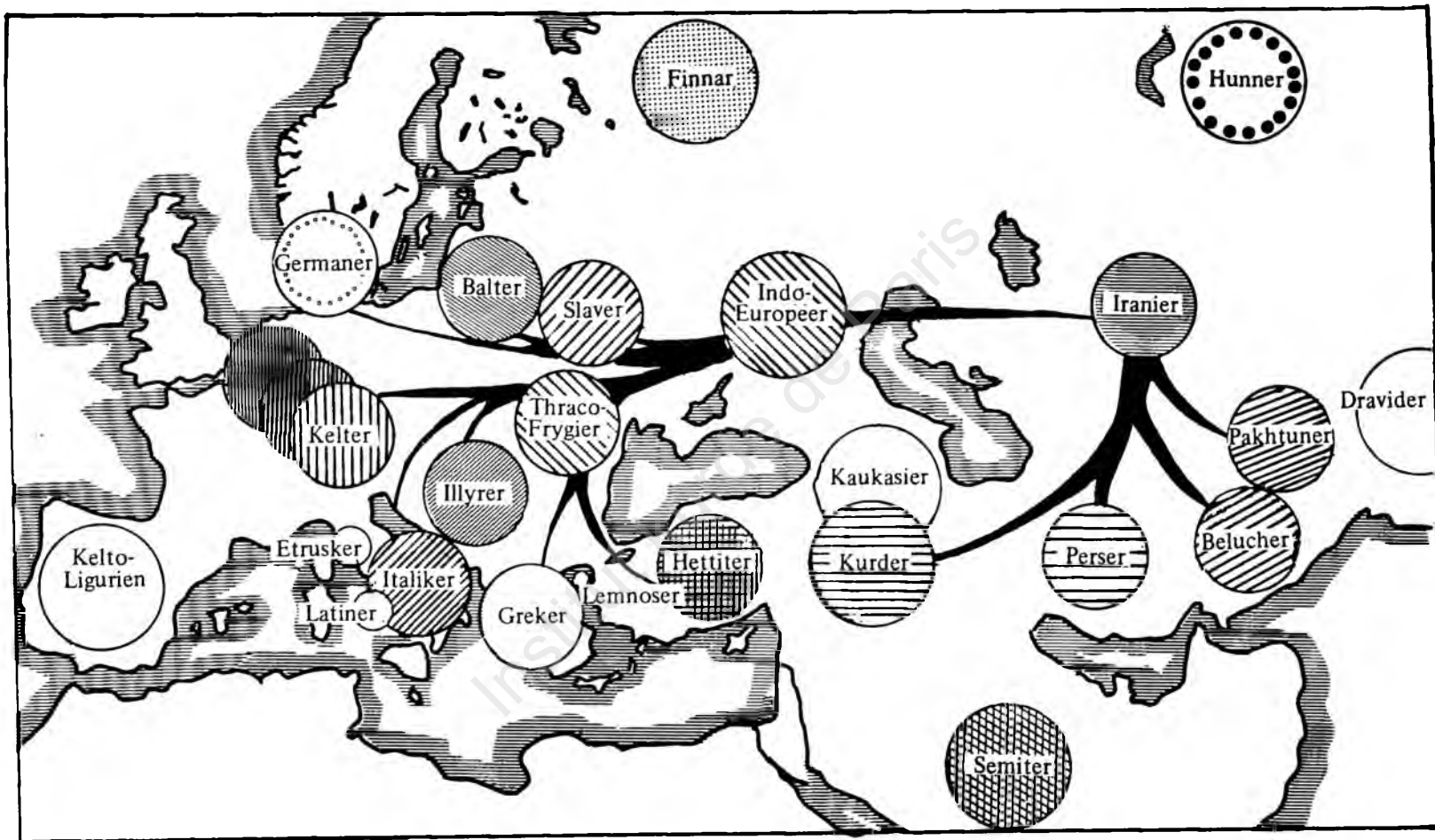
Det är viktigt för den kurdiske mannen att han väljer en bra partner. Härvid måste hänsyn tas till annat än att flickan är vacker: "Se inte på kvinnan, se på hennes släktingar". Det bästa valet är ofta en kusin. På 1940-talet utgjorde omkring 60 procent av alla äktenskap i irakiska delen av Kurdistan sådana där en flicka giftes bort med sin kusin. Även i Iran har kusingiften varit vanliga.

Där kurderna inte bodde tillsammans i stammar var det vanligare med en annan form av äktenskap - shin-ba-shin ("utbyte av systrar").

Äktenskap bland kurder i allmänhet bygger i regel på ekonomiska förutsättningar, såsom att inte tillåta att mannens egendom delas och att ha stöd från släktingar vid en konflikt. Äktenskap bland välbärgade kurder syftade främst till att stärka och utvidga släktens politiska inflytande.

Inflytelserika agor och deras söner gifte sig med flickor från städerna för att föra in en atmosfär av kultur i familjen. Äktenskap mellan stadspojkar och stamflickor var mycket sällsynta. I motsats till stadspojkar ansågs stamflickorna ociviliserade.

Även om kusingiften nu blivit mindre vanliga fortsätter många bybor att gifta sig inom slakten. De starkare banden mellan olika provinser i Kurdistan och städerna samt utvecklingen av kommunikationer skapar goda förutsättningar för kontakt mellan de kurdiska stammarna och mellan landsbygden och städerna.

Det Indoeuropeiska språkets spridning

Kravet på brudpengar, som numera betalas kontant, är allt svårare att uppfylla för de unga männen. De måste arbeta i årtal i städerna för att kunna underhålla sina egna föräldrar och - utöver brudpengarna - även ekonomiskt stödja sina svärföräldrar. Giftasåldern stiger och män, som arbetar i städerna eller i utlandet, blir mycket attraktiva, eftersom de kan erbjuda sina hustrur ett liv utan det hårda arbetet i jordbruket. Detta i sin tur gör att de unga bönderna får allt svårare att finna en äktenskapspartner.

Skilsmässor förekommer sällan. I de fall någon skiljer sig beror det oftast på att kvinnan är steril eller att hon inte fått någon son.

Kvinnokällan

En källa omgärdad av sten -
en flicka går in, en annan kommer ut.
I byn är denna källa känd som kvinnokällan,
passionens Mecka för käcka ungersvenner.
På aftonen belägrar skaror av mörka
ynglingar vägen, ivriga och otåliga.
Varje gång de hör klirrandet av en flickas bälte
undslipper dem orden "Ha förbarmande över oss!"

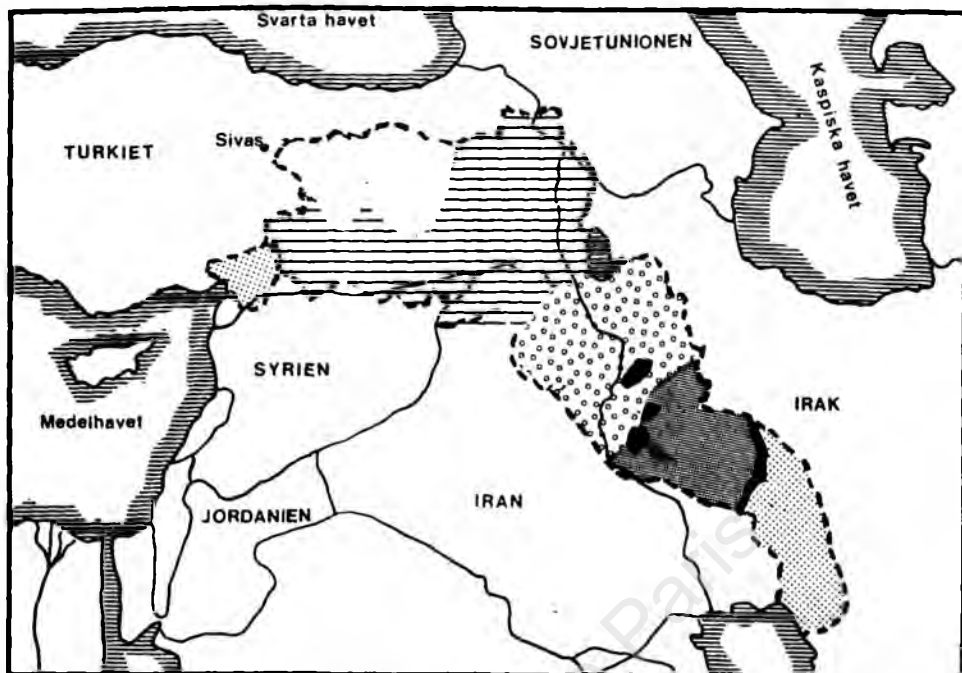
(GORAN, Abdulilah Bag, född 1904)

7 Språk

Kurderna talar ett språk som tillhör den indo-iranska grenen av den indo-europeiska språkfamiljen. Deras språk, kurdiska, täcker ett område som omfattar delar av östra Turkiet, västra Iran och Kherasan i Iran.

Det kurdiska språket är besläktat med persiska på samma sätt som svenska är besläktat med isländska. Men det är lika skilt från turkiska och arabiska som svenska från finska.

Tidigare indelades kurdiska i tre huvuddialekter: kurmanci, sorani och zaza. Kurmanci talas i större delen av Kurdistan. Sorani talas av kurderna i iranska och irakiska Kurdistan. Kurder i Dersim-området talar zaza eller gorani, även kallat hewromani.

 ZAZA	 KURMANCI	 SORANI
 GORANI	 FEYLI (LURI)	 BLANDAT

Dialekter i Kurdistan

Den numera vedertagna klassificeringen grundar sig på en systematisk studie av Karl Hadank (Untersuchungen zum Westkurdischen: Boti und Erzadi). Han delar in språket i två huvudområden: västkurdiska och östkurdiska. Gränsen sammanfaller grovt sett med en linje dragen från Urmiasjön till den punkt där Stora Zab förenas med Tigris. Enligt denna klassificering är sorani och Mukri-dialekterna östkurdiska och zaza, hakkari och bahdinen-dialekterna västkurdiska. Kurdiskan i Sulaimaniya och Mukri är ömsesidigt förståeliga, liksom också dialekter så långt norrut som Ruwandiz i Irak och Sujbulak i Iran och så långt söderut som Sinna och Kermanshah i Iran.

Av alla kurdiska dialekter tycks den i Sulaimaniya åtnjuta det största kulturella inflytandet, vilket erkänns av talare av andra dialekter. Det är Sulaimaniya-dialekten som centralregeringen i Bagdad har valt att använda i skolorna i hela irakiska Kurdistan, och i alla utsändningar

på kurdiska från Radio Bagdad. Det var på denna dialekt som United States Information Service i Bagdad publicerade (1951) sin nyhetsbulletin, som utkom en gång i veckan.

Tidigare skrevs kurdiska liksom persiska och turkiska med arabiska bokstäver. Alfabetet är utmärkt för semitiska språk, men passar inte för de indo-europeiska språken. Under 1900-talet har det kurdiska skriftspråket utvecklats på grundval av det arabiska alfabetet, som anpassats till de fonetiska särdragen: det kurdiska språket. Man gjorde två försök till latinisering - det ena i Syrien, det andra i Irak. I Syrien och Libanon började man använda ett skriftspråk som baserades på det latinska alfabetet 1931. I Irak lyckades inte försöket till latinisering utan fortfarande utges den kurdiska litteraturen i Irak och i Iran på arabiska. I kurdernas tidningar i Irak diskuterar man fortfarande möjligheter att övergå till det latinska alfabetet. Det största hindret härvidlag är den irakiska regeringen.

1929 skapades för kurderna i Sovjetunionen ett skriftspråk på latinsk grund men 1945 övergick de till det ryska kyrilliska alfabetet som fortfarande används.

Kurderna i olika delar av Kurdistan använder latinska, arabiska eller ryska bokstäver. (Se bilaga 1)

Av sociala och historiska skäl har kurderna under de senaste 1500 åren inte kunnat grunda en enhetlig stat och därigenom skapa ett officiellt nationalspråk och ett enhetligt skriftspråk. Inte heller har det funnits något centralt centrum för handel och kultur inom Kurdistan där kurder från olika landsdelar och med olika dialekter kunnat träffas. Däremot har det naturligtvis funnits lokala centra för handel och kultur. Läget har försvårats ytterligare på grund av att det aldrig har funnits en enhetlig kurdisk religion. Hade en sådan funnits hade en av de kurdiska dialekterna använts i heliga böcker och skrifter och då bildat grunden till ett kurdiskt skriftspråk. Så utvecklades exempelvis det arabiska skriftspråket, koranen är nämligen ursprungligen skriven ur Qurais-dialekten. Även det högtyska språket utvecklades ur det saxiska kanslispråket sedan Martin Luther översatt Bibeln till just denna dialekt.

Det enda sättet för kurderna att få ett enhetligt språk är att skapa en egen nationalstat. Turkarna hade inte heller ett eget nationalspråk förrän 1923, då den turkiska republiken bildades.

8 Litteratur

Den kurdiska litteraturen är praktiskt taget okänd utanför Kurdistan. Somliga har t o m förnekat att det kurdiska språket existerar. Det har emellertid studerats i över ett århundrade av lärda över hela världen som erkänner dess särskilda identitet. I Moskva har man publicerat ett kurdiskt-ryskt lexikon med 30 000 ord och på Sobonne håller man på att sammanställa ett kurdiskt-franskt lexikon med ca 50 000 ord.

Muntlig och folklig tradition

Kurdernas muntliga berättartradition är utomordentligt rik. Den folkliga poesin beskriver ämnen från det dagliga livet och vardagens problem. Den kurdiska poesin vittnar tydligt om de skillnader som existerar mellan det kurdiska folket och övriga folk i Mellan-Östern.

Kurderna har - speciellt i Sovjetunionen - under de sista trettio åren tecknat ner historieberättares och sångares folkliga sånger och gamla legender. Haji Jindi, Amin Avdal, Jasmin Jalil och Ordixane-Celile Celil har utfört ett stort arbete på detta område.

Kurderna tycker om att smycka sitt tal med levnadsregler på rim eller med rytm, som avslöjar en skarp observationsförmåga. Naturens skådespel, de dagliga uppgifterna, karaktären hos de husdjur han uppföder, hos de vilda djur han jagar, allt detta är föremål för inträngande beskrivningar.

Kurdisk folklöre är mycket rik på sagor, "Cirok". Kurderna tycker om att berätta historier just för berättandets egen skull. De använder sin talang för satir i sagor som gisslar dem själva och som tar fram felen hos dem som de lever med. Som väntat förekommer prästerskapet, shejkerna och mullahs ofta i såväl poesi som prosa.

I kurdernas sagor intar djuren en viktig symbolisk plats. Alla djur i skapelsen uppträder; från ormen som har litet av den roll satan lät honom spela i paradiset, till lejonet, björnen och vargen som visar de klassiska egenskaperna styrka, stolthet, feghet och list. Råven är huvudaktören i en mängd historier där han alltid är i konflikt med vargen eller lejonet, tuppen eller åsnan, uven eller igelkotten, sköldpaddan eller ormen. Överallt kämpar det listiga djuret för att lura de andra. Han lyckas inte

alltid, eller också utvecklas inte saker enligt hans önskemål. Ofta kommer kung Salomo in på arenan och frågar ut djuren om deras förehavanden. Fåglar tjänar som modell för dygder och laster, och om man vill känna sina verkliga vänner är det ingen mening att vända sig till tranan eller storken, utan till skatan, som inte är en flyttfågel och lämnar en när dåliga tider kommer. I alla dessa historier finns ofta en fint antydd sens moral, på samma sätt som hos La Fontaine.

Legender

Legenderna spänner över stora områden. Jakt-och stridsscener, förbannelser över kärleken, motsättningar i temperament mellan bergsbon och den som bor på slätten, beskrivningar av landskap, spår av panteism (böner riktade till fåglar, hästen, snön) - allt finns där.

De stora kurdiska legenderna eller episka berättelserna sjungs eller reciteras av professionella trubadurer som tyvärr blir mer och mer sällsynta. Dessa "cirokbej", berättare och "dengbej", trubadurer och ballad-diktare är älskade av alla. I både prosa och versberättelser börjar sångaren med att relatera historien, och när han har presenterat personerna börjar han sjunga på vers.

Legenderna, som ofta är mycket långa, kan delas upp i fyra kategorier:

- 1) Underverkslegender. I den dagliga misären längtar den olycklige efter att hans drömmar ska gå i uppfyllelse: att han skall få äta sig mätt, byta ut sina trasor och sitt eländiga dragiga skjul, lyckas i sina planer, gifta sig med den kvinna han väljer och få vackra barn. Men verkligheten är grym och han måste nöja sig med sagor om hjältar som, tack vare godheten hos någon välgörande fé, får se sina önskningar uppfyllda.
- 2) Den mycket populära legenden Memozin, vars folkliga version Meme Alan går så långt tillbaka som till 1300- och 1400-talen.
- 3) Idylliska legender. Kurderna är förtjusta i legender med små fantastiska äventyr, där de egna mänskliga känslorna, sann kärlek, oantastad ära och orubbligt mod uttrycks, t ex i legenderna om Siyabend och Khatché.

- 4) Episka berättelser baserade på en historisk händelse. Förr hade varje plundringståg sin sångare och varje stamkrig eller nationellt krig sin "dengbej". Kurderna kan alltid falla tillbaka på sina gamla episka berättelser. Den om Dimdim är en av de mest berömda. Den handlar om belägringen av en fästning som försvarades av kurderna mot den persiske Shah Abbas trupper. Julendi är den mytologiske kungen som går i förbund med djävulen för att driva bort den muslimska invasionen på 600-talet.

Den ökade läskunnigheten resulterar oundvikligen i den muntliga litteraturens nedgång. De nedskrivna legenderna har förlorat i friskhet och blivit mindre levande. Radion och transistorn som sprids till de mest undångömda byarna konkurrerar numera ut trubadurerna.

Skriven litteratur

Den skrivna litteraturen domineras av poesi. Romankonsten har liksom i andra länder i Mellan-Östern utvecklats efter första världskriget.

Det hittills mest kompletta verket om kurdisk litteratur är "The History of Kurdish Literature" av Aladin Sajadé som kom ut på kurdiska i Bagdad 1953. Det är en 634 sidor tjock volym, där författaren behandlar den kurdiska litteraturens utvecklingsstadier. Verket beskriver också 212 andra författare, alla döda poeter från iranska och irakiska Kurdistan. Prosaförfattare behandlas inte men planer finns att presentera dem i en kommande volym.

Två av de tidigaste kända kurdiska författarna är Ali Termuki och Ali Hariri som levde på 1000-talet. Den kurdiska litteraturens klassiska epok börjar på 1200-talet med en mängd framstående poeter. Främst bland dem är Sheik Ahmed Nishani, mera känd under namnet Mullah från Jezireh (1207-1281). Hans mystiska "Diwan" som är mycket svår att förstå för den oinvigde då den behandlar teman från persisk sufism.

Efter en tystnad på nästan ett århundrade framträdde den kurdiska litteraturen åter på 1600-talet med ett nytt stort namn: Ahmed Khani (1650-1706), ursprungligen från Hakkari. Han är författare till vad som skulle kunna kallas det kurdiska nationaleposet, Memozin, i vilket han be-

handlar temat om Meme Alan och anpassar det så att det överensstämmer med de klassiska litterära reglerna och med islams anda.

Under 1700-talet finns ingen speciellt framstående författare. Man kan nämna Mullah från Erivas som 1790 skrev en medicinsk avhandling, kanske den enda i sitt slag på kurdiska. Samma period var också en blomstringstid för den religiösa diktningen.

Fr o m 1800-talet och fram till första världskriget fanns en mängd poeter. Två riktningar kan urskiljas. Först den religiösa och mystiska strömning som fortsätter traditionen från många shejkers/mullahs skrifter, där de söker förmedla sina mystiska läror. Inflytandet från de klassiska persiska diktarna är tydligt.

Den andra riktningen framträder först under 1800-talet. Lyriken blomstrar och patriotismen träder fram en gång för alla. Vi kan nämna Haji Kadir Koyi (1815-1892), som påverkad av vetenskapens utveckling är full av reaktion mot shejkernas och mullahs intellektuella stelhet och deras oförmåga eller ovilja att anpassa sig till ett modernt liv. Han anklagar dem för själviskhet och intellektuell slöhet som är ett hinder för tankens frihet.

Slutet av första världskriget som medförde så många förändringar i Mellan-Östern, med bildandet av nya stater efter uppdelningen av det ottomanska imperiet, påverkade också den kurdiska litteraturen. Tidigare hade Istanbul varit centrum för många kurdiska intellektuella och där publicerade de sina verk. Nu kom Irak och dess huvudstad Bagdad att bli en viktig punkt för den kurdiska litteraturen. Under kriget kunde den kurdiska pressen utvecklas fritt i Irak, med centrum i Bagdad men också i Sulaymaniyah, den kurdiska nationalismens hemort.

Under tiden 1920-1939 publicerades många verk av poeter från 1800-talet, som därtills blivit liggande i manuskript. Också antologier med klassiska poeter kom ut under denna tid.

Men den kurdiska poesin utvecklades som allting annat. M A Khaznedar gav 1962 ut en studie, där han speciellt lägger tonvikten vid rytm och rim. Han jämför klassisk diktning, som följer komplicerade regler för arabisk och persisk poesi med modern diktning, som visar en mycket större frihet i versmått och strofernas form än i rimmet.

Diktarna skriver i sina arbeten sånger om kärlek och familjen, naturen, arbetet och det dagliga livet.

Den störste irakisk-kurdiske diktaren är Piremerd Haji Tewfik (1867-1950) som förmedlar sin kärlek till det kurdiska landet och dess historia. Vi kan också nämna Evdaleh Muhamed Sheik Edvel Kadir, som beskriver olika hänförande scener från sitt fosterland. Faik Evdalah, en plågad och olycklig själ, som i likhet med Verlaine levde endast för dikten, uppmanade de unga att strida för rättvisa, godhet och för sitt land.

Jämsides med de huvudsakligen lyriska dikterna kan man också finna dikter med social inriktning. Ämnen som ofta förekommer hos kurdiska poeter i Sovjetunionen är kvinnans frigörelse och nödvändigheten att göra slut på feodalisomens utsugning. Etar Sharo beskriver ofta i sina dikter kurdernas tidigare liv: fattigdomen, okunnigheten och förtrycket. I Irak var Goran Evdalah Sulayman en förnyare av dikten. Han var en mästare i att skriva fri vers. Han var också en talesman för de reformer av den sociala strukturen som skulle låta det kurdiska folket blomstra. Han satt fängslad i Bagdad för sina idéers skull.

De patriotiska dikterna är oräkneliga. Denna poesi om kärlek till fosterlandet, till Kurdistan har haft sin speciella ställning sedan lång tid tillbaka, ända sedan Ahmed Khanis dagar. Kanske den störste patriotiske diktaren är Cegerxwin i hans verk "Diwan" (1945). Denna avsatte mullah jagas av tanken på sitt förlorade fosterland, som måste återupptäckas. I sina dikter, ofta klassiska men ibland i en mer modern stil, försöker han smida de nödvändiga vapnen för dess återupprättande: ledarnas hängivenhet för den nationella saken, förenandet av alla stammar och religiösa riktningar och lika uppfostran av pojkar och flickor för att stiga upp ur okunnighet och fattigdom.

Mitt Kurdistan

Att dö för dig mitt Kurdistan
Inget kunde vara mera ljuvt
Att vara herre i sitt eget hus
och stolt på kurdiska sjunga,
när vi i glansen
från våra vapen firar
ryktbarheten av vår urgamla ras,
vårt kära land
Att vara fri, att älska, tänka, dö
Från källan där, den kan säga dig,
att i sitt brus den bär
tusen tårar, tusen uppror,
tusen hopp.

(av en kurdisk poet i Sovjetunionen)

9 Traditionella och nationella kurdiska fester

I Kurdistan firas ett stort antal fester. Jag har valt att beskriva tre olika typer, bröllopfesten, årstidsfester och nationalfesten "newroz". Dessa fester varierar naturligtvis mellan olika områden och stammar och mellan stad och landsbygd.

Bröllopfesten

Liksom när det gäller andra seder och bruk firar man också bröllopfesten på olika sätt i olika områden. Detta exemplet är hämtat från en by i Dersim-området.

Vid ett bröllop framställs kvinnans övergång från sin gamla familj till en ny, i ett stort skådespel bestående av omständiga bytesförhandlingar och fester som varar i flera dagar.

Vid själva bröllopfestligheterna spelar bruden och brudgummen en högst undanskynd roll. Några dagar före bröllopet går en pojke runt och bjuder in folk genom att ge dem var sitt äpple.

Första dagen spelar man musik på ett torg i byn och alla kommer och dansar.

Brud och brudgum är inte med, de sitter i var sitt hus i sällskap med några vänner. I brudens hus har man spänt en lina under taket längs väggarna i det ena rummet. Där hänger brudens utstyrsel. I ladan står den stora sängen med färggranna madrasser och gyllenglänsande kuddar. Andra dagen måste bruden in i "hörnet", ett litet kyffe, som man har delat av med ett skynke i ett av rummets hörn. Här sitter hon hela dagen fram till kvällen och där får hon även sin mat. Hon bär festkläder och rika smycken. Under dagen kommer många kvinnor och barn och tittar bakom skynket för att hälsa på bruden.

På kvällen fylls rummet och ladan av en upphetsad människomassa. Kvinnorna sitter längs väggarna och barnen springer omkring och är utom sig av spänning. Musikanterna drar in i ladan, följda av männen. En stor cirkel lämnas tom i mitten. Man ropar: "Henna, henna, var är den, när kommer den?"

En ung kvinna börjar dansa kring den stora pelaren i ladans mitt. I varje hand har hon en skål med henna, övertäckt med en duk. De andra kvinnorna dansar efter henne i en lång rad. Skålarna vandrar från hand till hand. När dansen är slut tränger sig alla in i rummet där bruden sitter.

Hennes bror träder fram och begär ett "bakschisch för att man ska lägga henna på bruden. En släkting till brudgummen försöker pruta, men slutligen enas man om den föreslagna summan. Nu dras bruden fram, ofta totalt förgråten, leds till ladan där hon får lägga sig ner på händer och fötter. Man lindar vita lappar kring hennes händer och sätter vita sockor på fötterna. Så ska hon gå till sängs denna natt. Alla kvinnor gråter, de känner med bruden i hennes sorg att behöva lämna sin familj. Samma procedur upprepas sedan i brudgummens hus.

Nästa dag börjar granskningen av hemgiften. Brudgummens släktingar sitter mitt emot brudens och mellan sig har de allt som bruden ska ta med sig i äktenskapet. Varje del granskas noga och dess värde uppskattas. Om brudgummens släktingar är nöjda ropar de "tamm tamm".

När denna ceremoni är över hämtar man bruden. Man lägger bröd och salt på hennes huvud och höljer henne i färggranna sjalar. Nu gäller det att ta avsked. Hon omfamnar hela familjen, alla gråter. Sedan åker hon med ett stort följe och musik genom hela byn till brudgummens hus. Brudgummen står på taket med två av sina vänner. Man kastar ett äpple mot bruden och därmed är hon upptagen i den nya familjen. Hon förs in i huset och göms än en gång bakom ett skynke. Brudgummen äter frukost i ett annat hus tillsammans med några vänner. Efteråt går hela sällskapet till hans hus, där man för in honom bakom förhänget och lämnar honom ensam med bruden.

Den nygifta kvinnan för ett undanskynt liv i sin nya familj. Hon kallas för brud i flera år efter bröllopet. Ingen talar med henne under de första veckorna efter bröllopet, hon behöver inte heller arbeta under denna tid. Hon får knappt lämna huset. Hon bär slöja och tittar inte upp mot någon. Efter cirka en månad börjar arbetet för henne. Hon står nu helt under svärmoderns befäl och måste arbeta hårt hela dagen. Under den första tiden i det nya hemmet får hon inte tilltala någon, på sin höjd får hon viska något till barnen. Om det finns en äldre svärdotter i huset så får även denna ge order till henne.

De enda vänner bruden har är andra nygifta kvinnor. Först när kvinnor föder barn - helst pojkar - är hon värdig att tas upp i byns kvinnogemenskap.

Årstidsfester

De flesta årstidsfesterna har sitt ursprung i den tid då kurderna levde som herdor. Det är nomadernas tillvaro de

speglar; serepez firas med anledning av den första lamningen; barodan är en fest för flyttningen till sommarbetena; berxbir för fåruppfödningen.

Den största festen av alla - beran-berdan - firas när sommarbetet slutar och baggarna åter släpps fria bland tackorna - turkarna kallar den kasim. Man kan finna spår av denna fest i Avesta.¹⁾

Festerna är glada och uppslupna. Kontakter tas upp, band knyts, som kan leda till äktenskap. Flickorna knyter sina silkesnäsdukar runt halsen på sina favoritfår och den unge man, som kan ta bort näsduken, visar att han ämnar anhålla om flickans hand. Om föräldrarna accepterar honom, firas snart förlovningen.

En annan populär fest är kose-hat, en slags karneval. Unga män förklädda till shejker, mullah, eller till kvinnor går från hus till hus och samlar smör, ost och pengar. För de rika klagar den falska kvinnan att hennes ära har blivit vanhedrad. För att kompensera henne och bli av med henne ger man henne pengar. Allt som insamlas på detta sätt av de unga männen delas sedan ut bland fattiga familjerna.

Nationalfesten Newroz

Newroz firas sedan minst 2 500 år. Man säger att det fanns en kung, vid namn Jamshit, som ansågs vara ärlig och rättvis. Hans land, Kurdistan, var mycket rikt. Folket var nöjt med sin kung. Ofta händer det att en människa har två sidor - en sämre och en bättre. Dessa båda karaktärer kämpar mot varandra och ibland visar de sig på ytan. Detta hände även Jamshit. Han blev övermodig och struntade i gudarnas makt. På årsdagen av hans kröning började han öppet tala mot gudarna och förklara att det bara var han som hade ära av folkets lycka och landets framgångar. Då ville gudarna straffa Jamshit. Vulkanerna fick utbrott och skorpioner och ormar regnade över folket, som förlorade sin tro på kungen. Jamshit tvingades ta till flykten.

1) Zarathustras heliga skrift; se sid 123

Då kom en främling på en kamel. Han var vis och talade vackert. Folket behövde en kung och valde honom till sin kung. Under en lång period styrde han landet på ett sätt som var tillfredsställande för folket. Men så kom djävulen tillbaka i form av en kock. Vid ett tillfälle andades han på kungens axlar, och då växte två skallerormar ut på dessa. Varje gång de skallrade fick kungen en fruktansvärd smärta i hela kroppen. Man försökte hitta någon medicin åt honom, men ingen läkare kunde finna något som kunde bota honom. Då kom djävulen, "kocken", med ett förslag: "Om man matar ormarna med småbarnshjärnor så kommer kungen inte att känna någon smärta." Många förlorade sina barn. Khava var smed och han förlorade två av sina barn. Men när kungen bad om hans tredje barn sa Khava: "Smedens yrke är heligt och min tredje son måste fortsätta i samma yrke som jag." Men kungen lyssnade inte. Då svor Khava på att han skulle kämpa mot den orättvise kungen tills han till slut kunde krossa hans huvud. Han började mobilisera folket.

Hans styrkor kom att kallas kavianer. De kom in från landsorten. De tände eldar på alla bergstoppar och man såg hur eldarna kom närmare och närmare staden och till slut stormade man kungens palats. Khava krossade själv kungens huvud. Sedan dess kallar man den dagen ny dag eller new roz på kurdiska.

Man firar Newroz vid vårdagsjämningen den 21 mars. Vårdagsjämning innebär i Kurdistan mycket spänning och glädje. Trots att ceremonierna skiljer sig något mellan olika delar av Kurdistan så finns vissa gemensamma drag:

Sista onsdagen före 21 mars börjar man tända eldar på hustaken, torgen och bergstopparna.

Den 21 mars håller man fest och äter tillsammans klädda i sina bästa kläder.

Dagen därpå håller man sorgehögtid över sina döda familjemedlemmar och ger barnen en särskild sorts sötsak (helva) och frukt.

Barnen plockar en slags krokus som kallas newroz-blomma. Den måste plockas en bit bort från byn eller staden och det är första gången efter den hårda vintern som barnen får springa ut i naturen. Av blommorna binder de kranisar som sedan delas ut till folket i kvarteret, som i gengäva ger smör och säd. Barnen går sedan och kokar säden med smör.

Folk eldar upp sina gamla bastmattor och dansar omkring brasan. Sedan gör man en riktig eld och hoppar över den, vilket i folktron betyder hjälp mot värk i kroppen och mot onda andar.

I Suleymanich i irakiska Kurdistan firar man newroz med en stor karneval. Förberedelserna görs av en speciell kommitté. På en bestämd dag lämnar invånarna staden och beger sig till den plats där ceremonin ska äga rum. En kung kröns och ges hovfolk och vakter. Kungen rider på en oxe följd av sin uppvaktning till ett läger, där tält och soffor satts upp och grytor satts över elden.

Under hela festen, som varar i tre dagar, är vissa personer utklädda och spelar roller som får och getter. Kungen lyds blint och han kan bestraffa folk vare sig de är närvarande eller ej. Han behåller titeln till följande år, då en efterträdare väljs.

10 *Kurdisk musik*

Liksom den grekiska och persiska musiken tillhör den kurdiska musiken den indo-europeiska musiktraditionen men den har också genom tidernas gång påverkats av och påverkat grannfolken.

Kurdisk musik är passionerad, sensuell och ofta med inslag av djup melankoli. Den persiska musiken är mer förfinad än den kurdiska, vilken är mer instinktiv och impulsiv. Kurderna organiserar melodin på sådant sätt att slutet alltid blir melodiskt och rytmiskt.

Kurdisk musik baseras på en speciell skala, s k "kord" eller "kurd" vilken karaktäriseras av en moll-sekund följd av en dur-sekund. Denna skala är mycket lik den doriska skalan, som används av flamenco-musiker i Spanien.

Likheter mellan "kord" och den doriska skalan är inte någon slump, utan grundar sig på att dorernas invasion av Grekland sammanfaller med andra indo-europeiska stammars invasion av dagens Kurdistan. Dessa stammar kom från de områden kring Donau, som anses vara alla indo-europeiska folks hemvist.

I parthernas samhälle (228 f Kr - 224 e Kr) spelade de episka och religiöst - poetiska sånger som man kallade "gosan" (i moderna kurdiska "goran - gorani") en stor roll såväl för kurderna som för gränsfolkens liv.

De gosanska sångerna, som var mycket långa, var populära både vid kungarnas hov och bland folken. De spreds i form av hyllningssånger, satirer, historiska, berättande sånger och sånger, som kommenterade den tidens dagliga händelser.

Här kan också nämnas kurden Bardaizan (f. 150 e Kr). Bardaizan kristnades, men blev snart utstött av de kristna och bildade då egen sekt. Denna sekt hade betydelse fram till slutet av 800- eller 900-talen. Bardaizan skrev 150 religiösa hyllningssånger (samma antal som Bibelns psalmer) vilka karaktäriserades av protest och bitterhet mot religiös och samhällelig konformism. Han skapade en tradition när han och hans anhängare spred sin religiösa uppfattning genom att vandra omkring och sjunga hans sånger. Man säger att Bardaizan introducerade musik i kyrkan; en musik som idag kallas gregoriansk musik.

Även under det sassanidiska imperiet (på 200-talet e Kr) spelade den kurdiska musiken en stor roll. En av den tidens trubadurer, Zeynel Ebdin, byggde ett nytt instrument, som liknar en banjo och som kallades "Cümbus". Den används fortfarande vid festliga tillfällen. De kurdiska musikerna var berömda över hela det islamska väldet, t ex kurden Ziriyaab från Mozul. Han grundade ett konservatorium i Cordoba i Spanien. Hans musik skapade i samverkan med den andalusiska miljön flamenco-musiken.

När Firdewsi under 1000-talet skrev Shahname, där han försökte samla alla iranska och främst väst-iranska (persiska och kurdiska) berättelser och episka sångtexter, presenterade han sina samlade verk som persiska.

Efter turkarnas invasion i Mellersta Östern på 1000-talet och under tiden för korstågen och konflikten mellan sunniterna och shiiterna betydde de kurdiska trubadurerna mycket för att bevara och sprida kurdisk musik och kulturtradition i hela Mellersta Östern.

I de oberoende kurdiska furstendömena (1500-1800 e Kr) kunde kurdisk kulturtradition fritt utvecklas. Varje furste ville hävda sig själv via heroiska och krigiska episka sånger, som handlade om kampen mot andra furstar, mot turkarna, araberna och perserna.

Sånger

Mycket generellt sett kan kurdisk musik idag delas in i två grupper, "dag"- och "nattmusik". Dagmusiken är festmusik och karaktäriseras av ett mycket rytmiskt och melodiskt framträdande.

De instrument som bäst lämpar sig för den här sortens musik är "Zorna" och "juzale", en dubbel klarinett som tillverkas av vassrör. Kurderna är de bästa zorna-spelarna i Mellersta Östern. Termer som relaterar till "dagmusiken" är t ex "govand" och det arabiska ordet "dabhe". Govand

betecknar ursprungligen en speciell dans men har utvidgats att betyda vilken typ av dans som helst. Dakbe betecknar en slags dans, som man finner över ett område från Grekland till Persiens gränser, där män och kvinnor håller varandra i händerna och dansar i en halvcirkel. Över hundra olika dakbesteg har registrerats.

I nattmusiken uttrycks stunder av tillbakadragande och tysthet i kontrast till den högljudda och bullriga dagmusiken. Den här typen av musik karaktäriseras av en improvisation som kallas "lawko" i bergen och "To delal" på slätterna. Lawko betyder 'en älskad' och mer generellt en improviserad sång. Lo delal var en gång ett sätt att sjunga och användningen av denna term har också generaliserats. För att skapa den intima atmosfären ackompanjeras sångaren ofta av tanbura eller kemenche.

Trubadurer

Den kurdiske musikern är framför allt historieberättare. Han berättar alltid en historia, även om han inte använder några ord. Hans lyssnare följer hans språk uppmärksamt och föregriper handlingens växlingar. Deras historier handlar om hjältars äventyr och om obesvarad kärlek. Ibland kan den kurdiske musikern även fungera som någon slags helbrägdagörare, vilken mildrar lyssnarens bedrövelse. Man kan söka ut en musiker och anförtro honom sina problem; att man förlorat kvinnan man älskar, att hon blivit kär i någon annan, att hon inte vill ha med honom att göra osv. Musikerna agerar då genom att sjunga och improvisera tills hans lyssnare är beredd att gå hem lugn och avslappnad till sinnes.

Konserter är helt främmande för kurder. Musik görs i vilken omgivning som helst och när som helst, tillsammans med några vänner runt ett bord på ett café, under ett träd eller på en fest. Ju mer folk som är närvarande desto mer tid för uppträdande och desto fler musiker att förstärka musiken. Lyssnarna är mycket uppmärksamma och man gör sig ingen brådska. Barderna (sångarna) berättar sina historier i timmar. De återger urgamla legender, som framkallar sorgsna känslor och ofta ses åhörarna gråta.

Kurdernas stora episka berättelser sjungs av professionella trubadurer. Dessa är "Chirekbej", berättare och "dengbej" eller "stranvan", trubadurer eller balladdiktare. De sjunger mest om historiska händelser och personer som har spelat en viktig roll i den kurdiska historien.

Kvinnorna i de kurdiska sångerna kämpar bredvid männen. De kurdiska flickorna vet också, hur de ska stå upp för sig själva och sin frihet. Mot familjens vilja väljer hon ofta livskamrat och flyr med honom.

Oh, Ryttare, min ryttare!

Oh ryttare, min ryttare
Bakom de höga bergen har du försvunnit.
Jag längtar efter att få plocka blommor,
men mina svaga händer lyckas ej bryta
dem från stängeln.
Oh sorg, min sorg !
Jag har sett Smaile Ayos ögon
och kan inte älska någon annan.

Oh ryttare, min ryttare
Dagen gryr men jag omges av mörker.
Vattnet känns varken kallt eller varmt
när jag vidrör det.
Jag såg zigenarna dra förbi och
de talade till mig.
"Min kära, din själs ädle herre
har man tagit tillfånga,
man band honom
och kastade honom i en fängelsehåla
i Diarbekir."

Oh ryttare, min ryttare
Ryttare, ingenstans är jag.
Jag är en molnflik ovan vattnet.
Jag är ett fint regn i vinden.
Jag är Smaile Ayos älskade,
far till mitt barn
och den kastanjefärgade
märrens husbonde.

Oh ryttare, min ryttare
Jag hörde tuppen gala
och såg dig gå ned till gårdsplanen,
sadla den grå märren
och gallopera bort mot bergen.
Jag klev upp på terrassen och ropade....
tre gånger men för sent.

Oh ryttare, min ryttare
Hur torr och förbannad
ter sig inte vår by ?
Hur ändlös ter sig inte vägen ?
En trupp kurdiska soldater marscherar
förbi och jag talade till dem:
"Lycka till, ungersvenner !
Vart skall ni hän ?"
"Till byn Mus, för att strida."

Hjältarna och hjältinnorna i dessa sånger, såsom "Khadzne och Siaband" och "Mem och Zin", har inte bara blivit levande exempel på hur man kämpar och dör för kärleken utan också blivit en symbol för en bitter protest mot orubbliga vanor och traditioner.

.....

Zin, känner du inte igen mig.
Jag är Mam, jag liknar en falk,
som man bär på knutna handen,
med blödande klor, röda som vinet,
med gul kräva och gyllene skrud.
Jag är varken en Turk eller en Pers,
men en Kurd med en kropp av stål,
hårt huvud och ett sårat hjärta.

.....

Dagens kurdiska trubadurer sjunger också om dagens situation och mobiliserar mot fiendens förtryck och för det kurdiska folkets befrielsekamp.

Sivan är dagens stora trubadur, älskad över hela Kurdistan. Han föddes i turkiska Kurdistan och kämpade där fram till 1976, då han tvingades flytta till Västtyskland. Han har sedermera fått politisk asyl i Sverige.

Sivans sånger och de dikter av den kände poeten Gigerxwin, som han tonsatt, har betytt mycket för att höja det kurdiska folkets politiska medvetenhet. Många kurder är analfabeter, alla politiska kurdiska tidningar och böcker är förbjudna, varför sångerna får en stark genomslagskraft.

När Sivan började spela in sina sånger och Gigerxwins dikter på kassettband, spreds dessa mycket snabbt över hela Kurdistan. Idag hör man hans musik från kassettbandsspelare i taxibilar, på bykaféer och i hemmen.

Den kurdiska regeringen inser faran i att Sivans musik sprids och har försökt stoppa spridningen av hans sånger, men försöken misslyckades. I Västtyskland har han fortsatt att sjunga nya patriotiska sånger som alla spelats in på kassettband och som smugglas till Kurdistan. Genom att det är lätt att kopiera musiken från en kassett till en annan så är det omöjligt att stoppa Sivans sånger.

Var är mitt Kurdistan

Var är mitt Kurdistan?
Var är mitt Kurdistan?
Var är mitt land?
Var är mina vingårdar?
Var är mina åkrar?
Fienden har ockuperat allt!
Var är mitt Kurdistan?
Var är mitt land?
Var är min kultur?
Var är min folklöre?
Ingenting finns mera!
Fienden har tagit allt!
Var är mitt land, mitt Kurdistan,
min röda ros?
Jag söker mitt Kurdistan,
men jag finner det inte!

Kurdistan har fött oss
vår hembygd har gjort oss till
människor....
Natten är snart över,
sedan kommer dagen!
Jag skall inte glömma dig, nej!
Nej! Mitt land Kurdistan,
dig glömmet jag aldrig!

(av Sivan)

Kurdiska folkdanser

Den kurdiska folkdanstraditionen är mycket gammal. Dess rötter går tillbaka till områdets urgamla kulturer och religioner. Danserna ger med glädje och allvar uttryck för det kurdiska folkets stolthet, känslor, trohet och deras dagliga liv.

Vissa av danserna, som t ex Carpana, kan vi härleda ända till 2000 f Kr. En del danser kommer från skyternas sorgeremonier och en del från Zarathustras elddanser.

Den långvariga greko-romanska ockupationen av västra Kurdistan har givetvis inneburit att kurdisk och greko-romansk kultur har påverkat varandra och det är därför naturligt att dagens kurdiska danser liknar de grekiska och de balkanska.

Kvinnan tog tidigare traditionellt lika stor del i danserna som männen men genom islams påverkan fick de en underordnad plats. När kurderna skulle sprida islam var sången och dansen ett medel. På så sätt skapade man många rituella danser.

Vid den turkiska republikens etablering 1923 blev kurdiska danser, precis som språket och kläderna förbjudna i Turkiet. Så småningom när kurderna "blivit bergsturkar", införlivades de kurdiska folkdanserna med de turkiska folkdanserna.

Det finns i Kurdistan ingen familjehögtid - födelse, omskärelse eller giftermål - utan sånger och danser. Genom att danserna utgör en så central del i det kurdiska vardagslivet, blir raden av olika danser också oändlig.

En del av danserna har fått sina namn från de platser varifrån de kommer, t ex amudi från Amouda, bonai från Botan, rohayi från Roha etc. Danserna har också fått sina namn från sättet de utförs på.

Det finns hundratals danser som kallas för govend, ett slags cirkeldans, där man dansar med axel mot axel, håller varandras händer, krokas arm eller håller varandra om livet och antingen skakar på axelpartiet eller svajar med överkroppen. Govend-danserna kan ha mycket olika tempo.

När kvinnorna deltar i copin, vilket inte är ovanligt i byarna, så kallas den för resbelek. En del kurdiska danser, t ex beriyo, temmara och sexani dansas också av de syriska kristna.

De flesta danser utförs till ackompanjemang av dhol (en stor trumma) och zorna (ett slags pipflöjt). Framför allt i de urbaniserade delarna av Kurdistan ackompanjeras danserna också av klarinett, flöjt, trumma och tambor, jamsush eller luta.

11 *Kurdiskt konsthantverk*

Mattor

De kurdiska mattorna utgör en del av en tradition som skiljer sig mycket från den vi associerar med Persien. Anledningen till att vi associerar dem med Persien och i viss mån Turkiet är att kurderna under mycket lång tid tvingats sälja sitt hantverk genom iranska och turkiska affärsmän och handelscentrum.

Typiska drag hos de kurdiska mattorna är deras geometriska och abstrakta mönster samt starka färger.

Möbler i västerländsk mening saknas såväl i böndernas hus som i herdarnas tält. Vardagslivet tillbringas på golven, på vilka man lägger olika typer av mattor och vävnader. De finaste mattorna och vävnaderna används bara vid speciella högtidliga tillfällen. Sängkläderna förvaras under dagarna i handsyddas påsar med dekorativa mönster, som står längs tältens eller husens sidor och rullas ut på nätterna. Påsar i alla möjliga storlekar och former används i vardagslivet för förvaring av en mängd olika saker. De används också i jordbruket, t ex då man fraktar hem säd ifrån åkern. Härigenom har vävda produkter fått en mycket stor användning i kurdiska hushåll. I dessa bruksartiklars mönster och färger lägger man ner all sin kärlek. Mönstren och färgerna har överförts från generation till generation.

De mest kända kurdiska mattorna är från Senna och Bijar. Senna, numera kallad Sanandaj, ligger i hjärtat av iranska Kurdistan. Sanandaj-mattan har en utsökt design och väv, vilken enligt Cecil Edwards härstammar från en "s sofistikerad" efterfrågan bland stadsbor för ca 200 år sedan, när staden var en viktig kurdisk stad. Dessa mattor har inte något samband med de nomadiska kurdernas vävnader, men är ett betydelsefullt inslag i det kurdiska konsthantverket. Mattor av denna typ används också till gobelänger.

Man finner en annan typ av mattor i byarna runt Bijar, nordost om Sanandaj. Dessa är lätta att känna igen genom att de är ganska små och har en karaktäristisk kvalitet. Väven, som vävs med två trådar mellan varje varv och knyts med knutar, bildar ett symmetriskt mönster och är så hårt vävd med hjälp av en speciell kam, att mattorna blir mycket styva.

Man finner också åtskilliga kurdiska samhällen runt Qazvin, nordöst om Bijar, där väskor vävs bl a med rutina mönster.

Sawj Bulgh, nu omdöpt till Mahabad, ligger i iranska Kurdistan. Staden har en lång historia som ett relativt viktigt kurdiskt center och samlingsplats för "lokala mattor". Dessa är tunga och tjocka och vävda av glänsande ull i djupa färger. Designen är djärv och enkel, och ofta vävd kring en stor centralt placerad medalj. Den berömda sk mina-khani-designen kan ha sitt ursprung från detta område.

På många mattor från tidigt 1900-tal finner man böljande blomsterslingor, vilket är ett karaktäristiskt mönster på en del kurdiska mattor. Det mönstret härstammar från klassiska kurdiska mattor från 1600- och 1700-talen.

Mattor och sadelväskor i rutmönster och i rika, varma färger kommer från regionen runt Kirmanshah (Iranska Kurdistan). Dessa säljs i Iran i Sanjabis handelsnamn, en av områdets stora stammar.

En annan viktig stam är Jaff, vilken återfinns på båda sidor om gränsen mellan Iran och Irak. Nämda mattor såldes en gång i tiden i Baghdad i Jaffs namn. Ett tredje handelsnamn, Mosul, används i väst. Mosul är en stad i norra Irak, som en gång i tiden var samlingsplats för kurdiska mattor. Det finns alltså inte mindre än tre olika handelsnamn för en och samma slags matta, en situation som onekligen är förbryllande. Nämda nomadstammar brukade vandra från bergen i Iran och irakiska Kurdistan för att övervintra i värmen på Mesopotamiens slätter. Därför är det sannolikt att alla namnen är giltiga.

Ett viktigt mattdistrikt är trakten kring sjön Van i turkiska Kurdistan, där jalalis-stammen bor och där man väver i kelim-teknik. Migrationer har inneburit ett kontinuerligt korsande av gränser, så det är inte förvånande att hitta liknande arbeten på båda sidor av gränsen. Den vanliga uppfattningen är, att kelims vävs huvudsakligen i turkiska Kurdistan men de bästa kelims vävs faktiskt i iranska Kurdistan. De typiska mönstren på sådana arbeten är mötande (gränsande) sexhörningar, och diamonds och parallella sick-sack-ränder. De är vävda i slittapestry vilket innebär att man fogar flera vävar tillsammans.

Det finns områden utanför Kurdistan där kurderna bibehållit sin tradition av vävning, t ex kurderna i Konya (västra Turkiet), Libanon, Khurasan och Varamin.

Övrigt

Förr i tiden hade judar och armenier hand om den största delen av hantverket i Kurdistan. Detta är emellertid inte längre fallet, eftersom armenierna har försvunnit från turkiska Kurdistan och judarna lämnade Irak 1948. Därefter har kurderna själva gjort t ex det filtmaterial, som de använder inte endast för att göra filtar till golven utan även till västar och till den hätta (jum), som de bär under turbanen. Kurderna är heller inte okunniga om konsten att arbeta med läder, metaller och trä. De är utmärkta sadelmakare. Guld-och silversmederna är mycket duktiga på att göra handtag till jaktknivar och smycka läderbälten med metallarbeten. De gör också bågare och vattenpipor. Kopparinläggningar är en gammal kurdisk teknik, som fördes till Europa av hantverkare från östern. I Venedig fanns det speciella verkstäder och på en del arbeten som gjorts där på 1400-talet kan vi finna signaturen "Muhammed Kurden". Det är inte så länge sedan, som 150 skickliga vapensmeder från Sulaimaniyah ensamma kunde underhålla stammarna på båda sidor gränsen med Martini gevär. En del tillbringar sin lediga tid på vintern med att göra piphuvuden och cigarettmunstycken av en speciell lera. Andra urholkar stammen på vilda körsbärsträd och täljer träskedar.

En del specialister gör med en viss tanke på försäljning oglaserade lervaser. Man gör också flaskformade krus, men man använder inte drejskiva vid tillverkningen utan formar krusen genom att lägga lersträngar spiralformigt. Dessa krus torkas först i solen. Därefter ställs de i en cirkel, som täcks med briketter av kogödsel. Bränningen tar tre timmar.

12 Kurdisk film

När det kurdiska språket och den kurdiska kulturen inte är erkänd är det svårt att göra kurdisk film. Därför finns det ingen kurdisk biograf och film i Kurdistan.

När Yilmaz Güney, som var en assimilerad kurd, började göra film gjorde han turkisk film. Med tiden blev han medveten om sin identitet och började göra filmer om kurder och delvis på kurdiska. Han är den första kurd som har

gjort en kurdisk film som visas på biografer och som blivit prisbelönad. Filmern heter "Yol" (vägen), och den hade premiär i Sverige juldagen 1982. Samtidigt är Yol den första film från Mellersta Östern som visas i europeiska biografer. Yol fick Guldpalm i Cannes 1982.

Yilmaz Güney skrev manus till filmen Yol när han satt i fängelse i Turkiet. Güney rymde från fängelset i samband med en permission och har hållit sig undan de turkiska myndigheterna i Schweiz.

Yilmaz Güney är nu (februari 1983) i Paris för att spela in en ny film. Den blir hans första film i frihet efter att ha skrivit fyra filmer från fängelsecellen i Turkiet.

1974 - under inspelningen av filmen Endise (oro) - blev Güney och hans filmteam indragna i ett bråk på en restaurang i staden Adana. Ett dödande skott avlossades mot en domare och Güney fick skulden trots att ett trettiotal ögonvittnen vittnade om hans oskuld. Han blev dömd till 18 års fängelse. Det var från och med nu som han började göra filmer från fängelsecellen. Han både skrev manus till filmerna och deltog i regiarbetet från cellen genom att förse regissören med utförliga anvisningar. Från att ha varit en regissör som gärna improviserade började han nu skriva ned allt i detalj.

Filmerna Sürü (Hjorden, 1975) handlar om svåra levnadsvillkor för en kurdisk stam i ett samhälle som förändras sig snabbt.

1970 gjorde han filmen Umut (Hoppet) som handlade om kurdiska lantarbetare och deras hopplösa liv samt om deras dröm om rikedom. Den var ett bitande angrepp på hjälten i alla melodramer som står utanför den politiska kampen. Filmen bannlystes av den turkiska regeringen och den förbjöds att visas i Cannes. Trots detta lyckades man smuggla ut en kopia och visa den på festivalen Cannes 1971 där den fick kritikerpriset.

Yilmaz Güney berättar om sig själv:

Min mor kommer från Kurdistan och är dotter till kurdiska lantarbetare. Under första världskriget flydde de till södra Turkiet och bosatte sig i Adana. Min far som också är kurd växte upp i Adana efter det att familjen flytt från centrala Turkiet efter en blodshämnd. Mötet mellan dessa båda personer slutade med giftermål. Jag är född 1937.

III Kurdernas situation i olika länder

1 Bakgrunden till förtrycket

Kurdistanens historia består, på grund av dess geografiska läge, av otaliga räder, utdragna ockupationer, dispyter och senare konflikter med europeiska och asiatiska makter. I det förflutna har Kurdistan ockuperats av akkader, assyrier, perser, greker, romare, araber, turko-mongolier och européer.

Fram till 1700-talet kan främmande makters dominans av Kurdistan motiveras med längtan efter militära framgångar, försök att nå bättre välstånd, kulturell och religiös expansion. Men sedan kom renässansen och Galileo som försökte finna vägen till Indien västerut. Önskan att utforska främmande länder nådde sitt klimax under 1700-talet. Okända rikedomar och prestige motiverade utforskare till okända områden. Handelsmän följde utforskarna i fotspåren och etablerade handelsstationer längs kusterna.

Höjdpunkten av denna exploatering nåddes då arabiska shejker och europeiska kolonialmakter utvecklade den ofattbart grymma slavhandeln från öst- och västafrika för att kunna upprätthålla och utveckla sin egen välfärd. När dessa slavar senare befriades följde grymheterna med tvångsarbeten på plantager i olika kolonier. Man använde då arbetskraft från Asien i Västindien, Guyana, Öst- och Sydafrika. Dessa länder hade inte exploaterats i samma utsträckning som de andra kolonierna tidigare.

Det råder emellertid inga tvivel om att kolonialismens expansion under 1700- och 1800-talen drevs av ekonomiska intressen. Europeiska regeringars konkurrens om främmande besittningar reflekterade rivaliteten som då fanns i Europa. Detta politiska tryck förstärktes ytterligare genom industrialiseringens behov av råvaror m m, och senare av kapitala investeringar, vilka kunde göras genom exploateringen av land och mineraler i orörda områden. Det är signifikativt att det tidigare brittiska imperiet (liksom an-

dra imperier) delades in i profitbringande sammanslutningar som exempelvis Ostindiska kompaniet och Ostafrikanska kompaniet.

Under senare år har fler och fler vita jordbrukare sökt sig till Öst-och Centralafrika bl a på grund av det attraktiva klimatet. Dessa följdes av en stor europeisk arbetsstyrka som arbetade i gruvor och inom den växande industrin och allmänna sektorn. Vid denna tidpunkt då de europeiska ekonomiska intressena expanderade i kolonierna, stationerades trupper där, och militärbaser sattes upp för att beskydda dem.

Snikenheten på ekonomisk framgång, önskan att ha de största, rikaste markområdena, behovet av billig arbetskraft, rasistisk arrogans (reflekterande en bättre utvecklad levnadsstandard) och en karikatyrisering av den kristna religionen - dessa faktorer i kombination har medverkat till att stärka de vitas överlägsenhet.

Detta har resulterat i apartheid i Sydafrika osv. I Sydafrika ser den vita minoriteten sig själva som en överlägsen ras, medan de icke-vita står både politiskt och socialt utanför denna "vita sfär", och lever segregerade i reservat - dömda av sin hudfärg till en underordnad ställning.

Parallellt med de europeiska kolonialmakterna började ottomanerna och perserna (redan på 1600-talet) att expandera och kolonialisera områden i Mellersta Östern och Balkanländerna. Kurdistan blev uppdelat mellan de persiska och ottomanska rikena. Dessa riken respekterade i början den traditionella kurdiska samhällsstrukturen, och vissa av de kurdiska ledarna accepterades som företrädare för egna autonoma områden. Den dåvarande kurdiska samhällsstrukturen var uppbyggd i en stamhierarki, vilken styrdes av stamhövdingarna efter den patriarkaliska traditionen.

Genom att kolonialmakterna allierade sig med dessa stammar, förstärktes och vidmakthölls de främmande makternas position, som de i sin tur tänkte använda för andra expansiva syften. Den ena stammen efter den andra privilegierades av kolonialmakterna i syfte att förhindra någon viss stam att bli starkare och mäktigare än de övriga och kunna härska över övriga stammar. Den här stamstrukturen blev starkare och starkare och fortlevde i Kurdistan ända till 1800-talet.

Industrialismens och kapitalismens utveckling i Europa skapade en köpmannaklass i de ottomanska och persiska rikena. De stod "upp över öronen" i skuld till Europa. För att lätta något på skuldbördan, sökte man nya marknader genom att helt kolonialisera kurdiska och andra provinser samt att spela ut olika nationer mot varandra.

Ottomanerna förstod även Kurdistans strategiska betydelse, när kriget mellan den centrala regeringen och provinsen Egypten blossade upp. De båda orsakerna var anledningen till att ottomanerna började slå sönder de oberoende kurdiska furstendömena med en hundratusen man stark armé med hjälp av tyskar, fransmän och engelsmän. De sistnämnda befarade att Ryssland skulle använda situationen för egna syften. På 1800-talet började det ottomanska väldet falla sönder. Serber, greker, bulgarer, rumäner och araber ville med hjälp av olika europeiska stormakter söndra det ottomanska väldet och försöka bilda egna stater. Armenier och kurder fanns fortfarande i hjärtat av sultanatet.

I slutet av 1800-talet var de kurdiska furstarna så svaga att de religiösa ledarna/shejkerna lätt kunde ta deras plats. Shejkerna hade ett starkt religiöst inflytande över det kurdiska folket, och deras makt omfattade mestadels inte bara ett, utan flera furstendömen. Under denna period var shejkerna de ansvariga ledarna för både sultanens och de enskilda individernas egendomar.

De använde sina rättigheter mot utveckling av stamegendom och förändrade samtidigt formen för skatteindrivning, så att de blev delägare till jorden. Detta blev orsaken till att jorden och arbetskraften kraftigt exploaterades och produktionen samlades i en hand. Överskottet av produktionen nödvändiggjorde anskaffandet av yttre marknader. Detta ledde i sin tur till att en arbetsfördelning föddes och lokala hantverk. Dessa faktorer bidrog delvis till att upplösa stamstrukturen. Kurderns ständiga uppror och deras nederlag var anledningen till att shejkerna förlorade sin roll som ledare. Det kurdiska samhället blev kvar inom det semi-feodala systemet, men nu utan traditionella ledare.

Efter första världskriget förlorade ottomanerna alla kolonier utom den största delen av Kurdistan. Engelsmännen och fransmännen etablerade en rad nya stater i de gamla ottomanska provinserna, och i imperiets hjärta bildades den turkiska republiken 1923. Senare bildades de irakiska och syriska staterna.

Ledarna i de nya staterna följde den ottomanska och persiska mentaliteten. De var koloniserare och förtryckare. De använde koloniala metoder för att införliva kurder, armenier, assyrier och andra minoriteter i det turkiska, arabiska och persiska mönstret. Deras nationalism grundades på gamla empiriala drömmar: Araberna drömde om Abbasi och Umeidi, perserna om Cyrus och turkarna om den ottomanska tiden.

Men samtidigt förlorade de nya staterna, som kolonialiserar Kurdistan, sin självständighet genom att de tvingades acceptera västmakternas intressen i området. Västmakternas viktigaste syften var att göra lönande investeringar. De nya nationerna behövde kapital från de rikare västmakterna för sin egen utveckling, men denna process ledde till ekonomiskt, politiskt och kulturellt beroende för de förstnämnda.

Idag är Kurdistan en koloni på grund av följande faktorer:

- o Kurdistan ockuperades av turkarna, araberna och perserna genom militären. Sambandet mellan kurder och de dominerande staterna beror därför inte på grundläggande intressen eller broderskap. Dominerande makter finns kvar i Kurdistan utan stöd hos det kurdiska folket. Dessa har varje gång tryckt ned de kurdiska upproren med militärt våld.
- o Kurdistan har hela tiden styrts av militärens generaler eller guvernörer som är utsedda av de centrala regeringarna.
- o Dominerande stater har exploaterat naturtillgångarna i Kurdistan och infört regler för Kurdistans ekonomi för att stoppa all utveckling. De tvingar många i Kurdistan att söka arbete i de stora industristäderna. Samtidigt tvingas kurderna att assimilera sig i det dominerande samhället. Där används den kurdiska arbetskraften som reserv och betalas mycket dåligt - som den svarta befolkningen i Sydafrika.
- o De dominerande staterna förbjöd det kurdiska språket, förtryckte kurdernas kultur för att hålla dem utbildade och okunniga samt omedvetna om deras nationalfråga och nedvärderade allt som är kännetecknande för kurderna.
- o De dominerande staterna samarbetar med de mest reaktionära kurderna, en del av borgarklassen i städerna, feodalherrarna och stamhövdingarna samt de religiösa ledarna (seyyids och shejker). De flesta är medlemmar i parlamentet och inom polisens hemliga säkerhetstjänst. Syftet är att hålla Kurdistan som en koloni och att den kurdiska överklassen får behålla sin position.

Dessa länders förtryck av kurder har systematiserats och de metoder är i följande former:

- o Diskriminering
- o Kulturellt förtryck
- o Ekonomiskt förtryck
- o Fysiskt förtryck
- o Utrotning

I följande delar visas hur olika länder behandlar kurderna idag och vilka repressiva metoder som används.

Idag är kurdernas kulturella rättigheter minimikrav som förnekas i respektive stater.

Internationella institutioner är oförmögna att ingripa i olika länders inre affärer. Den internationella lagstiftningen måste skärpas så att den får möjlighet att kräva folkets och minoritetsgruppernas rättigheter och ge olika rörelser möjlighet att göra sig hörda i olika internationella instanser. Nationalism i Turkiet i form av kemalism, i Syrien och Irak, baath och i Iran, islam - är ideologier som säger sig representera överlägsna värden i namn av i vilken allt är tillåtet. Kurderna har blivit ett hinder i vägen för den kontroll som de nya staterna vill utöva.

2 Kurderns situation i Turkiet

TURKIET

Stadsskick	-	Republik (1923)
Yta	-	789 500 km ²
Huvudstad	-	Ankara 2,5 milj.
Befolkning	-	47 000 000
		(kurderna c:a 10 milj)
Religion	-	Islam: Sunnitisk (Maj), Shiitisk (Min)
Den totala arméstyrkan	-	569 000
Reserv	-	700 000
Försvarets utgifter 1981	-	322,5 bn Liras
		(\$ 2,62 bn)
GNP 1980	-	4 325,5 bn Liras
BNP		(\$ 51,32 bn)
Inflation:	82,2 % (1980),	30,3 % (1981)

I avsnittet om Kurdistans historia talas det om det ottomanska väldets slutliga upplösning efter första världskriget och bildandet av nationalstaten Turkiet. Trots - sedan dess - ständigt pågående försök att assimilera de olika folkslagen till att bli turkar och glömma sin egen kultur och sitt eget språk består Turkiet fortfarande av ett flertal olika etniska grupper som har behållit sin egen kultur.

Förutom assimileringförsök har man deporterat t ex kurder, greker och armenier från sina urgamla boplatser och uppmanat turkar att flytta dit istället.

Efter den stora massakern och massdeportationerna av armenier i början av 1900-talet finns idag endast 60 000 kvar i Turkiet. Grekernas antal, som före första världskriget uppgick till ett par miljoner, har idag sjunkit till 15 000. Av assyrier och syrianer återstår kanske 30 000. Men araber och kurder är trots uppror, massakrer och deporteringar fortfarande talrika i sina ursprungliga bosättningsområden - de är nämligen muslimer.

Turkiet är fortfarande långt ifrån en nationell enhet. Där lever greker, armenier, cherkesser, bosnier, assyrier och syrianer som minoriteter. Följande nationaliteter dominerar landet: kurderna (hela öst-sydöstra Anatolien), lazerna (hela området kring Svarta Havet), georgierna (nordöstra provinserna) och araberna (Hatayprovinsen).

Alltsedan staten Turkiet bildades har makthavarna förnekat att kurderna existerar i Turkiet utan istället kallat dem för bergsturkar.

- "Det finns inget kurdiskt folk, ingen kurdisk kultur, inget kurdiskt språk".

President Cevdet Sunay - 1970

- "Det finns inget i denna värld som kallas för "kurdisk nation", spotta dem i ansiktet som kallar sig kurder".

President Cemal Gürsel, nov 1960

- "Det finns ingen nation som kallas "kurd". Kurderna är ett Turanien (turkiskt) folk och tillhör den turkiska rasen. Det kurdiska språket är en turkisk dialekt och tillhör den ural-altaiska språkgruppen."

Allmänna åklagaren vid rättegången mot
25 kurder i Diyarbakir, 10/12 1971

Ekonomiska förhållanden i turkiska Kurdistan

Jordbruk

De flesta, 83 procent¹⁾ av den verksamma befolkningen i Kurdistan arbetade 1965 inom jordbruket jämfört med 72 procent i det övriga landet. Skillnaden på 11 procent visar att turkiska Kurdistan är mindre ekonomiskt utvecklat än de andra delarna av Turkiet. Under lågsäsongen i januari har hela 80 procent av kurderna inte någon eller mycket ringa sysselsättning, och under högsäsongen i juli är siffran omkring 10 procent.

Bondeklassen är inte homogen: 38 procent av bönderna är säsongarbetare eller jordbruksarbetare som inte äger något land. 45,5 procent är småägare som kontrollerar 27 procent av den brukbara marken. 14,2 procent är själva landägare som kontrollerar 4 procent av marken, medan toppen av pyramiden, 2,4 procent består av godsägare, som äger 33 procent av marken.

Kurdistans del av jordbruksproduktion i förhålllet till hela Turkiet

	1966		1969	
	<u>Mängd i ton</u>	<u>Procent</u>	<u>Mängd i ton</u>	<u>Procent</u>
vete	1 358 900	14,2	1 078 900	10,3
korn	502 400	13,2	503 000	13,4
millet *	39 500	65,8	37 100	66,3
linser	52 300	52,3	53 700	50,1
druvor	541 000	14,5	655 000	18,0
nötter	17 153	15,5	19 331	17,7

* pistage och valnötter inräknade.

1) Siffrorna i detta avsnitt om situationen i Turkiet kommer från en undersökning av en turkisk sociolog I Beciki, 1969 och M Jafar, 1976. Aktuell statistik saknas men situationen har inte förändras sedan dess.

Boskapsskötsel

Kurdistan har mycket boskap, främst får och getter, och producerar olika mejeriprodukter, trots att verktyg och andra tekniska hjälpmedel är mycket omoderna.

Den förvaltning som ansvarar för planering och utveckling av ekonomi, kultur och sociala frågor i Turkiet (The State Planning Organisation) har på senare tid visat stort intresse för att bygga moderna mejerier för att öka produktionen av mejerivaror. Det viktigaste skälet är att möta den ökade efterfrågan på dessa produkter i centrala och västra delarna av Turkiet.

Boskap i Kurdistan 1969

	<u>Antal</u>	<u>Procent i Turkiet</u>
får	8 066 570	22,2
getter	4 678 855	23,1
nötkreatur	2 817 907	19,6

Gruvor

De råvaror (naturtillgångar) som utnyttjas i Kurdistan är främst olja, krom, koppar, bly och zink.

Mellan 1955 och 1972 har Kurdistan producerat omkring 27 miljoner ton olja. Produktionen steg från 178 000 ton år 1955 till 3 600 000 ton år 1969. Förutom att produktionen täcker delar av Turkiets hela behov exporteras en del oljeprodukter för att ge Turkiet utländsk valuta. Exporten inbringade 2,5 miljoner dollar under 1971 och beräknades nå 10 miljoner dollar under 1972.

Turkiet är världens näst största producent av krom. Turkiets och världens rikaste kromfyndigheter finns i Kurdistan. Kromproduktionen var 916 000 ton under 1971. Då tjänade Turkiet 17,5 miljoner dollar och beräknade att inkomsterna för krom skulle bli 20 miljoner dollar 1972.

Kopparproduktionen har varit 1 200 000 ton om året, vilket har gett 130 000 ton ren koppar per år, enligt den andra femårsplanen.

Elektricitet

Keban-dammen i Elazig i Kurdistan, som började byggas 1965 och stod klar 1975, har det största vattenkraftverket i hela Turkiet. Från början var kapaciteten 620 000 (kws) som sedan stigit till 1 250 000. Produktionen av vattenkraft har alltså fördubblats. Men vattenkraften ska i första hand användas till industrierna i nordvästra Turkiet.

Kapital och entreprenörer

Den turkiska femårsplanen visar att större delen av Kurdistans kapital och "entreprenörer" förs över till västra Turkiet. Planen anger att även de svaga fonderna som med svårighet växer i de socialt och ekonomiskt underutvecklade områdena (främst Kurdistan) flyttas över till de utvecklade delarna av Turkiet, tillsammans med affärsmännen. Denna ström av kapital och människor förstärker fattigdomen och ökar skillnaderna mellan Kurdistan och övriga Turkiet.

I praktiken tillåter inte den turkiska regeringen att kurderna äger någon industri. Industrin innefattar endast 5,5 procent av den aktiva befolkningen, och regeringen investerar endast i råämneshandeln: krom, järn, koppar, olja, fosfat, brunkol, bly etc.

En av Kurdistans största problem inom industrin och jordbruket är produktiviteten. För att nå konkurrenskraftiga priser på världsmarknaden, måste man importera modern maskinutrustning, men centralstater är mycket autoarkiska och förbjuder detta. Ankaras valutamarknad diskriminerar Kurdistan.

Småindustrier

Av den verksamma befolkningen var 2,7 procent sysselsatta i småindustrin 1963 medan motsvarande siffra för hela landet var 7,1 procent. (Aktuella siffror saknas, men situationen är idag ungefär densamma).

Under 1963 fanns det 27 småindustrier med 10 anställda eller fler. De utgjorde omkring 0,9 procent av det totala antalet småindustrier i Turkiet. Andelen småindustrier i Kurdistan har hela tiden minskat. 1,7 procent av småindustrierna i Turkiet var i slutet av andra världskriget placerade i Kurdistan. Bara 1,3 procent av småindustrierna byggdes här under krigsåren och bara 0,7 procent mellan 1945 och 1963.

Av de 27 småindustrier som fanns i Kurdistan 1963 var 18 sådana som tillverkade tobak, mat, kläder och liknande.

Lagstiftning

Här följer några exempel på hur kurdernas mänskliga rättigheter inskränks i lagstiftningen.

»Han kan inte turkiska så Du behöver inte undersöka honom»

- Endast ett år efter den turkiska republikens tillkomst 1924, antogs en lag som förbjöd användandet av det kurdiska språket i officiella sammanhang. Det har sedan dess varit ett brott att publicera något på kurdiska och att undervisa i och på kurdiska i skolor.
- 1934 antogs en lag om massdeportationer.
- 1964 tillkom en paragraf, i vilken man i den 89:e paragrafen förbjuder partierna att nämna existensen av något annat språk eller någon annan kultur i Turkiet än den turkiska.

- 1967 publicerades en lag i "Turkiska officiella tidningen" som stadgar förbud mot import av utländskt material som rör det kurdiska problemet samt publikationer och skivor på kurdiska.
- 1982 tillkom en ny författning. Enligt denna har nya inskränkningar gjorts vad det gäller kurdernas yttrandefrihet och pressfrihet. Vidare utökar denna författning möjligheten att göra massdeportationer
- "Åsiktsförklaringar och publicering får inte ske på förbjudet språk" (artikel 26)
- "Publikationer på ett förbjudet språk är i lag förbjudet" (artikel 28)

Turkiet har undertecknat Den Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter. Turkiet har också godkänt Lausannekonventionens artiklar om att respektera minoriteternas rättigheter. Det är uppenbart att ovan relaterade lagar strider mot bland annat FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Förbud mot kurdiska traditionella och religiösa skolor

I Kurdistan precis som tidigare också varit fallet i Europa, skedde all undervisning i religiös form. Trots detta undervisade man också i språk, litteratur, sociala ämnen, filosofi, medicin och även astronomi.

Det var vid dessa skolor som kurdiska poeter, vetenskapsmän, teologer och patrioter undervisades och tog sina examina. Över hela Kurdistan fanns ungefär 75 högskolor och en rad skolor på lägre stadium.

De turkiska kemalisterna förbjöd alla teologiska och folkliga skolor. Man förbjöd dem eftersom undervisningen skedde på kurdiska.

Undervisning

Undervisningen i kurdiska områden bedrivs idag helt på turkiska från den första skoldagen. Detta skapar stora problem för de kurdiska barnen. Undervisningen är anpassad efter de barn som har turkiska som modersmål.

De kurdiska barnen talar däremot endast kurdiska hemma. För att barnen skall få någon nytta av undervisningen, tas minst hälften av skoltiden i anspråk till att lära sig enkel turkiska. I praktiken räcker inte den tiden till för

att de kurdiska barnen skall lära sig turkiska bra. Detta ställer de kurdiska barnen redan från början i ett ofördelaktigt läge jämfört med dem som har turkiska som modersmål. Jämför debatten i Sverige om halvspråkighet och hemspråkets betydelse.

Under hela skolgången följs de kurdiska barnen av svårigheter att förstå och göra sig förstådda. Det är en viktig orsak till att kurdiska studenter har svårare att komma in på universitetet och svårare att lyckas i sina studier om de kommer in.

De flesta turkiska lärarna behandlar kurdiska barn mycket strängt. De tror sig påskynda inläringen av turkiska med hjälp av kroppslig misshandel och svordomar.

I ämnet historia, som har stort utrymme i skolorna i Turkiet lär sig eleverna att de flesta folk som har funnits på jorden varit turkar. De andra folken var fiender. Detta leder till att de unga generationerna saknar riktiga kunskaper om historien och världen.

Kurdiska barn genomgår samma undervisning och får därför inget tillfälle att läsa om sitt eget folk. Tvärtom, allt som är positivt och som tillhör det kurdiska folket räknas som turkiskt och presenteras på det sättet. Eyyübîd-staten framställs som en turkisk statsbildning och Selahattin i Eyyübî, som var en kurd, påstås vara en av de modigaste turkiska hjältarna i historien. I läroböckerna får de veta att ungrare, serber, bulgarer, greker och araber, som kämpat för självständighet gentemot det osmanska imperiet, är fiender till det turkiska folket. De stora turkiska härförarna, som stod för erövringar och grymma aktioner, beskrivs däremot mycket positivt.

General Gürsel, som utnämndes till president i Turkiet efter statskuppen 27 maj 1960, hade en plan för undervisning av de kurdiska barnen. Turkiska lärare skulle sändas ut till kurdiska byar för att i första hand lära sig kurdiska. De skulle sedan förflyttas till andra orter. Deras främsta uppgift skulle vara att göra gällande, att de inte kände sig som kurder, utan turkar. Eftersom de själva redan skulle ha lärt sig det kurdiska språket och uppges vara kurder, skulle deras propaganda bli effektiv. Utöver denna uppgift skulle lärarna göra underrättelsetjänst åt den nationella säkerhetstjänsten, som står över alla statliga organ, över parlamentet och som styrs av yrkesmilitärerna. Lärarna spriddes, enligt planerna, inom den turkiska delen av Kurdistan.

Den obligatoriska skolgången i Turkiet är fem år. På grund av situationen för de kurdiska barnen i skolan är det många föräldrar som inte låter sina barn gå dit. Andra orsaker till att skolgången för de kurdiska barnen ofta blir sporadisk är att det ofta saknas lärare i många skolor i Kurdistan. Och på en del platser finns det inte heller någon skola.

Internatskolor

Turkiets administratörer har öppnat internatskolor i Kurdistan. Målet är att samla kurdiska barn i dessa skolor, isolera dem från den kurdiska miljön - sina familjer och byar - för att på det sättet få dem att glömma sitt språk.

Detta internatskolesystem har ett grundläggande syfte; att medverka till "spridandet av det turkiska språket och kulturen" i enlighet med Utbildningslagen nr 222 artikel 189.

Det är uppenbart att internatskolorna är en del av assimileringspolitiken, utformad speciellt för Kurdistan, eftersom inga sådana skolor byggts i de turkiska områdena. Som exempel kan nämnas att ett åttiotal internatskolor byggts i kurdiska områden. Av dessa skolor ligger endast några stycken utanför Kurdistan, byggda för kurder bosatta utanför Kurdistan i områden dit de tvångsförflyttats.

Barnen tvingas att bo isolerade i militärliknande förläggningar. Där lärs de upp till turkiska nationalisterna, detta genom en mycket hård indoktrineringsprocess som syftar till att bryta banden och identifikationen med det kurdiska folket.

Analfabetism

Analfabetismen är mycket vanligare i Kurdistan än i Turkiet som helhet. 1965 var 60 procent av männen och 90 procent av kvinnorna analfabeter. I Turkiet som helhet var siffrorna 36 procent bland männen och 63 procent bland kvinnorna. Analfabetismen har dock minskat för befolkningen som helhet. Däremot har skillnaden ökat mellan Kurdistan och Turkiet, där analfabetismen har minskat snabbare.

Tabell 4

Antal elever som avslutat utbildning i olika områden 1965,
uttryckt i %

	Grundskola		Gymna- sium	Yrkes- skola	Univ./ högskola
	åk 1-5	åk 5-8			
Kurdistan	8,2	1,0	0,2	0,5	0,2
Istanbul- området	33,8	8,0	4,7	1,9	2,3
Turkiet i övrigt	20,9	2,8	1,0	0,9	0,6

Press och massmedia

Kurder som försökt publicera kurdiska tidningar, tidskrifter, böcker etc. har omedelbart fängslats, och deras arbeten har konfiskerats och förbjudits. Som en följd av detta har en del kurder försökt att skriva på turkiska. Det finns många framstående personligheter bland dem i dagens Turkiet, varav en del även är världsberömda. Bland dem är Yasar Kemal, novellförfattaren, Behir Yildiz poeten, Ahmet Arif och filmregissören och skådespelaren Yilmaz Güney.

1963 kunde vissa tidningar komma ut endast sporadiskt t ex Deng (Rösten) på turkiska-kurdiska och Dide-Firat (Tigris-Euftrat). Detsamma gällde 1966 för Yeni Akus (Ny trend), vilken kom ut på turkiska, som då och då publicerade kurdisk poesi och kurdiska folksånger. Deras ägare, redaktörer och författare arresterades, torterades och dömdes till långa fängelsestraff. Tidningarna och tidskrifterna konfiskerades och förbjöds att överhuvudtaget tryckas under en kort tid 1970; detta får ses mot att det då gavs ett andrum då relativt demokratiska förhållanden rådde. Under de följande åren skulle detta inte alls bli möjligt.

Andra exempel är ägaren till förlaget Komal som arresterades 1976 som en följd av att böcker om kurdisk historia och nationella rörelser hade publicerats. Utgivare och skribenter i Özgürlük Yolu (Vägen till frihet), som har tryckts sedan 1975, är också utsatta för hårda repressalier. Många av tidskriftens nummer har dragits in, och somliga har till och med konfiskerats i posten. Fortfarande handläggs åtskilliga fall mot ansvariga utgivare både i militära och civila domstolar.

På samma sätt som man förföljer författare, publicister och ägare till förlag, förföljs även bokhandlare och läsare som säljer/läser böcker om kurdisk kultur. De utsätts för polisiära repressalier och torteras. På många orter törs bokhandlarna inte sälja sådana arbeten. Polisen och deras fascistiska medbrottslingar, de "grå vargarna", gör råder mot bibliotek och konfiskerar böcker - utan lagligt tillstånd - och bränner dem, ofta på öppen gata. Hundratal sådana ingripanden har rapporterats även i den turkiska pressen.

Turkisk radio/TV (TRT) - opinionsbildare

Den turkiska radion (TRT) har bland annat följande mål, vilka finns deklarerade i officiella dokument:

- TRT tror på och arbetar för principen om en turkisk enhetsnation och tjänar turkisk nationalism
- TRT arbetar för individens och samhällets rättigheter, för frihet, social rättvisa och turkisk nationell solidaritet
- TRT undanhåller inte folket statens verkliga förhållanden och syftar till att återge dessa på ett objektiva och vetenskapligt sätt

Faktum är att TRT:s mål motsäger sig självt i teori och praktik. Hur skulle TRT kunna presentera landets verkliga förhållanden på ett objektiva och vetenskapligt sätt, när den samtidigt deklarerar att den tjänar den turkiska nationalismen i ett land som omfattar många andra etniska minoriteter? Det finns inga radiosändningar på kurdiska, och man sprider inte den kurdiska kulturen.

TRT har sin egen assimileringsplan. Polis-radiostationer har etablerats i alla kurdiska städer (det finns endast få sådana stationer i landets turkiska delar) för att sprida propaganda bland det kurdiska folket. Turkiets administratörer har också byggt radiostationer i många av de kurdiska provinserna. Där sänder de på samma våglängd och med samma frekvens som vissa utländska program med

syftet att förhindra och försvåra för kurderna att lyssna på de kurdiska radioprogram som sänds från Jerevan (Armeniska Sovjetrepublikens huvudstad), Kermanslaih (en stad i den iranska delen av Kurdistan) och från Iraks huvudstad Bagdad.

Namnändring av kurdiska Orts- och egennamn

Kurdiska, grekiska eller armeniska namn på byar och mindre städer i den turkiska delen av Kurdistan har bytts ut till turkiska namn. Dessa namnändringar började efter den turkiska republikens tillkomst och pågår fortfarande.

"Identitetslagen" som varit i kraft sedan republikens tillkomst innebär bland annat att det är förbjudet att ta sådana familjenamn som strider mot turkiska seder och vanor.

De turkiska myndigheterna bestämmer efternamn som inte har något att göra med kurdernas bakgrund, stamtillhörighet och identitet.

Förbud mot kurdisk nationaldräkt och nationalfest

De kurdiska nationalkläderna är bland de äldsta kulturbärande dräkterna i området. Kurderna klär sig fortfarande delvis som de gamla skyterna, mederna och parthanerna. Kläderna var en gång mycket populära och spreds av kurderna över hela Mellersta Östern.

De traditionella affärsmännen i Mosul, Libanon och Kairo klär sig fortfarande på samma sätt som kurdernas förfäder gjorde för några tusen år sedan. Det är ett dilemma att även ottomanerna (turkarnas förfäder) ofta klädde sig på kurdiskt, iranskt eller balkaniskt sätt. Men när Mustafa Kemal kom till makten på 1920-talet försökte han att göra Turkiet västerländskt. Det var mest ytliga reformer som till exempel "hatt-reformen", "jack-reformen" och "byx-reformen". Jag minns själv hur de kurdiska barnen i skolan fick stryk av sin lärare när de hade sina små typiska mössor på sig. På gatan fick man stryk av polisen och gendarmeriet. I Europa hyllade man Atatürk för alla dessa komiska reformer och han framställdes som en progressiv statsman.

De kurdiska bönderna anfölls av polisen och gendarmeriet på öppen gata och deras kläder revs sönder inför allas ögon så att de skulle skämmas och skrämmas. Men övergreppen gav inte resultat.

De kurdiska männen var stolta över sina nationella kläder och det var bara i städernas centra, som de blev tvungna att kompromissa och byta kläder.

I regel har inte de kurdiska kvinnorna burit slöja för ansiktet. De har alltid varit friast bland de muslimska kvinnorna i Mellersta Östern.

Regeringen har intagit samma repressiva inställning till kurdiska fester som till nationalkläderna. Regeringen har gjort allt för att hindra kurderna att fira till exempel nationalfesten "Newroz".

På grund av Newroz karaktär av massornas folkfest, där tusentals kurder samlas på varje plats och den gamla mytologiska idén om kampen mot ondskan och främlingen, utgör Newroz idag ett hot mot utländska dominansen i Kurdistan.

Massdeporteringar

De olika turkiska regeringarna har haft som mål att ändra karaktären på de kurdiska områdena genom att med våld deportera tusentals kurder från sina områden till speciella enklaver i turkdominerade områden och flytta turkarna till kurdernas gamla bosättningsorter. Detta har syftat till att underlätta assimileringen av deporterade kurder och till att "turkifiera" de kurdiska områdena.

1934 antogs en speciell lag (2510) som stadgade hur man skulle använda massdeporteringar för att turkifiera området. Efter militärens maktövertagande i mars 1971 har denna policy givits en mycket hög prioritet.

I 1982 års författning framgår att massdeportationer blir möjliga att genomföra för att förebygga brott eller "för att underlätta social och ekonomisk utveckling" (artikel 23)

Hälsovård

Hälsovården är dåligt utbyggd i Kurdistan, mycket sämre än i övriga Turkiet. Enligt författningen skall alla få nödvändig hälsovård och hälsotillståndet förbättras i hela landet.

Diskriminering av kurderna när det gäller hälsovård visas i tabell.

Antal personer per "hälsoenhet" i Kurdistan och Turkiet 1965

	<u>Läkare</u>	<u>Tand läkare</u>	<u>Sjuk- sköter- ska</u>	<u>Sjuk- hus säng</u>	<u>Apotek</u>	<u>Hälso- central</u>
Kurdi- stan	6 667	100 000	10 000	1 200	100 000	500 000
Tur- kiet	2 680	16 667	6 667	600	20 000	125 000

Källa: Besikci 1969 och Jafar 1976

Födelsekontroll

Ytterligare en åtgärd som de turkiska administratörerna har vidtagit för assimilationen av olika folk i republiken är den födelsekontroll som tillämpas endast inom det turkiska Kurdistan. Kvinnor har här tvingats använda spiraler och andra preventivmedel i syfte att inga kurdiska barn skall födas. Medlen provas på kvinnor som får vara försökskaniner utan nödvändiga kontroller. Många har därför blivit sjuka. (DDKO Davasi).

Det är riktigt att födelseantalet är högt hos kurdiska familjer, men befolkningstätheten är avsevärt lägre i de kurdiska områdena än i den övriga republiken, där födelsekontroll med våld inte praktiseras.

Kommando och polis

- "Om de upproriska "bergsturkarna" inte håller sig lugna tvekar armén inte att bomba och förstöra deras hus och byar och ställa till ett fruktansvärt blodbad."

President Cemal Gürsel, nov 1960

Gendarmerna¹⁾ har traditionellt använts för att genomföra den turkiska regeringens politik. Gendarmerna uppfattades emellertid som ineffektiva och otillräckliga att uppfylla folkets "berättigade" krav av de styrande kretsarna. Därför började militären att dra upp riktlinjer för att upprätthålla "lagen och ordningen".

Turkiska militärens huvudsyfte var att genomföra en terrorkampanj i de kurdiska områdena för att skrämja och passivisera befolkningen.

Kommandostyrkor attackerade och terroriserade följande kurdiska städer och områden i en massiv kampanj under de första månaderna 1970: Hakkari, Mardin, Silvan, Batman, Bismil, Ciyarbakir, och Malazzirt, Tutuk, Tekman, Karayazi, Kizi etc. Dessa attacker genomförs systematiskt; alla utsatta städer attackerades på samma sätt och vid samma tidpunkt. Samma tortyrmetoder användes. Byn omringades först av motorcyklar och helikoptrar flög oupphörligt på mycket låg höjd över byarna. Utan någon förvarning eller förklaring fördes samtliga byinvånare med våld från sina hem till torget. Män och kvinnor skiljdes åt. De beordrades att överlämna sina vapen. När invånarna svarade att de inte hade några vapen, torterades samtliga - var och en - genom en välkänd metod, kallad "falaka".

De släpades till platsen bakom jeeparna, bands fast vid dessa och tvingades att springa utan uppehåll. Sedan avkläddes alla byns invånare och man började antasta kvinnorna i männens åsyn. Ibland placerades bajonetter i kroppens känsliga delar, vilket ledde till åtskilliga dödsfall. Bybor hängdes upp i fötterna - nakna - och pryglades, varefter vatten hälldes på deras nakna kroppar för att få dem att känna effekten av pryglingen. Så upprepades proceduren gång på gång. Rep bands kring mannens könsorgan och hustrun eller någon kvinnlig släkting tvangs leda honom på detta sätt runt byn. Denna metod används vanligen på respekterade personer i byn för att skrämja dem. Detta har lett till att många har tagit sitt liv då de förlorat sin värdighet. Behandlingen ledde till att många kvinnor som hörde talas om vad som hände kvinnorna i andra byar flydde upp i bergen eller till andra byar för att söka skydd undan kommandostyrkornas förtryck. När så byinvånarna attackerades blev de som vägrade att tala om var deras kvinnor fanns torterade av kommandostyrkorna.

1) gendarm = civilpolis

Behandlingen av kurderna har under de senaste åren inte förbättrats - snarare ytterligare försämrats. Så sent som i december 1978 utfördes en massaker på den kurdiska befolkningen i staden Maras. Officiellt har man erkänt 111 dödade. Denna välplanerade massaker utfördes av "grå vargar" (en ungdomsorganisation som tillhör det fascistiska partiet M H P) med hjälp av turkiska hemliga polisen (MIT) och militära elitförband.

Regeringen var på förhand informerad om vad som skulle hända. Tidningarna publicerade varningar. Men Eccevit-regeringen vidtog inga motåtgärder.

Den turkiska militären

Den militärjunta som tog makten i Turkiet den 12 september 1980 har avskaffat det folkvalda parlamentet, ogiltigförklarat grundlagen och deklarerat undantagstillstånd i hela landet.

Den nuvarande militärregimen under general Kenan Evrens styre är inte det första exemplet på hur militären tar över. Det speciella med general Kenan Evrens styre är att man hållit greppet så länge och inte visat någon klar vilja att helt gå tillbaka till civilt styre.

Efter det att den turkiska militärjuntan kommit till makten har förtrycket mot kurderna ökat starkt. Ett stort antal arresteringar av kurder har gjorts. Militära operationer sträcker sig till Kurdistans mest avlägsna byar. Många kurder vittnar om att de torterats i fängelserna etc. Flera advokater har arresterats, utsatts för tortyr och tvingats lämna sina uppdrag.

Den mest kände advokaten var Huseyin Yldirun. Han inte bara torterades själv utan tvingades se hur många andra utsattes för tortyr. Huseyin Yildirim bor i Sverige sedan 1982. Hans berättelse har blivit ett levande vittne i internationell press och massmedia i hela Europa.

Han har suttit nio månader i militärfängelse i Kurdistan. Hans främsta brott är att han försvarat medlemmar av PKK (Kurdistans Arbetar Parti).

Han berättar om PKK medlemmarnas behandling i fängelse:

- "De hade alla torterats under förhören inför rättegången, några av dem kunde knappt gå och stå när de fördes in till rättegången..."

Om behandlingen av honom själv berättar han bl a följande:

Militärpolisens trakasserier mot bybor

- "Jag orkade inte resa mig upp själv när jag hämtades och gavs läkarvård. Efter två månaders vätskedropp hade jag kvicknat till och släpptes fri. Jag fick emellertid klara antydningar om att jag skulle dödas om jag återupptog försvaret av fångarna, och den 11 november lyckades jag rymma till Syrien, varifrån jag tagit mig till Sverige."

Den svenska regeringen har liksom tidigare regeringar engagerat sig i Europarådet för att fästa uppmärksamheten på förhållandena i Turkiet.

Sveriges utrikesminister Lennart Bodström yttrade sig redan i sitt första stora tal i höstas 1982 inför FN:s generalförsamling.

"Våra protester gäller också militärdiktaturen Turkiet, där de politiska partierna förbjudits och fackföreningar hindras verka fritt. Regimens motståndare utsätts för massarresteringar och skenrättegångar. Kraven på demokrati, social rättvisa, mänsklig värdighet och nationellt oberoende ställs med samma styrka och övertygelse i öst som i väst, i nord som i syd. Förtrycket må ta olika skepnad och form. Det åsamkar sina offer samma mänskliga lidande, samma ofrihet. Vår solidaritet får därför aldrig bli ensidig."

3 *Kurdernas situation i Iran*

IRAN

Statsskick	-	Islamisk republik (1979)	
Yta	-	1 648 000 km ²	
Huvudstad	-	Teheran	4,2 milj
Befolkning	-	39 100 000	
		(kurder c:a 6 milj)	
Religion	-	Islam: Shiitis (Maj), Sunnitisk (Min)	
Den totala arméstyrkan	-	235 000	
Reserv	-	400 000	
Försvarets utgifter 1981	-	350 bn Rial	
		(\$ 4,4 bn)	
GNP 1980	-	8 015,1 bn Rial	
		(\$ 112,1 bn)	
Inflation:	25,8 % (1980),	35 % (1981)	

Den iranska revolutionen

De ekonomiska, politiska, kulturella och sociala problemen under shah-tiden orsakade revolutionen i Iran. En av världens mest despotiska regimer krossades och såväl kurderna som det övriga folket i Iran hade stora förhoppningar inför den nya regimen.

Den politiska friheten

Det iranska folket hoppades att den nya regimen skulle ge dem frihet och demokrati, men istället tog det islamiska prästerskapet makten. De som opponerat sig har fängslats och arkebuserats. Denna politik har inte bara gällt oppositionella grupper utanför prästerskapet, som t ex medlemmar i det Kurdiska demokratiska partiet (KDP) i Iran, utan också de oppositionella delarna av prästerskapet. Den iranska pressen, radio och TV är under kontroll. Inte ens den islamiska republikens president kan uttala sig i radio och TV, om hans åsikter ej är i linje med prästerskapets politik.

Det skiljer inte mycket mellan Shahens despotism av igår och mullornas (islamska religiösa ledare) despotism av idag. Under Shahen existerade ingen gruppolitik och idag finns inte ens individens frihet. En individ får inte lyssna på musik. Konst är förbjudet. Universiteten är tidvis stängda. Många folkgrupper, till exempel kurderna, är förbjudna att använda sitt språk i officiella sammanhang. Konflikterna mellan olika religiösa sekter (Shia - sunni, shia - zarathustrianer etc.) har ökat. Officiellt kan endast personer tillhörande shia-sekten bli ministrar eller president. I själva verket ges ingen viktig post till en person som inte tillhör shia-sekten.

Nationalitetsfrågan

En av de viktigaste frågorna i Iran är de olika folkslagens rättigheter. Trots att Iran ofta beskrivs som en persisk stat så är perserna själva i minoritet. I Iran finns azerbajaner, kurder, araber, balucher och turkmener. Alla dessa folk ställde sina förhoppningar till att revolutionen skulle erkänna deras kulturella och etniska identitet samt ge dem nationellt självstyre inom republikens ram. Men verkligheten blev en annan. Regeringen inte bara förnekade problemen; den skickade trupper och kanoner. Allt för att krossa folkens frihetsönskan.

Den ekonomiska frågan

Shah-regimen försvarade amerikanska intressen och de rikas makt genom att systematiskt krossa det fattiga folkets önskan om ekonomiskt, politiskt och kulturellt oberoende. Den nya regimens första plikt var att förbättra de fattigas situation, men trots att man pratar mycket om dessas rättigheter, så gör man i praktiken inget. Inte endast de fattiga har fått det sämre. Även affärsmännen i basarerna har fått det sämre. Arbetarna har blivit arbetslösa och bönderna jordlösa, eftersom regeringen har förstärkt feodalherrarnas ställning i Iran och eftersom industrierna står stilla.

Kriget börjar

När Shahen föll beskrev kurderna sina politiska önskemål med slagorden "demokrati för Iran, autonomi för Kurdistan". Men den nya regimen ville absolut inte ha någon opposition varken från politiska eller etniska grupper. Därför begränsade man de demokratiska rättigheterna. De kurdiska organisationerna gav emellertid inte upp sina krav. Kurderna var liksom andra folkgrupper i Iran vid den här tiden starkt beväpnade efter revolutionen och kriget var snart oundvikligt.

När Shahen av Iran genom avtalet med Irak 1975 drog bort sitt stöd från de irakiska kurderna, var det tusentals av dessa som flydde till Iran. Många av flyktingarna var gerillakrigare. Andra var medlemmar av PARASTIN (kurdiska SÄPO). Trots att shahen ville sprida flyktingarna inom hela Iran, lyckades dessa stanna i iranska Kurdistan. Då shah-regimen började vackla 1978, var det dessa irakiska kurder, som först tog till vapen mot centralregeringen.

Det iranska kurdiska demokratiska partiet (KDPI), som var förbjudet sedan 40-talet, hade sin första inofficiella konferens 1973. De fick ett nytt partiprogram, som betonade att den väpnade kampen var den enda vägen till det kurdiska folkets befrielse i Iran. 1978 återvände deras ledare Dr Abdel Rahman Ghassemlou från sin exil i Paris. Han var utbildad i Prag. En annan viktig kurdisk ledare var Shiek Izzedin Hosseini, sunni-muslim och respekterad bland annat av olika kurdiska vänsterorganisationer.

Den iranska revolutionen demoraliserade armén och pesh merga började storma polisstationer och arméförläggningar i Kurdistan. Efter ett tag hävdade KDPI att de hade kontroll över staden Mahabad.

Den 2 mars 1979 hade KDPI sitt första offentliga möte på 33 år. De krävde:

att kurdiska skulle bli officiellt språk i Kurdistan

att ett kurdiskt parlament skulle väljas i Kurdistan.

Vid detta möte jämförde de sin framtid i Iran med Jugoslavians federativa system. Tillsammans med Sheik Izzeddin krävde Dr Ghassemlo en fredlig lösning på problemet, men varnade samtidigt för krig om kurdernas villkor inte blir uppfyllda.

Under samtalen i Mahabad började en annan stad i Iran, Sanandaj bli centrum för de kurdiska aktiviteterna. Här spelade de irakiska kurderna en stor roll. Sanandaj har 120 000 invånare och här var iranska vänstergrupper mycket aktiva på kurdernas sida. Efter ständiga sammanstötningar mellan pesh mergas och den iranska armén, försökte kurder- na ta kontroll över staden den 18 mars 1979. 200 människor dödades.

Detta innebar ett allvarligt hot på grund av Irans långa gräns mot Sovjet.

Ayatollah Talaghani sändes genast till Sanandaj för att förhandla och efter fyra dagars samtal erkände han kurdernas rätt till begränsad autonomi. Kurderna började genast praktisera autonomi och samtidigt försökte pesh mergas ta kontroll över andra kurdiska områden.

4 april 1979 förnekade premiärminister Bazargan kurdernas autonomi, trots tidigare löften. Samtidigt bojkottade kurderna valen till den islamiska republiken. Republikens nya konstitution innehöll inte någon form av autonomi för kurderna.

Under shah-regimen samarbetade de kurdiska storjordägarna med Shahan och därför fick de kurdiska bönderna ingen jord under den iranska jordreformen. Efter revolutionen ville bönderna ha jord. Storjordägarna stödde för det mesta Khomeiny och var emot kravet på kurdisk autonomi. Många jordlösa bönder var beväpnade och de började 1979 ockupera storjordägarnas jord. Så började omstörtningarna. Muslim- ska Pasdar¹⁾ tog ställning för agorna och började skjuta

1) Khomeinis frivilliga islamiska soldater.

kurdiska bönder. Kurdiska rebeller ockuperade en del polisstationer och militärförläggningar. När centralregeringen skickade trupper till staden Merivan nådde händelserna sin kulmen. Civilbefolkningen lämnade staden och flydde upp i bergen. Kurderna stoppade järnvägskommunikationerna till Turkiet under juli 1979. I augusti gjorde regeringen en överenskommelse med kurderna och drog bort den hatade Pasdar-milisen från Merivan.

Khomeiny mot kurderna

Ayatollah Khomeinys inställning till kurderna började hårdna. Han kallade dem "fiender till den iranska revolutionen" och påstod, att de fick stöd från kommunisterna. Ayatollah Talaghani å andra sidan påstod att kurderna fick stöd av Israel. Kurdernas attityd hårdnade också. De krävde, att alla Pasdar skulle bort från Kurdistan och att de, som brutit mot lagen, skulle straffas. 2 000 kurdiska gerilla-soldater intog staden Paveh (i Kermanshah-provinsen) den 16 augusti 1979. Khomeiny skickade stora trupper, helikoptrar och stridsvagnar till Paveh. Samtidigt sändes också trupper mot Sanandaj. Den 29 augusti kom en kurdisk fem-manna-delegation till Teheran för att förhandla med regeringen. Delegationen lade fram 6 krav:

- o ett omedelbart eld upphör
- o att Ayatollah Khalkali skulle lämna Kurdistan
- o att Pasdar skulle lämna Kurdistan
- o ett slut på avrättningarna av kurdiska fångar
- o att armén skulle sluta anfälla kurderna
- o en konferens för att fredligt lösa de kurdiska problemen.

Dagen efter skickade Khomeiny Hoj Kermani till Kurdistan för att "krossa" kurderna. Båda sidor gjorde sig beredda på krig. De kurdiska styrkorna koncentrerade sig kring Manabad, medan deras huvudkvarter flyttades till Sardesht (nära gränsen till Irak).

Iranska anfall

Den 30 augusti 1979 började iranska stridsvagnar beskjuta Mahabad och samtidigt bombades staden. Armén utgjorde inte några större problem för pesh mergas, men bombningarna av

civilbefolkningen var hårda. Kurderna lämnade Mahabad. Den 3 september gick de första iranska soldaterna in i staden. 4 dagar senare kom premiärminister Bazargan själv dit. Han lovade amnesti åt alla KDPI-medlemmar utan Ghassemlon och Sheik Izzeddin. Vidare lovade han ekonomisk hjälp och ett kurdiskt universitet. Under tiden fortsatte den iranska armén sitt anfall fram mot den irakiska gränsen och den kurdiska civilbefolkningen flydde in i Irak. Pesh mergas kontrollerade bergsområdena och byarna på landet. Den 20 oktober återerövrade kurderna Mahabad. Efter pesh mergas ständiga attacker ändrade Khomeiny inställning och önskade fred.

Fredsöversök

Den 2 november skickade Khomeiny Faruhar till Mahabad och deklarerade eld upphör. Kurderna krävde då ett 8-punkts program för självstyre.

Programmet innehöll bl a krav på att det kurdiska området skulle erkännas som ett autonomt område, att ett "kurdiskt nationellt parlament" skulle kontrollera ekonomiska, sociala, kulturella frågor samt försvaret inom den kurdiska regionen. Vidare krävdes tryckfrihet, yttrandefrihet, religionsfrihet m m.

Den 17 november 1979 talade Khomeini om kurderna: "Rätten till administrationen av de inre lokala angelägenheterna och eliminering av kulturell, ekonomisk och politisk diskriminering angår alla delar av nationen, också våra kurdiska bröder. Och det är en skyldighet och plikt för den Islamiska republikens regering att tillgodose detta så fort som möjligt".

Regeringens representant Faruhar föreslog följande:

- o centralregeringen skulle ha ansvaret för försvars-, utrikes-, kommunikations-, skatte- och den ekonomiska politiken.
- o den autonoma regeringen skulle ha ansvaret för den lokala ekonomin, jordbruket, kulturen, medierna, hälsovården och utvecklingen. Lokalregeringen skulle också ansvara för polismakten men centralregeringen skulle nominera polischefen.

Regeringen struntade sedan helt enkelt i samtalen och skickade åter militären mot kurderna. Trupper omringade Sanandaj. Under januari och februari 1980 var det ständiga sammanstötningar mellan Pasdar och pech merga. Striderna pågick, tills en ny guvernör, Huseyin Shahveisi, kom till Kurdistan, men kriget fortsatte kring Paveh och Bijar.

I april, när snön smälte, sände regeringen flygplan och stridsvagnar mot Sanandaj och Saqqez. Över 1 000 människor dödades och ännu fler sårades. Den 14 maj påstod regeringen, att de hade kontroll över Sanandaj, men verkligheten var en annan. Inom den iranska armén var myteri vanligt. Många officerare ställdes inför rätta, för att de inte ville strida mot kurderna. Staten Sanandaj var fortfarande i kurdernas händer.

President Banisadr accepterade kurdernas 6-punkts förslag, men den starke Ayatollah Beheshti var emot en fredlig lösning. Den senare är ledare för det islamiska republikanska partiet.

I juni började kurderna anfalla och skära av kommunikationerna till Turkiet, som är Irans dörr mot väst.

Front med Moudjahidin

Kurderna kämpar för demokrati i Iran och autonomi i Kurdistan men dilemmat är att de inte kan få autonomi så länge Khomeini sitter vid makten. För att störta Khomeinis regim är det nödvändigt att ena alla revolutionära krafter i Iran. Därför ingick KDP-Iran tillsammans med Moudjahiddin i Nationella Motståndsrådet som vill ersätta en demokratisk regim som är kapabel att svara mot Irans folks behov. "Tre väsentliga fakta bidrog till KDP:s anslutning till rådet.

För det första: Rådets program baseras på demokrati och svarar mot alla de viktigaste kraven från Irans folk.

För det andra: Rådet har grundats av organisationen folkets Moudjahiddin. Vårt parti samarbetar sedan många år tillbaka med denna organisation och känner väl till deras revolutionära historia, deras krav och deras heroiska kamp.

För det tredje: Eftersom situationen för närvarande är mycket kritisk i vårt land, är det viktigt att bortse från de små politiska skiljaktigheter som finns mellan de revolutionära organisationerna och det är viktigt att ett starkt samarbete grundas för att slutligen störta Khomeinis despotiska regim," säger KDPI:s generalsekreterare Abdul Rahman Ghasemlan.

Massoud Radjauri som är ansvarig för Nationella Motståndsrådet svarar och säger:

"Att erkänna Kurdistans autonomi inom ramen för ett demokratiskt Iran är ett legitimt krav som vi anser som heligt. Jag vill också informera er om användandet av ordet "intern" som med avsikt inskrivits efter ordet autonomi.

Detta har använts enbart i syfte att fastställa landets territoriella enhet och för att på så sätt avfärda alla antipropagandistiska argument som använts av Khomeini mot det kurdiska folkets legitima rättigheter som han anser som separatistiska."

A.R. Ghassemlan KDPI:s sekreterare vill göra Kurdistan till ett fäste för frigörelse av Iran.

"Kurdistan förblir fästet för de demokratiska krafterna. På ett befriat område av samma storlek som två gånger Schweiz, organiserar sig de demokratiska krafterna. Trots kontinuerliga attacker från regeringsstyrkorna (45 000 soldater i reguljära armén, mer än 40 000 revolutionsgardister) vinner det kurdiska motståndet terräng. 12 000 pesh mergas och 50 000 beväpnade bönder har förvandlat Kurdistan till en bakre bas som erbjuder hjälp och skydd åt våra iranska kamrater, men också åt alla frihetskämpar som förföljs i grannstaterna."

Kriget mellan den iranska militären och kurderna har bl a resulterat i följande:

- o De flesta större kurdiska städer som Mahabad, Sanandaj och Paveh har bombats flera gånger liksom många kurdiska byar.
- o Sedan hösten 1979 har minst 15 000 kurder dött. De flesta har varit civila.
- o Omkring 8 000 kurder har tagits till fånga av regimen och sitter i fängelse.
- o Minst 35 000 människor har förlorat sina hem och lever i provisoriska hyddor eller grottor i bergen.
- o Sedan kriget började har iranska Kurdistan utsatts för ekonomisk blockad av den iranska regimen. Kurdistan är avskuren från det övriga Iran. Ingen medicin eller andra förnödenheter som livsmedel och olja har släppts igenom.
- o Befolkningen i städerna har drabbats av total arbetslöshet, tjänstemän, lärare, arbetare etc.
- o Landsbygdsbefolkningen saknar möjligheter till sjukvård. Spädbarnsdödligheten är mycket hög, infektioner, epidemier och diaréer sprider sig bland barnen.

- o Under den senaste tiden har den iranska regimen flyttat kurdiska familjer från städerna mot södra Iran, ca 1 200 familjer.
- o Kriget har gjort många unga pojkar till invalider. 800 personer har allvarligt handikappats av kriget.

Kriget pågår fortfarande hösten 1983. Det finns inga ändringar i regeringens ställningstagande mot kurderna. De vill inte acceptera kraven på autonomi och kurderna vill absolut ha autonomi för Kurdistan och demokrati för Iran.

4 Kurderns situation i Irak

IRAK

Stadsskick	-	Republik (1958)	
Yta	-	438 400 km ²	
Huvudstad	-	Bagdad, c:a 4 milj	
Befolkning	-	13 600 000	
		(c:a 3 milj kurder)	
Språk	-	Arabiska, Kurdiska	
Den totala arméstyrkan	-	342 250	
Reserv		-	75 000
Försvarets utgifter 1980	-	879 milj diner	
			(\$ 2,98 bn)
GNP 1980		-	11,5 bn diner
			(\$ 38,98 bn)

Som tidigare nämnts så kapitulerade kurderna i Irak våren 1975. Bakgrunden till detta var följande:

På OPEC-konferensen i Alger 1975 slöt Iran och Irak ett avtal, varefter Shahan drog bort sitt stöd helt från kurderna. Iran, Irak och Turkiet var beredda att slå till, om kurderna skulle kämpa vidare. Barzani vände sig till USA och FN för att åtminstone få humanitär hjälp, men fick inget svar. Han deklarerade då i bitterhet från sitt högkvarter: "Vi är ensamma. Vi har inga vänner. USA har inte visat något stöd för vårt försvar. Jag tror vi går mörka tider till mötes". Barzani trodde det var omöjligt att fortsätta kampen. Han trodde bara att det skulle bli värre.

När Barzani ville kapitulera blev kurderna chockade. Det fanns en vilja att kämpa vidare, men denna grupp var

inte organiserad. En del stannade i irakiska Kurdistan istället för att följa Barzani till Iran. Detta för att senare kunna återuppta kampen. En del begick självmord framför den irakiska armén.

Kapitulationen gjorde hundratusentals människor hemlösa. Tragedin var stor. Världsopinionen var tyst. Realpolitiken - oljan gjorde att inget land protesterade eller drog frågan inför FN. Världsopinionen trodde att den kurdiska rörelsen var slut. Men verkligheten var en annan. 20 miljoner kurder levde fortfarande under förtryck och deras önskan om frihet var inte död...

I maj 1976, redan fjorton månader efter kapitulationen, återupptog gerillan sina fientligheter mot de irakiska myndigheterna och denna kamp pågår fortfarande.

De kurdiska gerillaorganisationerna

Numera förs kampen i huvudsak av två olika organisationer KDP och PUK (Patriotiska Unionen i Kurdistan). PUK bildades 1975 av Celal Talabani som på 1960-talet varit medlem av KDP.

PUK är en paraply-organisation för olika kurdiska vänstermotståndsgrupper.

Samtidigt som PUK kom till ombildades KDP och Barzani söner Idris och Massoud tog ledningen. Partiet påstår, att de rensat ut de konservativa elementen och nu utgör en sann representant för arbetarna och bönderna i Kurdistan.

Kriget mellan Irak och Iran

Efter revolutionen i Iran har Bagdad-regimens vänskap med Iran brutits. Majoriteten av befolkningen i Irak är shiamuslimer precis som i Iran, men regeringen i Irak består av sunni-muslimer. Historiskt finns det stora motsättningar mellan dessa båda sekter. Den religiösa regimen i Irak vill exportera sin revolution bland annat till Irak. Samtidigt försöker Iran ge stöd till de kurdiska gerillarörelserna i Irak.

Före Alger-avtalet 1975 mellan Iran och Irak hade Iran också stött kurderna, men i och med avtalet avstod Iran från sitt stöd till kurderna mot att Irak avstod tre öar i Persiska viken samt en del av Shatt-Al-Arab-området.

Efter revolutionen i Iran med gisslan-dramat, Irans isolering och dess inre oroligheter såg Irak sin chans att återvinna, vad man förlorat. Man ville också spela en ledarroll kring Persiska viken. Det blev gränsmotsättningar och i september inledde irakiska armén ockupationen av iransk mark.

Både Irans och Iraks regering ger stöd över gränserna till en del den kurdiska rörelsen i det andra landet, alltmedan armén i hemlandet vaktar den inhemska kurdiska rörelsen.

Kurderna vill utnyttja situationen för sina egna syften utan att bli beroende av något land.

Bagdad-myndigheternas politik mot kurderna

Trots 1974 års lag om självstyre för kurderna i Irak är verkligheten följande:

- o de självstyrande organen med säten i Arbil och KDP representerar inte på något sätt den kurdiska befolkningen, eftersom de valts av den irakiska regeringen;
- o de oljerika provinserna Kirkuk och Khanaquin ingår inte i de självstyrande områdena;
- o det är förbjudet att använda beteckningen "Kurdistan". Officiellt kallas områdena "den kurdiska autonoma regionen". Dessutom har några kurdiska städer och byar erhållit arabiska namn;
- o några kurdiska publikationer har dragits in och vissa kurdiska organisationer har förbjudits;
- o 500 irakiska dinarer ges till varje irakisk arab som gifter sig med en irakisk kurd eller vice versa.

Det allvarligaste brottet mot självstyrelagen är förflyttningen av kurder från Kirkuk, Sinjar, Zammae, Shaikhan och Khanaquin. Kurderna hävdar att denna förflyttning, som åtföljs av totalevakuering av en 20 km djup remsa längs gränsen mot Iran och Turkiet, är ett led i den irakiska regeringens försök att integrera kurderna med det arabiska folket och på så vis bryta ner den kurdiska identiteten och kulturen.

Förflyttningarna

Den irakiska regeringens politik är att förflytta kurder från norr till arabiska områden i söder och ersätta kurderna med araber.

De som förflyttades i november 1975 var:

- o irakiska kurder som misstänkts vara medlemmar av KDP, gerillarörelsen pesh merga och den kurdiska spionorganisationen Parastin;
- o irakiska soldater som derserterat från den irakiska armén till den kurdiska sidan under kriget 1974/75;
- o kurdiska flyktingar som dröjt sig kvar i Iran efter den 31 augusti 1975, då amnestin gick ut;
- o kurder som bodde i känsliga gränsområden som Zakho, Sinjar, Sheikhan, Barzan, Zimmar och Zibar eller i de oljeproducerande områdena Kirkuk och Khanaquin. Bland dem fanns kurder som återvänt från Iran.

Omkring 300 000 kurder har deporterats till ofruktbara områden i söder; att de två första kategorierna (se ovan) kvarhålls i läger och att deras familjer som tvångsförflyttas med dem befinner sig i andra läger; att många behandlats illa och torterats när de förhörts om sina relationer till pesh merga.

I november 1975 medgav den irakiska informationsministern Tariz Aziz att ett okänt antal människor förflyttats till södra Irak av säkerhetsskäl (tidigare kontakter med Barzani) eller därför att de levde i så kallade känsliga områden. I december samma år bekräftade informationsministern att 30 000 till 40 000 kurder hade förflyttats till landets centrala och södra delar och att de inte skulle flyttas tillbaka. De hade fått löfte om att återvända från Iran, hävdade han, på villkor att de slog sig ner utanför hemprovinserna.

I april 1977 - kanske som följd av de ökade kurdiska fientligheterna och den omfattande publiciteten kring deporteringarna - förklarade den irakiska regeringen att de deporterade skulle få återvända till sina hemtrakter. Dessa var enligt myndigheterna de 40 000 som återvänt från Iran efter amnesti i augusti 1975. Men de deporterade tillåts ofta inte återvända hem utan placeras i uppsamlingsläger. Dessutom utgör dessa 40 000 en liten del av dem som deporterats. De verkligen stora grupperna har inte fått återvända.

Utländska journalister och representanter för självständiga och humanitära organisationer har inte fått tillåtelse att besöka de områden där dessa läger enligt uppgift skall finnas.

Även barn fängslas »För statens enhet och nationens välfärd. Kenan Euren«

Fängslande och deportering av kvinnor och barn

Sedan november 1976 har kvinnor, åldringar och barn till misstänkta pesh marga-anhängare deporterats till ökentraktarna i södra Irak och hållits fängslade huvudsakligen i Diwaniya och Nasiriyn. På det här sättet har många familjer splittrats. Den 31 oktober 1977 publicerade Amnesty International en lista med 380 namn på familjemedlemmar

tillhörande misstänkta pesh merga-anhängare. I samband med denna rapport sände Amnesty ett brev till president Ahmad Hassan Al Bakr, i vilket man uttryckte sin oro över att ett så stort antal människor, som uppenbarligen inte deltagit i några som helst politiska och våldsamma handlingar, hade fängslats.

Så sent som den 15 maj 1978 förelåg inga som helst reaktioner på breven från den 31 oktober 1977.

Enligt Amnesty's rapporter finns det 14 fängelser och arresteringscentra i Irak. Fängelset i Hilla används speciellt för kvinnor. Sportstadion i Diwaniya används också enligt uppgift som arresteringsläger.

Den 15 maj 1978 publicerade Amnesty International en ny lista med namn på kvinnor, män och barn som rapporteras vara fängslade i Irak på grund av samöre eller släktskapsförhållanden med pesh merga-soldater. Listan omfattar namn på 610 personer. Enligt uppgifter skall antalet arresterade enbart i städerna Dahok, Amadiya, Zakho och Akhra vara minst 1 000.

Avrättningar och tortyr

Efter eld upphör i mars 1975 tillkännagav den irakiska regeringen en serie allmänna amnestier som skulle beröra kurdiska soldater och civila, kurdiska flyktingar i Iran, desertörer från den irakiska armén, kurder som dömts för brott som speciellt "berört händelserna i Kurdistan" och så vidare. Trots amnestierna avrättades ett stort antal kurder under månaderna som följde efter eld upphör.

Fjorton månader efter den iran-irakiska överenskommelsen i mars 1975 återupptog pesh merga fientligheterna mot de irakiska myndigheterna. Irak medgav först i februari 1977 att så hade skett. I samband med de ökade politiska och militära aktiviteterna steg även antalet arresteringar, fängslanden och avrättningar. Som exempel kan nämnas följande.

I juli 1976 inkom rapporter om att cirka 30 kurder hade bildat en hemlig politisk organisation. De dömdes för brott mot statens säkerhet. Tre av dem avrättades i november 1976, de övriga fick varierande fängelsestraff.

I ett brev av den 28 oktober 1976 till den irakiske presidenten uttryckte Amnesty på nytt sin oro över tortyren och avrättningarna i Irak och namngav 24 avrättade kurder. Amnesty upprepade sin vädjan om att få sända en kommission till Irak för att besöka uppsamlingsläger och fängelser och närvara vid rättegångar.

I april 1977 dömdes 10 kurder till döden för ett mordförsök på guvernören på Suleimaniya. Alla 10 avrättades.

Den väpnade kampen har nu pågått i över sju år. Idag finns i irakiska Kurdistan omkring 15 000 gerillasoldater som behärskar delar av landsbygden och vissa små städer.

Kriget mot Iran, som Irak inledde den 22 september 1980, har gynnat oppositionen bl a därför att stora delar av armén varit upptagen i södra Irak.

Redan före kriget mellan Irak och Iran tystades all opposition med mycket brutala metoder. Mellan 1974 och 1979 avrättades cirka 100 personer om året i Irak. Och avrättningarna fortsätter. Den 26 september 1981 avrättades 140 kurder i Mosulfängelset. Antalet politiska fångar växer också. Eftersom många försvinner spårlöst i dagens Irak är det svårt att veta antalet politiska fångar.

5 Kurdernas situation i Syrien

SYRIEN

Statsskick	-	Republik (1946)
Yta	-	185 200 km ²
Huvudstad	-	Damaskus
Språk	-	Arabiska, kurdiska
Befolkning	-	8 900 000 (c:a 1 000 000 kurder)
Religion	-	Islam: Sunnitisk (Maj), Shiitisk (Min)
Den totala arméstyrkan	-	222 500
Reserv	-	100 000
Försvarets utgifter 1981	-	LS 9,378 bn (\$ 2,39 bn)
GNP	-	1981: LS 47,1 bn (\$ 11,98 bn)
Inflation	25 %	1980.

Det finns ungefär 825 000 kurder i Syrien. De är bosatta huvudsakligen i Djazira-området (Giyayokurd), Kurd-Dahg (Kurd-bergen), Ain al-Arab, Damaskus och i Djebel Samaan et Hazez. En del av kurderna i Syrien härstammar direkt från Saladins medeltida välde. Andra kom till Syrien som flyktingar från Turkiet efter första världskriget.

Vid fredsavtalet behöll Frankrike Syrien och Libanon under sitt mandat. Fransmännen uppmuntrade kurdernas kul-

turella aktiviteter. Det ledde till utgivande av flera kurdiska tidskrifter och dagliga kurdiska radiosändningar.

Eftersom de kurdiska intellektuella inte tillräckligt tog sitt ansvar och utnyttjade situationen för mobilisering av folket och de kurdiska feodalherrarna hade bara ett svagt eller inget intresse av den kurdiska nationella rörelsen, stod kurderna oförberedda och oorganiserade när fransmännen 1946 lämnade Syrien. Det dröjde tolv år innan kurderna organiserade sig i Kurdiska demokratiska partiet (KDP).

Den gamla panarabiska tanken radikaliserades genom Nassers antiimperialistiska ideologi och tro på en enhetlig arabisk nation. Med anledning av Nassers politiska tankar hade ledarna för KDP tidigare etablerat kontakt med honom. Kontakterna ledde till att Radio Kairo startade sändningar på kurdiska. Dessa väckte stor uppmärksamhet hos det kurdiska folket.

När den syrisk-egyptiska unionen bildades 1958 var kurderna positiva mot bakgrund av Nassers politik. Den nya arabiska republiken blev emellertid inte vad kurderna trott. I Syrien kom Baath-partiet att spela en stark roll och partiet karaktäriserades av chauvinism.

Redan i början av 1960 arresterades ett stort antal kurdiska nationalisterna i Syrien och anklagades för att vilja skapa en kurdisk stat på den syrisk-egyptiska unionens territorium. Kurderna beskylldes för att vilja skapa ett andra Israel. Mycket stränga straff utdömdes.

År 1962 började en stor kampanj mot kurderna i Syrien. Regeringen internerade ett stort antal kurder och torterade dem. Kurdiska tjänstemän avskedades och medborgarskapet togs ifrån 120 000 kurder som var födda i Syrien.aktionen ledde till att dessa kurder förnekades alla medborgerliga rättigheter inklusive arbete, utbildning, rätt att bygga hus och att äga mark.

År 1963 publicerade Baath-partiet en undersökning av Hilal (Nationell, social och politisk studie av Djarzireh-Provinsen) som föreslog en plan för att lösa det kurdiska problemet.

Staten skulle bland annat:

- o flytta befolkningen och sprida den inom landet
- o inte öppna skolor eller vetenskapliga institutioner inom området
- o utvisa dem, vars syriska nationalitet inte har bevisats och överlämna dem till deras ursprungsland

- o organisera bosättningar av nationalistiska araber över hela det kurdiska området
- o skapa arabiska kollektiva jordbruk inom området för att militärt träna och beväpna de inflyttade araberna
- o frånta alla icke-arabisktalande personer i området rösträtt och valbarhet
- o inte ge syriskt medborgarskap till någon som vill bosätta sig i området, oavsett nationellt ursprung, araber undantagna

Det var ingen tillfällighet att man valde just Djarzireh-området för dessa åtgärder. Orsakerna var:

- o området utgör en del av det egentliga Kurdistan och gränsar till Irak och Turkiet. Man ville bryta alla förbindelser med kurder i Irak och Turkiet.
- o området är en rik jordbruksbygd
- o man har just funnit rika oljekällor där

Det kurdiska Djarzireh-området i Syrien är 350 km långt och 15 km brett.

Baath-regimen vägrade att låta den syriska jordreformen träda i kraft inom de områden, där den skulle ha gett jord till kurdiska bönder. Den starka antikurdiska tendensen ledde bland annat till att Syrien 1963 sände militär hjälp till Irak i dess krig mot kurderna.

År 1966 försökte Syriens regering tillämpa den tidigare nämnda planen även på Giyayekurd-området, som är den näst största kurdiska regionen i Syrien. Folket reagerade hårt, och det blev öppen konflikt mellan regeringen och kurderna.

Genomförandet av planen dröjde och det arabisk-israeliska kriget tvingade regeringen att lägga sina planer åt sidan.

Efter den tidpunkten har en viss uppmjukning skett i behandlingen av kurderna.

År 1971 inträdde en vändpunkt. Kongressen erkände då att det kurdiska och arabiska folket har lika rättigheter och att kurderna har rätt till en egen identitet - dock inte till separatism. Vid slutet av 1971 delade regeringen för första gången ut jord enligt jordreformen till kurdiska bönder i Djazireh. Under perioden fram till 1975 fortsatte uppmjukningen.

När kurderna 1975 förlorade kriget i Irak, påverkade detta också situationen i Syrien genom att den kurdiska rörelsen försvagades. Tanken att i Syrien införa "det arabiska bältet" återkom. Under 1975 byggdes 40 moderna byar i Djazireh, som ligger i den kurdiska delen av Syrien. Dit flyttade c:a 7 000 arabiska familjer, som beväpnades.

Den långsamma men bestämda arabiseringspolitiken ledde till att enbart under åren 1970-80 har c:a 30 000 kurder tvingats lämna Djazireh och söka skydd och arbete i Libanon eller i syriska storstäder.

Under 1976 tillkännagav president Assad en delvis ny politik. Inga förändringar skedde förrän året därpå, då en lag undertecknad av Assad ändrade namnen på 300 byar, som därmed fick arabiska namn.

Den nuvarande Baath-regimens situation i Syrien är mycket osäker. Den har sin bas i en religiös minoritetssekt, aleviterna, som endast utgör 12 procent av landets befolkning. Dessutom ligger regimen sedan länge i en hård ideologisk konflikt med broderpartiet, Baath-regimen i Irak. Den sunni-arabiska oppositionen har stärkts och politiska mord och attentat har blivit allt vanligare. Dessa faktorer gör att den syriska regeringen inte har råd att också mötas av fienskap från kurderna. För att försvaga broderpartiet i Irak, visar Syriens regering sympati för kurdernas kamp där. Regeringen fruktar att kurderna skall liera sig med Israel och de kristna i Libanon. Därför försöker den med stöd av radikala grupper att behålla kurderna på den arabiska sidan.

6 Kurder utanför Kurdistan

Kurder utanför Kurdistan finner vi huvudsakligen i fyra områden samt naturligtvis i de flesta storstäder i Mellersta Östern. De fyra områdena är: 1) Utanför Kurdistan i Iran, 2) Baluchistan, 3) Libanon och 4) utanför Kurdistan i Turkiet (framför allt Konya-området).

Jag redogör för kurderna i Libanon och Konyaområdet i Turkiet på ett något annorlunda och noggrannare sätt än vad jag redogör för dem utanför Kurdistan i Irak och Baluchistan. Skälet till detta är att många av de kurdiska immigranterna i Sverige kommer från de båda första områdena. Det kan därför vara viktigt att ge en annorlunda bakgrund och bild av deras situation.

Under historiens lopp, vid varje uppror har regeringarna deporterat en del kurder från deras hemtrakter. Många kurder har också emigrerat, ibland inom Kurdistan men ibland också långt bort från Kurdistan. Skälen för emigration har varit antingen att man ville undgå regeringens hårda straff eller att man inte ville acceptera regeringens villkor för hur de fick leva.

Kurderna utanför Kurdistan i Iran

I Iran finns några olika områden där kurderna bor idag. De viktigaste är a) Khorasan och b) Varamin.

a) Khorasan-Kurderna härstammar antagligen från Elazig (Harput) området av dagens turkiska Kurdistan, den andra från Kaukasus, närmare bestämt Karabag-området.

På 1500-talet kämpade kurderna och ottomanerna här och slutligen flyttade de nämnda kurderna till Qazvin- och Rast-området i Iran. (Det är mycket möjligt att de utgjorde en del av dagens Rasvand-kurder).

1602 deporterades de igen för att de skulle kämpa mot Uzbechierna i nord-östra Iran: Khorasan.

Idag är de delade i två konfederationer: Sadlu och Zafaranler med en del understammar. De bor kring städerna Bujnurd, Qushan och väster om Mashed.

b) Varamin-kurderna är Pazuki som en gång var en mycket stark stam från Erzerum-rovinsen i turkiska Kurdistan.

Stammen emigrerade på 1500-talet till Varamin av samma orsak som Khorasan-kurderna. Det kan också hända att de var samma kurder som flydde från Harputområdet till Khorasan, och att de stannade i Varamin på vägen. Det finns emellertid fortfarande ett område där de bor som kallas för Pazuki.

Kurderna i Baluchistan

I Baluchistan finns en stor stam som kallas Brahoi. De hade även ett rike som dominerade området ända fram över Afganistan och Pakistan. Denna stam är Kurdisk. Deras huvudstad är Ig. Området är idag 400 km brett.

Brahoi kan delas i två huvudstammar och fem understammar. Det finns också en stam som kallas Kurdgeli d v s kurdiska folket. Brahoi-kurderna har emigrerat från Aleppo-området.

Kurdernas situation i Sovjetunionen

Antalet kurder i Sovjetunionen är 250 000. Det är det enda land där de fritt kan utveckla sin kultur. Ända sedan oktoberrevolutionen har det funnits en plan för kurdernas kulturella utveckling i Sovjetunionen. Idag har man nått mycket långt.

Av dessa skäl ägnar jag ett förhållandevis stort utrymme åt kurdernas situation i Sovjetunionen och speciellt i armeniska SSR, där de behandlas bäst.

Idag bor de sovjetiska kurderna i de Armeniska, Azerbajanska, Georgiska, Kazakhstanska?, Kirghiziska? och Turkmeniska sovjetrepublikerna.

Centralregeringens politik mot kurderna

Den sovjetiska centralregeringen i Moskva tillerkänner i princip alla minoriteter rätten att behålla sin identitet och utveckla sin kultur.

Fram till slutet av andra världskriget ägnade centralregeringen den kurdiska minoriteten föga intresse. Lösningen av minoriteternas problem överlämnas till delrepublikerna att klara med utgångspunkt från de grundläggande socialistiska principerna.

Efter andra världskriget deporterade stalinregeringen en del kurder till de Kirghiziska och Kazakhstanska republikerna. 1967 utfärdade centralregeringen en ny lag för att kurderna skulle kunna återvända dit de ville.

En av de absolut viktigaste sovjetiska satsningarna är den omfattande organisationen av och stödet till forskning om kurdernas språk, kultur och historia.

Ryska vetenskapsmän har länge visat intresse för att studera det kurdiska språket. Efter oktoberrevolutionen gick detta intresse hand i hand med den viktiga uppgiften att utveckla de sovjetiska kurdernas språk och kultur och ett kurdiskt alfabete. Först baserades det på armeniska, senare övergick man till latinska bokstäver. Läroböcker i det kurdiska språket skrevs i Kaukasien redan på 1920-talet. Professor Orbeli deltog också i detta arbete. Han startade sina undersökningar av kurdiska dialekter och undervisade i kurdiska under åren före revolutionen.

Från 1930-talet har flera kurdiska grammatikor (Khachatrian) och lexikon givits ut. Folklorematerial som insamlats av kurdiska och armeniska vetenskapsmän har betytt mycket för studier av det kurdiska språket och dess dialekter.

Den viktigaste staden för kurdiska studier efter oktoberrevolutionen har varit Leningrad. Där har man utfört en mycket noggrann forskning om det kurdiska språket och kulturen.

Andra platser där man målmedvetet organiserat och uppmuntrat kurdiska studier är Moskva, Erivan, Bakou, Tiflis, Achkhbad och Samarkand.

På alla dessa platser finns speciella kurdiska universitetsinstitutioner eller orientaliska institut som ägnar en stor del av sitt arbete åt kurdisk forskning.

Kurderna i Armeniska SSR

Behandlingen av kurderna varierar från den ena sovjetrepubliken till den andra. Kurderna behandlas bäst i Armeniska SSR. Även om de inte har fått autonomi, har de alla fri- och rättigheter. Förhoppningsvis kan behandlingen av kurder i Armenien i framtiden tjäna som exempel för andra republiker, som Georgiska, Azerbajanska och Turkmeniska SSR.

Redan några månader efter oktoberrevolutionen hade man fastställt flera projekt och planer för att uppfylla revolutionens mål och därigenom förbättra folkens situation. Det kurdiska folket tog tillsammans med broderfolken sin del av ansvaret för byggandet av socialismen. Kurdernas antal i Armenien var år 1922 8 650 och hade 1971 ökat till 37 000.

Den armeniska sovjetregeringen har satsat mycket på att förbättra kurdernas liv. Det gäller både deras kulturella utveckling och deras deltagande i det politiska livet. Satsningen har också gett resultat. Det var till exempel i Armeniska SSR som de kurdiska kvinnorna för första gången kunde delta på samma villkor som männen i samhällslivet och som de kurdiska bönderna för första gången kunde bli av med agor (jordägare) och etablera kooperativa jordbruk.

För att bekämpa analfabetismen hade man redan 1921 börjat skriva och trycka läroböcker på kurdiska. Den första hette Sems (Sol). Detta år hölls också en kurs för lärare i kurdiska. Bland de åtta deltagarna var sju armenier som kunde kurdiska. Den ende kurden var Alihan Sabinov. Detta var ett utomordentligt uttryck för armeniernas solidaritet med det kurdiska folket.

Omkring 1926 ville kurderna i Armenien använda det latinska alfabetet för det kurdiska språket. Professor Maragulov fick order om att hjälpa kurderna och redan 1929 var arbetet klart. Inte förrän 1934 blev alfabetet emellertid presenterat vid "den allmänna kurdologiska konferensen", där det också blev accepterat. Konferensen bestämde att det latinska alfabetet skulle användas i alla republiker där kurderna fanns. Användningen av alfabetet blev emellertid kortvarigt. Snart återgick man till att skriva kurdiska med det kyrilliska alfabetet.

I mars 1930 började man utge en kurdisk tidning med två nummer per vecka. Den hette Reya Teze (Ny väg). Ett par år senare startades dagliga radiosändningar på kurdiska.

I augusti 1934 arrangerades en konferens för alla kurdiska vetenskapsmän, känd som "Den kurdiska vetenskapliga konferensen".

Vid konferensen sades det att det kurdiska språket inte skulle begränsas till de sovjetiska kurdernas språk, utan att man måste gå djupare och använda alla språkets rikedomar. Endast på så sätt skulle språket kunna utvecklas. Det kurdiska språket skulle inte längre bara bli det sovjetiska kurdiska proletariats språk, utan hela det kurdiska proletariats språk. Man beslöt därför att använda hela språkets rikedom vad gäller ord och terminologi och att uppskatta och värdera den kurdiska som talas utanför Sovjetunionen samt att man för grammatiskt och övrigt språkarbete skulle arbeta över gränserna. Konferensens slutsats blev att man ville skapa ett nationellt kurdiskt språk som kunde användas över hela Kurdistan.

Många armeniska vetenskapsmän och intellektuella arbetade hårt för att skapa en positiv opinion för kurderna hos det armeniska folket. Ett sätt att bedöma utvecklingen efter 1934 är att se efter i vilken grad kurderna lyckats nå framstående positioner i det sovjetiska samhället.

- o Från 1930 har det kommit fram en rad kända författare, framför allt poeter och novellister.
- o De kurdiska vetenskapsmännen blir fler och fler, såväl män som kvinnor.
- o Det finns åtminstone två kurder i det armeniska parlamentet: Zeliha Verzirova - en kvinna - och Miroye Esad, en man som dessutom är vise talman.

Inga analfabeter finns nu kvar bland kurderna i Sovjet. Enligt 1975 års statistik har 20 procent av de kurdiska männen och 5 procent av kvinnorna slutfört högre utbildning, dvs gymnasium eller högskola.

Kurderna i Libanon

När Libanon och Syrien låg under franskt mandat splittades kurderna i området av ekonomiska och politiska skäl. De hade inte arbete och inte heller medborgarskap. Så småningom fick en del, 20 000 (en annan siffra anger 75 000), av kurderna libanesiskt medborgarskap. Då den kurdiska

kampen i Irak började 1961, öppnade man snart ett informationskontor i Beirut. Samtidigt organiserade sig kurderna i Libanon inom KDP. Eftersom Libanon tidvis utgjorde det enda landet i den arabiska världen där kurderna erkändes, och landet var ett viktigt centrum för handel och politik, valde kurderna ofta att placera en talesman i Beirut.

Även den irakiska, pro-palestinska organisationen fick sitt huvudkontor i Beirut. Det blev ofta motsättningar mellan kurder och iraker och även palestinier, detta trots att kurderna hade stora sympatier för palestinerna.

När konflikterna i Libanon resulterade i inbördeskriget 1975 kom kurderna åter i kläm. Kristna grupper massakrerade minst 400 - 500 kurdiska arbetare för att de bodde i samma område som palestinerna. Att delta i kriget på palestinernas sida var uteslutet för kurderna, då de i så fall skulle ha kämpat på samma sida som Syrien och Irak, vars regeringar hårt förtryckte kurderna i sina hemländer. Palestinierna å sin sida var beroende av dessa båda stater och kunde inte heller visa någon sympati för kurderna.

Av dessa anledningar började kurderna liksom armenierna att fly undan kriget. De som ännu inte fått medborgarskap var de första som återvände till Syrien eller Turkiet; till Mardinprovinsen i Kurdistan.

Kurder utanför Kurdistan i Turkiet

Det finns naturligtvis många kurder i olika delar av Turkiet. De flesta kurderna i Sverige kommer emellertid från Konyaområdet - främst Kulu och Chianbeyli. I dessa trakter bebos de flesta byarna av enbart kurder.

Konya ligger på central-Anatoliens torra stäpp - långt från Kurdistan. Det är ett område med strängt inlands-klimat. Somrarna är varma och torra, medan vintrarna är bitande kalla.

Kurderna har tvångsförflyttats dit vid olika tidpunkter under de senaste 100 åren. Orsakerna till deporteringarna var delvis att de revolterade mot de ottomanska och turkiska regeringarna och delvis att turkarna behövde hjälp av kurderna i kampen mot grekerna, då dessa ockuperade central-Anatolien före 1922. Svält, kyla och massakrer gjorde att endast en liten del av kurderna nådde fram till den nya bosättningsorten.

De områden, dit kurderna deporterades, var rika på jord. Runt byarna började man plöja upp jorden och så bli avete. Var och en kunde plöja upp så mycket jord han hade kraft till. Så länge en man använde och skötte jorden, betraktades den som hans privata egendom och den gick i arv till hans söner. Om någon under en längre tid inte skötte sin jord, kunde andra ta över den.

Befolkningen växte med åren. De uppodlade områdena, som till att börja med låg kring byarna, sträckte sig efterhand längre bort. Fåren och getterna som drevs hem till fällorna i byn på kvällen fick allt längre att gå till betesmarkerna. Man började därför att inhägna betesmarken och djuren uppehöll sig där under nätterna, medan herdarna bodde i tält.

Tälten byttes så småningom ut mot små hus och herdarnas familjer började flytta med under sommarmånaderna. En del herdar började plöja upp marken kring husen och så småningom växte en rad små byar upp.

Det är rätt stora avstånd mellan byarna, eftersom jorden är ofruktbar på grund av bristen på regn och varje familj måste ha stor uppodlad areal för att klara sig. Det innebär att männen har mycket plöjningsarbete. Jordbruket baseras på växelbruk och således ligger hälften av arealen i träda varje år. Alla har rätt att låta sina får, getter och kor beta på den icke uppodlade betesmarken samt på den jord som ligger i träda. Mellan husen odlar kvinnorna grönsaker - huvudsakligen lök och bönor.

1938 började de turkiska myndigheterna att kräva skatt på jord och bönderna fick härmed sin jord registrerad. Kort därefter utbröt andra världskriget. Myndigheterna tvingade bönderna att leverera en stor del av sin produktion. För att kunna uppfylla dessa krav, plöjde man upp mera jord, men för att slippa skatt undlät många att få sin nya mark registrerad.

1958 genomförde emellertid staten en jordreform. Det blev förbud mot att odla upp mera jord. Den jord som redan var uppodlad, men som "ägarna" inte hade registrerat, fördelades mellan byborna så att alla gifta män över 21 fick 16 hektar medan alla ogifta män över 21 endast fick 10 hektar.

Reformen medförde att flera gårdar blev för små för att en familj skulle kunna leva av den. Medan man tidigare kunnat utvidga arealen efter antalet söner, blev man nu helt beroende av gårdens storlek.

Staten hade inte tagit hänsyn till att jorden inte var lika god överallt. Vidare hade ingen av de unga som växte upp efter 1958 någon jord med mindre än att deras far

överlät sin. Det blev svårt för de unga männen att försörja sig, chanserna att bli lönearbetare var små, bortsett från säsongarbete under vår och höst.

Också det sociala mönstret blev annorlunda. Före jordreformen var befolkningen fördelad på storhushåll, vars överhuvud var en äldre man som ägde jorden, redskapen och dragkraften (oxar, hästar och traktorer) och som bestämde över sin hustru, sina barn, svärdöttrar och deras barn. Antalet arbetsdugliga män i ett hushåll var avgörande för hur välmående hushållen kunde bli. Ju fler män, desto mer mark kunde odlas och desto större kunde utbytet bli.

Sönerna förblev i faderns hushåll till faderns död, medan döttrarna giftes bort till andra hushåll. Vid faderns död fick sönerna full myndighet, de delade faderns egendom och startade egna hushåll.

Resultatet av jordreformen och utvandringen har blivit, att de stora hushållen nästan försvunnit och ersatts av många småhushåll.

Mekaniseringen av jordbruket samt folkökningen bidrog ytterligare till att höja arbetslösheten. Reformen medförde att den kurdiska traditionen att bo som storfamilj bröts. Före reformen hade agan - storgodsägaren - stor makt över folket. Agan använde denna makt till att ekonomiskt förtrycka folket, men han var också den ende i byn som förde folkets talan inför regeringen och andra myndigheter. Efter jordreformen förlorade agan sin makt, vilket också medförde att folket inte längre hade någon som kunde föra dess talan. Folket kom därför att lyda direkt under den mot kurderna fientligt inställda turkiska regeringen.

1962 kom de första kurderna till Sverige som turister. Detta berodde på att det då inte fanns något avtal mellan Turkiet och Sverige om överföring av arbetskraft. Detta avtal kom först år 1967. Dessutom låg Konya inte inom de områden, som turkiska regeringen prioriterade, när det gällde att skicka arbetskraft till Europa. Enda sättet att komma till Sverige var därför att komma som turist. Bidragande orsaker till emigrationen från dessa trakter var att kurderna lever i isolerade byar omgivna av den turkiska befolkningen och att den turkiska regeringen satsat hårt på att assimilera kurderna till turkar. Redan före jordreformen var 50 procent av befolkningen jordlösa, efter reformen ökade arbetslösheten och jordlösheten.

Om kurderna från Konya se även avsnitt IV:5, Svenskkurdiska arbetarföreningen.

Till vilket land skall jag fly,

Vart skall jag gå för att fly?

Man utstöter mig ur min familj, och min stam.

Varken byn eller landets onda furstar äro mig nådiga.

Hur skall jag vara dig till behag, O vise herre?

Zarathustra

Ankomst Arlanda

IV Kurdiska immigranter i Europa

1 Immigrantfrågan i Europa

1980 fanns ca 13 miljoner utländska medborgare i industri-länderna i Europa. Den europeiska invandringen går tillbaka till kolonialiseringen av Europa av hunnerna och kolonialiseringen av länderna kring Medelhavet av grekerna och fenicierna.

Förslavad arbetskraft

Mär de europeiska nationerna etablerade kolonier i Amerika, transporterades tusentals slavar till de amerikanska plantagerna. Europeiska köpmän köpte slavar i Västafrika i utbyte mot billiga varor som tobak, bomull och socker. På 1700-talet kontrollerade Storbritannien stora delar av slavhandeln, och städer som Bristol och Liverpool blomstrade på grund av detta. Slavhandeln förbjöds 1807, men slaveriet fortsatte efter förbudet. I brittiska kolonier blev slavar fria 1838 och i USA 1865.

Nutida forskning har gjort mycket för att försöka belysa och förklara slaveriets historia. Detta är kanske en viktig nyckel för förståelsen av moderna svarta minoriteter. De som hölls med slavar försökte förtrycka slavarnas ursprungliga kultur, språk och sociala struktur. Slavar tilläts inte ens behålla sina egna namn, men de lyckades i alla fall bygga sin egen värld, ofta baserad på motstånd.

Kontrakterad arbetskraft

Slaveriet var inte det enda system som sysslade med icke-fri arbetskraft. Det fanns också kontrakterad arbetskraft.

I detta system sålde människorna sin arbetskraft för ett visst antal år mot att de fick sin resa till landet i fråga bekostad. Efter överenskommet antal år blev de sedan fria. Många människor kom till Nordamerika på detta sätt. På 1800-talet var det i huvudsak frågan om engelsmän, på 1900-talet tyskar, schweizare, skottar och irländare. Då slaveriet avskaffades övertog detta system funktionen att skapa billig arbetskraft. Det här systemet kan beskrivas som en ny form av slaveri.

Importerad arbetskraft

Efter andra världskriget upptäckte Västtyskland att den stora efterfrågan på arbetskraft inom industrin skulle kunna mötas av miljontals flyktingar från Östtyskland.

Efter 1955 började denna arbetskraftsreserv ta slut och den västtyska regeringen gjorde avtal med en rad länder för att "beställa" utbildad arbetskraft till sin industri.

Resultatet av den statliga importen av arbetskraft och den rekrytering som sköttes av privata arbetsgivare blev att antalet utländska arbetare i Västtyskland 1963 uppgick till 650 000 mot 10 000 år 1954. 1978 var siffran 2 miljoner.

Immigrant-minoriteter

De flesta "medlemmarna" i immigrantminoriteterna härstammar från fattiga länder, och många av orsakerna till migrationen är av ekonomisk art. Samhällen som Canada, USA och Australien har byggts upp till stor del av europeiska migranter som sökt en bättre värld i det nya samhället. Många människor måste migrera som politiska flyktingar, eller fly förföljelse och död. Andra människor migrerar för att nå välgång och lycka i världens ledande kulturcentra.

Många regeringar i Europa tar tacksamt emot billig arbetskraft när tiderna är goda. Men de vill även ha möjlighet att göra sig av med den utländska arbetskraften när det ekonomiska läget inte längre kräver deras tjänster.

Vad är en minoritet?

Alla samhällen innehåller minoriteter. Även om folk vid första ögonkastet verkar lika, så visar det sig i alla fall vid en närmare undersökning att samhällen är uppbyggda av en rad minoritetsgrupper. Minoritetsgrupper är grupper som tycks vara olika alla andra, och de upplever också sig själva olika andra. Grupper kan bindas samman genom exempelvis gemensamt ursprung, religion eller tro.

Skillnaden hos olika minoritetsgrupper i den kulturella bakgrunden berikar samhället som sådant. Det är därför viktigt att de åtnjuter samma möjligheter och rättigheter som resten av samhället. Alltför ofta blir ras, religion eller kulturella skillnader grund för förföljelse.

Många nationer ställer sig bakom tanken om de mänskliga rättigheterna och har undertecknat FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, men fortsätter ändå att förtrycka sina egna minoriteter.

Att tillhöra en minoritetsgrupp

Individer har i alla samhällen en uppfattning om sig själva, vilken är mer eller mindre riktig. Denna uppfattning kan vara mer eller mindre permanent. Om människor runt om tänker positivt om oss, tenderar vi att själva ha en positiv uppfattning om oss. Om människor omkring oss tänker negativt kan uppfattningen om oss själva bli dålig. Det är viktigt för oss alla att ha en positiv självuppfattning.

Människor i minoritetsgrupper är sårbara för kritik och fördomar från människor som tillhör majoritetskulturen. En del försöker ändra på sitt uppträdande för att skydda sig själva mot aggressiva attityder. Det finns en risk att de så småningom upplever sig själva underlägsna andra människor. Vissa minoritetsgrupper kan komma att uppträda fientligt och defensivt på grund av kontinuerlig diskriminering.

Andra människor är tillräckligt självsäkra för att acceptera sig som de är och är stolta över sin egen kultur.

En fördomsfull attityd kan uppmuntra vissa att bevisa att de är lika bra eller bättre än dem, som ser ner på dem.

Andra människor försöker att leva upp till den stereotyp andra har av dem: "Om alla tycker att jag är dålig, så är jag väl dålig". Alla sätt att förhålla sig tjänar syftet att överleva i en ogillande och misstänksam omgivning.

Kulturella traditioner, religiösa uppfattningar och utövanden blir viktigare och många sluter sig inom sin grupp och försvarar den kraftfullt, då den attackeras.

2 Den kurdiska minoriteten i Sverige

Bakgrund till den kurdiska utvandringen

Kurderna började komma till Sverige i mitten av 60-talet. Merparten kommer från turkiska Kurdistan, men de kommer också från Irak, Iran och Syrien. Idag finns det minst 6 000 kurder i Sverige. Det är viktigt att komma ihåg att även ett stort antal assyrier och syrianer kommer från Kurdistan och en del av dem kan endast tala kurdiska.

De flesta kurderna från Irak, Iran och Syrien har kommit till Sverige som politiska flyktingar. Det gäller även en del av kurderna från Turkiet. Den politiska situationen i dessa länder har behandlas tidigare i denna skrift. Merparten av kurderna från Turkiet har kommit till Sverige som arbetskraftinvandrare. Det kan därför finnas anledning att nämna något om bakgrunden till den kurdiska utvandringen från Turkiet.

Först finns det en emigration från Kurdistan till västra Turkiet. Den går inte bara från byar eller småstäder utan från hela det kurdiska området. Mönstret i övriga Turkiet är ett annat. Där flyttar man från byarna till storstäderna inom varje område, men inte från ett område till ett annat.

Siffror från 1971 visar att det året emigrerade ca 600 personer till Västtyskland. Av dessa var bara 30 personer eller 5 procent från Kurdistan trots att kurderna utgör en fjärdedel av Turkiets befolkning. Samtidigt är arbetslösheten tre gånger så hög i Kurdistan som i övriga Turkiet.

Sammanfattningsvis kan sägas att det inte är från de fattigaste områdena i Turkiet som folk flyttar till Europa.

Den ekonomiska och politiska planeringen i Turkiet har, sedan det moderna Turkiet bildades 1923, karaktäriserats av den totala bristen på försök att utveckla de kurdiska områdena. De ekonomiska satsningarna har aldrig skett i Kurdistan.

Arbetslösheten är stor och det finns inget hopp om att situationen ska förändras inom den närmaste tiden. Födelseantalet är högt. Det finns ingen möjlighet för barnen att få en bättre framtid i Turkiet. Varje dag ser man hur situationen försämras i stället för att förbättras.

Det politiska klimatet är hårt. Förtrycket mot den kurdiska befolkningen är mycket grymt. Föräldrarna är ofta försiktiga med att protestera aktivt mot grymheterna, medan ungdomarna däremot ofta sätter sitt liv i fara genom protester.

Ungdomarna har små möjligheter att få arbete eller studera. Därför blir det lättare för dem att engagera sig politiskt eller delta i kampen.

Ett alternativ är att flytta utomlands för att söka efter lycka och framtid.

En av de högsta önskningarna hos dem som emigrerat av ekonomiska skäl är att kunna spara pengar att investera i hemlandet. Alla i familjen måste arbeta mycket och spara mycket. Den som bestämmer om detta är fadern. Det är han som med sin fantasi och sin önskan driver hela familjens liv i den riktning han önskar. Familjen som emigrerar till Europa vill ta ett steg för att förbättra sin situation.

För att spara pengar och investera måste man planera att stanna ett tag utomlands. Tiden är helt beroende av vilka investeringar man vill göra i hemlandet. Men eftersom emigranten inte vet vilka svårigheter som väntar i det nya landet så klarar han ofta inte att hålla sina löften.

Man kan rangordna emigranternas önskemål så här efter angelägenhetsgrad:

- o Köpa ett hus
- o Köpa jord
- o Betala skulder
- o Spara pengar på banken
- o Bli egen småföretagare e dyl

Eftersom de flesta emigranter är unga vill de ha en egen bostad.

Ett faktum är att de som kommer från jordbrukssamhällen inte vill återvända till de arbeten som kan finnas där. I stället vill de bosätta sig i någon storstad för att öppna en liten affär, verkstad e dyl.

Kurdernas bosättning i Sverige

Kurderna i Sverige bor huvudsakligen i storstadsregionerna. Eftersom statistiken i Sverige baserar sig på medborgarskap måste vi i statistiken söka kurderna under benämningen turkar, iranier, irakier, syrier och libaneser.

Stora kurdiska grupper finner vi i Stockholm och Göteborg med förorter samt Uppsala men också i t ex Luleå, Umeå, Malmö och Skövde. Många ensamstående och nykomna kurder har fått sin första bostad i Tumbas, Farstas och Skanstulls hotellhem och i Fittja, Rinkeby och Tensta sin

permanentbostad. Många av de kurder som kommit under den senaste tiden från Irak och Iran har tillbringat sin första tid i Sverige på något av arbetsmarknadsstyrelsens förläggningar.

Det är inte lika lätt för en grupp att skapa sig en identitet, som det är för en individ. En folkgrupp är beroende av vissa gemensamma faktorer för att särskilja sig och bilda en minoritet med egen identitet. I Kurdistan utgör kurderna en särskild nation med egen identitet men utan egen stat.

Som migranter kan kurderna inte bilda en nation inom den svenska staten men de kan i kraft av de demokratiska principerna som gäller här, kräva och kämpa för rätten att leva som en minoritetsgrupp med bibehållande av sin kurdiska identitet. Frågan är emellertid om de ges denna möjlighet.

I Sverige utgör kurderna en liten minoritet och de bor splittrade i olika städer bland dels den svenska majoritetsbefolkningen och dels den turkiska minoritetsbefolkningen och andra invandrargrupper. I varje bostadsområde där kurderna bor, är de så fåtaliga att de inte utgör en grupp utan endast spridda individer. Härigenom kommer kurdernas identitet i Sverige att bildas genom en process, där han bedömer sig själv i ljuset av hur han/hon upplever att andra bedömer honom/henne. Antingen kan han anamma det svenska majoritetssamhällets bild eller den turkiska minoritetens bild av honom.

Svenska majoritetssamhällets bild

Hur ser svenskarna på kurderna? Hur många svenskar, privata eller tjänstemän, kan skilja mellan det kurdiska språket och det turkiska, arabiska eller persiska? Det är säkerligen mycket få. Inte heller i fråga om var vi kommer ifrån, vet svenskarna mycket. Man ser på pass och medborgarskap, varigenom kurder "blir" turk, iranier eller irakier.

Ekonomiskt uppvisar de flesta immigranter från Mellersta Östern likheter. De kommer från en fattig miljö och är ekonomiskt exploaterade. Svenskarna kan ofta inte se skillnad mellan de olika gruppernas kultur till exempel vad det gäller kläder, matvanor eller hur man behandlar kvinnor och barn. Också religiöst behandlas immigranterna från Mellersta Östern oftast som en enhetlig grupp.

De är alla muslimer och äter inte svinkött. Svenskarna kan oftast inte ens skilja mellan shiiter och sunniter, som är de två största religiösa riktningarna inom islam. Hur ska de då kunna särskilja de små sekter, som en del kurder bekänner sig till?

Den turkiska minoritetens bild

Den turkiska minoritetens bild av kurderna präglas mest av den turkiska nationalismen och de turkiska myndigheternas propaganda. Självklart kan turkarna särskilja kurderna och benämner i det dagliga livet dem som "kurden Memo" t o m om kurden ifråga förnekar sin kurdiska identitet. Gentemot svenskarna och de svenska myndigheterna förtiger turkarna oftast att det finns en stor grupp kurder i Sverige och kallar allt kurdiskt för turkiskt. Detta gör det ännu svårare för det svenska folket och myndigheterna att förstå och få en klar och riktig bild av kurderna.

Turkarnas bild av kurderna har ofta en motsvarighet hos majoritetsbefolkningen i andra länder där kurderna bor d v s hos araber och perser.

Dagens invandrare. Morgondagens minoriteter

Termen invandrare är ett ofullkomligt begrepp, som inte förklarar mycket. Det finns lika stor kulturell och etnisk skillnad inbördes mellan olika invandrargrupper som mellan svenskarna och en av dessa grupper. Att föra samman alla icke-svenskar till en grupp, är dömt att misslyckas eftersom det är ett falskt begrepp. Verkligheten formar sig inte efter det svenska byråkratiska språket. Jag har blivit kallad "svartskalle" men jag vet att alla invandrare inte är "svartskallar". Jag har blivit behandlad som muslim, vilka inte äter korv som svenskarna älskar, trots att jag inte är muslim. Jag blir ofta mer respekterad av vissa svenskar än av turkar och araber, för att jag är kurd och tillhör ett förtryckt folk. Man kan ge många exempel på hur vi bland svenska folket behandlas utifrån etnisk tillhörighet.

För att vi skall kunna bibehålla vår etniska och kulturella identitet, måste vi emellertid även officiellt accepteras som olika minoritetsgrupper.

Sveriges minoritetspolitik

Jag vill skilja mellan två olika former av rättigheter som ges till minoriteter. För det första individuella, som ger dem samma medborgerliga rättigheter som majoriteten har och som avser att motverka diskriminering. För det andra kollektiva rättigheter åt minoritetsgrupperna, som avser att ge dem möjlighet att behålla och utveckla sin minoritets identitet.

Den svenska politiken är delvis olika för de ursprungliga minoriteterna som samer och tornedalsfinnar, för nationella immigrantminoriteter med egna statsbildningar som greker, finländare, jugoslaver, turkar etc och för de immigrantminoriteter som saknar en egen nationalstatsbildning, som kurder, palestinier, assyrier och syrianer etc. Det finns också likheter i behandlingen som till exempel det grundläggande fenomen att man officiellt inte erkänt någon av dessa grupper som minoriteter.

Immigrantminoriteternas behandling kan också påverkas av Sveriges ekonomiska och politiska relationer till den stat varifrån dessa kommer.

Immigration från en del länder har reglerats genom avtal länderna emellan. Härigenom utgör även i Sverige det egna landets regering och ambassad ett stöd för immigrantminoriteterna.

Motsatsen gäller ofta för immigrantminoriteterna utan egna statsbildningar. Dessa motarbetas ofta av det egna landets regeringen och i Sverige av ambassaden. Att de får sämre förhållanden i Sverige beror till en del på att de dessutom är numerärt mindre grupper. En annan viktig faktor är att många som tillhör dessa minoriteter är politiska flyktingar och därför har svårare att hålla kontakt med hemlandet.

För att immigrantminoriteterna utan egna statsbildningar skall ha likvärdiga möjligheter som andra minoritetsgrupper att behålla och utveckla sin kultur krävs därför ett större stöd från svenska myndigheter än vad som gäller andra grupper.

3 Familjen

Tidigare har getts en bakgrundsinformation om familjestrukturen i Kurdistan. Den kurdiska familjen har en konservativ struktur och inom den är det pappan som bestäm-

mer. Han håller sin position genom auktoritet och förtryck. Relationen mellan man och kvinna kan emellertid variera men även om kvinnan oftast bestämmer i hemmet så måste mannen ha sista ordet inför andra personer.

Barnen kommer ofta i konflikt med pappan, när de lämnat hemmet för att arbeta eller studera eller när familjen flyttar från byn till staden. En sådan konflikt kan leda till svåra problem både för barnet, familjen och samhället.

I alla samhällsklasser är pappan herre i huset och familjens representant. Det är hans ord som har vikt i ekonomiska, moraliska och sociala sammanhang.

En mycket viktig uppgift för fadern är att försvara barnen och utgöra ett föredöme för dem. Barnen ser i allmänhet positivt på pappan men när de kommer i tonåren och vill frigöra sig från hans makt klarar de inte detta ekonomiskt. När pappan märker att ungdomarna vill frigöra sig ökar han det ekonomiska trycket på dem. Unga män som arbetar i städerna blir ett hot mot fadersmakten. De kan språket bättre och anpassar sig lättare. Ändå blir de inte helt respekterade som vuxna av pappan förrän de gift sig och skaffat barn.

Kvinnorna

Kvinnornas ställning i en nation är ett mått, som ofta används på nationens utvecklingsgrad.

De kurdiska kvinnorna lever inom den islamska världen och inom det patriarkaliska familjesystemet. Trots detta säger man, att de är mer självständiga och friare än andra islamiska kvinnor t ex de turkiska, arabiska eller persiska. Fortfarande utför de dock dagligen ett mycket tungt arbete. Det är kvinnan, som gör hushållsarbetet, som bär vatten från källan flera gånger dagligen. Det är hon, som plockar ved i bergen, det är hon som mjölkar varje dag ut- anför byn och det är också hon, som bär spädbarn på ryggen medan hon utför alla dessa sysslor.

När vi säger, att de är friare, menar vi att de kurdiska kvinnorna inte döljer ansiktet för männen, att de ofta deltar i det sociala umgänget på kvällarna, att de sitter tillsammans med männen. Även om mannen inte är hemma, kan en kurdisk kvinna ta emot besök av männens kamrater och umgås på ett naturligt sätt.

Ungdomarna är inte rädda för varandra utan pratar öppet med varandra oberoende av kön. Trots detta är det föräldrarna som bestämmer deras giftermål.

Det förflutna är min styrka - och min frihet?

Vid fester deltar kvinnorna i dansen, sjunger och sitter tillsammans med männen.

Det finns många kurdiska kvinnor som spelat stor roll i det sociala och politiska livet. T ex när ottomanerna erövrade Hakkari-området (i turkiska Kurdistan), så var det en kvinna som styrde hela området. En av de största stammarnas, "Caf", ledare var 1915 Adile Hanım, en kvinna.

De flesta kurdiska kvinnorna i Sverige kommer från Konya (Kulu-)området, där man bott bland en majoritet av turkar. Naturligtvis har detta delvis påverkat dem. Där finns en del kurdiska män, som gift sig med turkiska kvinnor, men ytterst få kurdiska kvinnor, som gift sig med turkiska män.

De kurdiska kvinnorna umgås vanligen inte heller med turkiska familjer. Språket är härvidlag en av faktorerna som utgör en barriär.

Eftersom de flesta kurdiska kvinnorna i Sverige kommer från byar, kan de oftast inget främmande språk (varken turkiska eller svenska) och blir därför isolerade från både den turkiska minoriteten och det svenska storsamhället. Enda möjligheten är att träffa andra kurder, vilket kan vara svårt eftersom kurderna bor mycket splittrade bland andra minoriteter i det svenska samhället. Vanligtvis arbetar de kurdiska kvinnorna som städerskor på fabrik eller restaurant tidigt på morgonen eller sent på kvällen. Ofta arbetar de dessutom tillsammans med något av sina skolbarn, som kan svenska. Detta innebär att familjeharmonin helt bryts. Mannen arbetar tidigt och när han kommer hem måste ofta kvinnan börja jobba. När kvinnan kommer tillbaka måste mannen sova. När man tillägger extra arbete på lördagar och söndagar och ibland dubbelarbete för männen, kan man förstå, hur familjelivet utvecklats sig i Sverige.

De kurdiska kvinnor, som själva inte arbetar, blir ensamma hemma. Mannen arbetar och barnen går i skolan. Eftersom kvinnan ofta är analfabet och inte kan tala svenska, vågar hon inte gå ut ensam. Hon är rädd för att inte hitta hem och hon är rädd för svenskar och det svenska samhället.

Andra kurdiska kvinnor - de som är gifta med utbildade kurder - har det också svårt. Kanske till och med svårare än de andra. Många kurder gifter sig unga. Om männen efter giftermålet utbildar sig och utvecklas, så får kvinnorna ingen del av denna stimulans. Om kvinnorna gifter sig med utbildade kurder, blir det när det gäller kurdiska kvinnor i Sverige, ofta politiskt medvetna män, som levt ett antal år i Europa. Eftersom det finns få kurdiska ogifta unga kvinnor i Europa, så reser männen hem och gifter sig. Men få kurdiska kvinnor har fått möjligheten att gå i skolan. När de kommer till Sverige har mannen redan hunnit lära sig mycket och utveckla sig i det svenska samhället. Därför blir kvinnan helt beroende av mannen och hans omgivning. Detta gör situationen svår för kvinnan. Hon kan förlora allt sitt självförtroende.

Trots att den kurdiske utbildade mannen ofta också har som politiskt mål att befria sitt folk från förtryck, okunnighet och analfabetism, så börjar han ofta inte med dem i sin närmaste omgivning. Han tror det är viktigare att jobba för det kurdiska folket än för individen och sin närmaste livskamrat. Men hur kan man hjälpa folket om man inte har känsla för att hjälpa sin närmaste? Här i Sverige, precis som i Kurdistan, går männen ofta ut på cafeterior, restauranter eller muséer, men oftast inte tillsammans med sin familj eller sin fru utan bara med sina kamrater.

Vad har kvinnan för nytta av mannens framgång i det politiska livet eller det svenska samhället, när hon inte får del av detta? Hennes enda sysselsättning och chans till emotionellt självförverkligande blir genom barnen. Men barnen växer upp i den svenska, främmande miljön och därigenom blir snart också barnen något osäkert för henne.

Vad allt detta leder till är inte svårt att förstå. Vad spelar TV, modern lägenhet, varmvatten, badrum etc för roll, när en människa blir så totalt berövad sin identitet? Den kurdiska kvinnan utsätts för en mycket hård social och personlig identitetsklyvning.

1975 bildades Kurdiska Kvinnors Förening utomlands och en sektion uppstod i Sverige. Det var irakiska kurder som var aktiva inom organisationen. 1977 hade de en utställning på ABF-huset i Stockholm. Där presenterade man kurdiska folkdräkter, konsthantverk, hemslöjd, foto och diabilder med musik. Man gav också information på engelska. Man försöker också utbilda kurdiska kvinnor om hygien, abort, preventivmedel m m.

Ytterligare en kurdisk kvinno-organisation har bildats i Stockholm av kurder från södra Kurdistan. Organisationen heter "Kurdiska kvinnoföreningen (KKF) i Sverige". Den bildades i oktober 1980. Föreningen anser, att de kurdiska kvinnorna är mycket förtryckta. Den kurdiske mannen tar inte ens med dem, när han demonstrerar för Kurdistan. Trots att alla kurdiska organisationer fastslår kvinnornas rättigheter, så ger männen i praktiken inte dessa rättigheter till kvinnorna. KKF anser att kvinnorna aldrig blir fria, förrän de tar ödet i sina egna händer. De vill ha föreläsningar om sin situation. De vill vara närvarande vid alla internationella konferenser och berätta om sin situation och den kurdiska nationalitetsfrågan. De vill lära av andras erfarenhet och kunskap.

Föreningen har haft konferenser i Sverige om de kurdiska kvinnornas situation i olika delar av Kurdistan. Föreningen är inte emot männen. De skiljer inte sina problem "från sina kurdiska bröder". De är emot kolonialism, imperialism och rasism.

Det är inte bara utbildade kurdiska kvinnor som är förtryckta, utan också de utbildade. Fortfarande gifter sig till exempel universitetsutbildade kurdiska flickor enligt föräldrarnas vilja mot en stor summa pengar, som föräldrarna får. Då har flickan fortfarande inte träffat mannen. Enligt KKF har inte mer än ca två procent av de kurdiska kvinnorna möjligheten att själv bestämma, vem de skall gifta sig med. Lika liten procent kurdiska kvinnor kan gå ut och sitta med någon manlig kamrat.

Föreningen har ännu inte någon ordentlig analys av den kurdiska kvinnans situation i Sverige. Precis som, när det gäller de kurdiska männens organisation, så har KKF mycket unga radikala medlemmar och deras värderingar skiljer sig från många av de kurdiska kvinnorna som är starkt traditionsbundna.

Barnen

Föräldrarnas behandling av söner och döttrar är olika. Giftermålsmönstret skiljer sig för söner och döttrar. När dottern gifter sig flyttar hon normalt till sin mans familj medan sonen stannar med sin hustru i sin egen familj. På så sätt blir det sönerna som föräldrarna måste lita sin trygghet till på ålderdomen. Pappan stöder sönerna för att dessa skall uppfylla sina förpliktelser.

Redan mycket tidigt får döttrarna hjälpa mamman med hushållssysslor för att lära sig sin kvinnoroll. Även sönerns uppfostran sköts i början huvudsakligen av mamman, som försöker lära dem att bli modiga och manliga. Kring sexårsåldern får sönerna följa med pappan i arbetet. Flickorna har närmare kontakt med mamman och de delar sina problem och hemligheter med henne. Den generella bilden av föräldrarnas roller är att pappan inte ofta visar sina känslor för barnen, att han är hård och inte pratar mycket, medan mamman är öppen, lätt visar sina känslor, och gärna umgås med barnen.

Flickorna gifter sig unga och blir hemmafruar. De blir härigenom ofta konservativare och religiösare än de unga männen, eftersom kvinnorna - innan de börjar sin frigörelse från föräldrarna - binds till sin man och dennes familj. Mansrollen innebär täta kontakter med yttervärlden, och pojkaras radikaliserar därför mer än flickorna.

Barnen utgör över en tredjedel av jordens befolkning. Med den nuvarande fördelningen av jordens resurser, ges inte alla barn chansen till ett drägligt liv. 500 miljoner barn hotas av näringsbrist och hälften av dem lider av svår undernäring. Många barn utstår lidande på grund av krig och orättvisor. Många smittas av svåra sjukdomar. Varje år dör 30 miljoner barn i u-länderna. Troligtvis minst 200 miljoner barn får aldrig lära sig läsa, skriva eller räkna. Många delar av denna verklighet utsätts barnen för idag i Kurdistan. Barnen är de som drabbas hårdast vid krig och massdeporteringar, många dör unga av fattigdom, skolundervisningen är dålig och de måste tidigt börja arbeta.

Dessa problem slipper de kurdiska barn, som lever i Sverige eftersom här råder en hög materiell levnadsstandard. Har de kurdiska barnen i Sverige då inga problem? Jo, naturligtvis, eftersom den materiella standarden inte löser alla livets svårigheter.

Vi vet, att många svenska barn har problem och svårigheter, och vi kan förutsätta att det inte är lättare att vara minoritetsbarn. Läkare, psykologer, lärare och socialarbetare kan berätta hur illa minoritetsbarn far i det svenska samhället. De får nervösa problem, de lever isolerat i en värld de inte förstår, de förlorar sitt språk och kontakten med sina föräldrar etc, etc.

De svenska barnens tillvaro är fylld av leksaker, ofta grammofonskivor, böcker och de kan nästan dagligen se speciella svenska barnprogram på TV.

Det positiva i de kurdiska barnens tillvaro är syskon och föräldrar, och den kärlek som familjen ger dem. För att bli hela människor måste de uppfostras bland sina likar, ett stöd åt den kurdiska gruppen innebär stöd åt de kurdiska barnen.

4 Språket, förskola, skola

Det kurdiska språket

Problemen vad gäller språk för den kurdiska minoriteten i Sverige som huvudsakligen kommer från Konya i Turkiet är:

att det inte finns ett kurdiskt riksspråk utan att språket är delat i två huvuddialekter med ett flertal subdialekter.

att kurdiska böcker är skrivna på tre alfabet, varav det arabiska är i klar majoritet. Detta innebär att kurderna från turkiska Kurdistan, det latinska alfabetet används i Turkiet, inte kan tillgodogöra sig majoriteten av den litteratur som är skriven med arabisk och kyrillisk skrift

att språket är mycket fattigt av två anledningar; dels eftersom Kulu-kurderna, sedan deporteringen från Kurdistan för ca 100 år sedan, tvingats leva bland turkarna, isolerade från det kurdiska samhället, varför de har fått in många turkiska ord i sitt språk,

dels eftersom hela området, där de levit, utgör ett isolerat bondesamhälle med dålig materiell bakgrund, vilket betyder att både kurder och turkar talar ett fattigt språk.

att kurdiskan genom Kurdistans delning blivit ett minoritetsspråk och ett förtryckt språk.

Det som ovan sagts gäller i tillämpliga delar även kurder i Sverige som kommer från andra länder än Turkiet.

Genom den massiva propagandan mot och förtrycket av det kurdiska språket i hemländerna vilket i Sverige praktiseras av de flesta turkiska organisationerna, av lärare och av ambassaden, så kommer kurder att även här uppleva sitt språk som mindervärdigt, som odugligt för undervisning. Deras användning av sitt modersmål karaktäriseras av rädsla för myndigheter och rädsla för att deras barn, om de inte kan turkiska, inte heller kan få något arbete hos myndigheter i Turkiet.

Förskola

Problemen för de barn som får plats i förskola och som tillhör en språkminoritet är en följd av att de placeras bland en majoritet av svenska barn med bara svensk personal och möjligen ett par timmars hemspråksträning per vecka.

Eftersom kurder utgör en liten minoritet, som dessutom är utspridd, får de större problem än andra minoriteter. Ofta är ett eller två kurdiska barn ensamma bland 15 barn, vilket ger mindre hemspråksträning än om man har fler barn i samma grupp.

Många kurdiska föräldrar är rädda för att de är kurder, rädda att använda sitt kurdiska språk. Därför säger de till svenska myndigheter att de kommer från Turkiet. En del svenskar, som inte känner förhållanden i Turkiet, tror på detta och placerar de kurdiska barnen bland turkiska barn. Men turkiska är inte och kan aldrig bli en kurds modersmål. Om de kurdiska barnen placeras bland svenska barn eller turkiska barn, där de blir en minoritet, så blir deras modersmål i båda fallen stympat och de får en dålig språkutveckling. De kurdiska barnens modersmål har låg status och ofta skäms barnen för det.

Personalen vid de svenska förskolorna har också behov av kunskaper om kurdernas identitet, språk och övriga förhållanden. Jag vill avslutningsvis ge ett exempel: Jag känner till kurdiska barn som i småbarnsåldern placeras på daghem och gets turkisk hemspråksträning. Så flyttas de efter något år till ett nytt daghem och ges då kurdisk hemspråksträning för att i skolan slutligen åter ges turkisk hemspråksundervisning. Under hela denna tid förväntas barnen dessutom lära sig svenska.

Skolan

Undervisningen av immigrantminoriteterna grundar sig på den officiella målsättningen om jämlikhet, valfrihet och samverkan.

Skolöverstyrelsen tolkar målsättningen på följande sätt:

- o "Jämlikhetsmålet betyder att invandrabarnen bör få rätt till samma utvecklingsmöjligheter som svenska barn och att familjerna bör erbjudas samma stöd och komplement till familjens miljö och uppfostran för sina barn som de svenska familjerna. Invandrareleverna har därvid behov av särskilt stöd och stimulans.

.....Skolan måste motverka att invandrabarnens personlighetsutveckling undergrävs genom att majoriteten ställer sig oförstående inför eller förgriper sig på invandrabarnens språkutveckling och på kulturella drag och kännetecken som barnet tillägnat sig av sina föräldrar.

.....De invandrarelever som har en svagt utvecklad språklig förmåga både ifråga om hemspråk och invandrarlandets språk löper stor risk att bli en ekonomiskt och socialt svagare grupp än sina kamrater.....

- o Valfrihet innebär, att ger inte skolan invandrareleven möjlighet att parallellt utveckla sitt hemspråk och det svenska språket, blir valfriheten endast skenbar. Tvåspråkighet är i själva verket en förutsättning för att de själva skall kunna välja i vilken grad de skall bibehålla sitt ursprungliga språk och sin kulturella identitet och i vilken grad de skall uppgå i en svensk kulturell identitet.....

- o Samverkansmålet berör i hög grad invandrareleverna. Många invandrarfamiljer lever isolerade..... Skolan har här en central uppgift i att försöka minska främlingskapet och att också få en god kontakt med invandrarföräldrarna. Ett sätt att främja samverkansmålet inom gymnasieskolan är att i olika sammanhang ta upp invandrarfrågorna till diskussion och studium och därmed öka kunskaperna om och kring invandringen. Ett annat sätt att främja samverkansmålet är att i skolor med invandrarelever organisera kontaktmöjligheter mellan invandrarelever och svenska elever."

Hur fungerar nu dessa vackra ord och principer i verkligheten? Som svar på denna fråga skall jag nu redogöra för mina egna erfarenheter av kurdernas undervisning i Sverige. Vilka problem som finns och vad man gör för att praktiskt lösa dessa problem. Jag utgår då från de tre huvudmål som undervisningen har.

Jämlikhet

Det finns en stor grundläggande ekonomisk, social och kulturell skillnad mellan svenska barn och immigrantbarn. Detta innebär, att ett kurdiskt barn och ett svenskt barn inte börjar skolan utifrån samma villkor. Det kurdiska språket är totalt ojämlikt med inte bara det svenska språket utan även med andra minoritetsspråk i Sverige som finska, turkiska, arabiska, grekiska etc. (Se avsnittet Det kurdiska språket).

Det är svårt att skaffa kurdiska böcker och skolmaterial, eftersom det, i de länder kurderna kommer ifrån, är förbjudet att trycka kurdiska böcker. Problemen med den litteratur man kan skaffa via kurdiska organisationer och

kontakter är att de flesta av dessa böcker inte går att använda för grundskoleundervisning. Problemen med den Sovjetkurdiska litteraturen är att den är skriven på ett annat alfabet (kyrilliska) och dessutom är anpassad för det sovjetiska undervisningssystemet.

De kurdiska lärarna i Sverige anställs utifrån sina betyg vid turkiska, iranska, irakiska etc universitet och skolor, som inte ger dem kvalifikationer att undervisa på kurdiska. Även om man i Sverige idag börjar utbilda lärare i minoritetsspråk, så finns det fortfarande inga lärare utbildade i kurdiska. Eftersom de kurdiska lärarna har sämre anställningstrygghet, sämre tillgång till ordentliga lokaler och studiematerial än svenska lärare så kommer de kurdiska barnen att uppleva kurdiskan som mindre värd och detta ökar deras mindervärdighetskomplex.

Eftersom de kurdiska eleverna är få till antalet, får de ofta färre timmar hemspråksundervisning än andra språkminoriteter och hamnar dessutom långt ner i statushierarkin. Ibland går man till och med så långt, att man anser det onödigt att organisera speciell undervisning för ett par kurdiska elever och därför placerar man dem t ex tillsammans med turkiska elever i turkisk hemspråksundervisning.

Ibland placerar man kurdiska elever i hemspråksundervisning utifrån föräldrarnas medborgarskap varigenom de får hemspråksundervisning i ett främmande språk.

I en rapport om "Turkiska enspråkiga klasser"¹, betonas tre turkiska lärare:

"En annan nonchalans vad beträffar de enspråkiga klasserna är att man placerar barn i turkiska klasser, vilka talar kurdiska hemma. Vem vinner mågot på detta? Vilken betydelse kan den turkiska ha, som de kurdisktalande barnen får lära sig i Sverige, för deras fortsatta skolgång och senare också för arbetslivet? Även om föräldrar, vilka har för avsikt att en gång återvända till Turkiet, säger ja till att deras barn placeras i turkiska klasser, hur kan skolans ledning och lärare bortse från det tokiga i situationen? Varför har man då inte ordnat klasser med kurdiska som hemspråk? Eller, varför placerar man inte in dessa barn i svenska klasser direkt istället för i turkiska, när de ändå inte kan mer turkiska än svenska?"

1) Botkyrka 15 september 1981.

Kemal Gencer - Yilmaz Togantekin - Ergin Toyer.

Valfrihet

Det är svårt att tala om de kurdiska barnens valfrihet. Barnens valfrihet i det moderna svenska samhället grundar sig på personliga rättigheter och oskrivna lagar för relationer inom familjen och relationerna mellan familjens individer och samhället.

Den kurdiska minoriteten i Sverige kommer till 90 procent från ett primitivt, semifeodalt jordbrukssamhälle, och tillhör den islamiska religionens sunnitiska inriktning. Detta är bidragande orsaker till att de har en starkt konservativ attityd gentemot det moderna samhället.

Om vi skyddar individens rätt att uppfostra sina barn, leder detta hos kurderna till att barnen tidigast möjligt tas från den svenska skolan för att bidra med försörjningen av den patriarkaliska familjen. Vem försvarar barnens rättigheter till utbildning och bättre framtid?

Ofta låter pappan de kurdiska barnen arbeta efter skolan. Detta gäller naturligtvis speciellt för eleverna på högstadiet. Vilken frihet till utbildning har då de kurdiska barnen?

I Kurdistan gifter sig de kurdiska barnen redan i 15-16-årsåldern. Flickorna ett par år tidigare än pojkarna. Även i Sverige gifter de sig tidigt, ofta före 20 års ålder. Vilka möjligheter har då dessa barn att skaffa sig en yrkesutbildning?

Eftersom de kurdiska hemspråkslärarna ofta är intellektuella och studenter, som aktivt arbetar för den kurdiska befrielsekampen, så ser en del föräldrar dem som ett hot mot deras barns framtid. Man tror att barnen tar efter och så småningom själva blir som lärarna. På grund av denna rädsla för vad läraren representerar, kontrollerar de kurdiska föräldrarna ofta vilka böcker som används och vad man talar om på lektionerna i hemspråksundervisningen. Många kurdiska föräldrar i Sverige har heller aldrig själva gått i någon allmän skola och ställer därför helt orimliga krav på t ex vilka böcker hemspråksläraren skall använda. Man kräver att dessa skall innehålla mycket konservativa religiösa åsikter.

Om denna rädsla för den kurdiske läraren och undervisningen redan från början är stark hos föräldrarna väljer föräldrarna ofta att låta barnen få hemspråksundervisning i turkiska. Föräldrarna ges alltså valfrihet att låta sina barn få hemspråksundervisning på ett främmande språk (turkiska) istället för på modersmålet (kurdiska).

Av rädsla för det moderna svenska samhället försöker föräldrarna också hindra framför allt tonårsflickor att delta i undervisning som t ex gymnastik, studiebesök, vissa museibesök.

Samverkan

Utveckling av samverkan mellan svenska barn och kurdiska barn sker i allmänhet enligt följande mönster. Först har de kurdiska barnen svårt att få svenska kamrater, men efter några år får de en del svenska kamrater. Dessa relationer kan fungera ganska bra fram till tonåren, men sedan skiljs man mer och mer och faller in i sin ekonomiska, sociala och kulturella grupp föräldrarna tillhör, dvs det är fortfarande den ekonomiska, sociala och kulturella grupptillhörigheten, som bestämmer vilken plats barnen skall få som vuxna i det svenska samhället.

Idag förekommer i vissa skolor speciella dagar när invandrareleverna får presentera sin kultur i form av danser och mat. Hur stor roll spelar danser och maträtter för förståelsen mellan invandrare och svenska elever? Risken är att dessa aktiviteter får karaktär av exotisk underhållning om man inte ges tillfälle till fördjupad kunskap och upplevd solidaritet.

Skolan fungerar delvis som en verkstad för experiment. När elever och lärare, invandrare och svenskar går hem för dagen återvänder man till sina gamla fördomar och åsikter, man lever i två åtskilda världar.

Det gäller inte bara att lära sig sitta tillsammans i skolan, det gäller att leva tillsammans i samhället, på arbetsplatsen, på fritiden, att leka, skoja och bråka tillsammans.

Slutsatsen blir, att de vackra orden i målsättningen för undervisningen av immigrantbarn åtminstone inte uppfylls vad gäller de kurdiska barnens situation.

De kurdiska lärarna har kunskapen och viljan att förmedla denna till barnen, men alltför stora hinder reser sig för ett förverkligande.

Det enda sättet att klara denna undervisning är, att se kurdiska som ett förtryckt folks språk, som behöver stöd. Idag accepterar kommunala skolmyndigheter att det kurdiska språket, kulturen och folket är förtryckt i hemländerna, men varken den svenska regeringen eller någon annan högre myndighet har slagit fast detta faktum. Regeringen har inte ens fastslagit att det kurdiska språket är förbjudet i skolorna i hemländerna. Ett grundläggande krav för alla minoriteternas undervisning måste vara att minoritetsspråket, kulturen och folket ges en preciserad ställning i Sverige.

Att ge minoriteterna denna ställning innebär inte att Sverige blandar sig i inrikespolitiska förhållanden i de s k hemländerna, utan bara ett konstaterande att det existerar en etnisk grupp i världen som kallas kurder och som har ett eget modersmål och en egen kultur.

Då man accepterat kurderna som en självständig etnisk och språklig grupp måste man etablera kontakt med de befintliga kurdiska organisationerna, eller om detta är politiskt möjligt, kontakta icke kurdiska neutrala och trovärdiga personer med stora kunskaper om det kurdiska folket och dess situation. Detta för att se hur man bäst stöder gruppen.

De kurdiska lärarna

Ofta är de kurdiska lärarna utbildade universitetsstudera-
nde eller akademiker. Endast få är utbildade från den
turkiska lärarhögskolan. I verkligheten blir inte skill-
naden så stor mellan dessa grupper. Vad som spelar roll
är, hur mycket kunskap man har om det kurdiska språket,
hur mycket man är insatt i den kurdiska litteraturen och
hur stora ambitioner man har. För de kurdiska hemspråks-
lärarna i Sverige gäller följande:

Lärarna har inte tillgång till läromedel på kurdiska. De
måste själva försöka hitta material.

Läraren har inte kurdisk lärarutbildning.

Läraren får räkna med att få problem med

- o elevens föräldrar som ofta är rädda för myndigheter
- o elevens föräldrar, som inte inser värdet av moders-
målsundervisningen, eftersom det officiellt inte finns
någon kurdisk stat eller något område där kurdiskan är
officiellt erkänd
- o de turkiska, persiska, och arabiska lärarna som ofta
vill bli av med den kurdiska undervisningen och därför
nedvärderar språket och bl a påstår att det inte finns
någon skriven kurdisk litteratur
- o en del svenska skolmyndigheter, som påverkas av denna
propaganda och helt enkelt inte vill ha bråk och där-
för tar avstånd från den kurdiska undervisningen.

Den kurdiske läraren är rädd för alla dessa problem och
han är rädd för att han skall tvingas sluta sitt arbete.

Läraren måste driva en mycket försiktig policy i alla
de här frågorna. Dessutom måste han erkänna för sig själv
att han skulle behöva gå en kurdisk lärarkurs på lärarhög-
skolan, som har kurser på grekiska, finska, turkiska, ara-
biska etc men inte på kurdiska. För närvarande kan de kur-
diska lärarna stärka barnen i deras kurdiska identitet,

undervisa dem om kurdisk historia och lära dem att skriva på kurdiska. Man kan se hur barnen med blandad glädje och förvåning vill se om det är möjligt att skriva på kurdiska. Även barnens turkiska kamrater visar nyfikenhet och vill se om det är möjligt. Men om man vill gå vidare och undervisa barnen i olika ämnen på kurdiska, så behövs undervisningsmaterial på kurdiska.

Video och de kurdiska barnen

Att en del barn tillbringar alltför mycket tid med att titta på video - som dessutom ofta har inslag av våld är en allvarlig hälsorisk. Detta drabbar också de kurdiska barnen. För dem innebär filmerna också ett hot mot deras språk och kultur eftersom de filmer barnen tittar på ofta kommer från Turkiet och de arabiska länderna. Det finns inga kurdiska videofilmer.

Turkiska och arabiska videofilmer påverkar också barnens språkutveckling.

Av dessa filmer lär de sig dålig turkiska och arabiska. De kommer i kontakt med turkiska och arabiska värderingar och så småningom identifierar de sig med någon turkisk eller arabisk hjälte som ofta är nationalistisk, grym och hänsynslös mot andra folk.

Man måste försöka förklara för barnens föräldrar vilka risker som är förknippade med video. Men problemet som kvarstår är hur vi ska fylla barnens tid när vi tar ifrån dem någonting. Det enda medel som vi har är utbildning och att göra familjerna politiskt medvetna. Detta är en viktig uppgift för de kurdiska föreningarna i Sverige.

Den kurdiska minoriteten och biblioteken

Det är svårt att precisera hur många kurder som bor i varje kommun. Man räknar officellt med att de talar turkiska, arabiska, persiska och kan läsa dessa språk trots att deras modersmål är kurdiska. Denna felaktiga bild om kurder sprids ofta av icke-kurder.

Det finns kurder som:

- o endast talar kurdiska och är analfabeter
- o både talar och skriver enbart kurdiska
- o talar dålig turkiska, arabiska eller persiska men inte kan läsa eller skriva något språk
- o talar och skriver turkiska, arabiska eller persiska och naturligtvis också kurdiska

Vidare kan nämnas att:

- o 95 procent av alla kurder talar enbart kurdiska hemma
- o 20 procent av männen och 3 procent av kvinnorna kan läsa och skriva sitt språk.

Analfabetismen är hög bland kurderna och siffrorna talar sitt tydliga språk. Ofta säger man, att de kurder, som kan läsa och skriva också kan turkiska, arabiska eller persiska eftersom de lärt sig läsa och skriva i skolan på dessa språk. Men dessa språk talas och förstås dåligt av de flesta.

Det är bara de kurdiska studenterna som talar och skriver turkiska, arabiska eller persiska bra. För dem betyder modersmålet ett politiskt och kulturellt ställningstagande. De har inte fått studera på kurdiska och deras högsta önskan är att läsa, skriva och därigenom utveckla sitt modersmål.

I biblioteken finns nästan inga böcker på kurdiska. Den litteratur, som finns på turkiska, arabiska eller persiska, kan aldrig, inte ens för de kurder som läser dessa språk, bli annat än främmande litteratur.

Man måste skaffa kurdiska böcker till de kommuner, där det bor kurder. Böcker som handlar om Kurdistan, om kurdernas historia, berättelser om deras liv, traditioner etc.

Tolkning

Under mitten av sextiotalet då kurderna började komma till Sverige som arbetskraft främst från landsbygden, var det ingen fråga om kurdiska tolkar. För det första hade svenska myndigheter inte uppmärksammat deras språkliga tillhörighet. För det andra kom dessa kurder huvudsakligen från Turkiet, centrala Anatolien, och bestod enbart av män. Jämfört med kurder från Kurdistan kan manliga kurder som kommer från centrala Anatolien klara sig bättre på turkiska, därför använde man sig av turkiska tolkar.

Behovet av kurdiska tolkar blev aktuellt först i mitten av 70-talet då kurdiska arbetare började söka en fristad i Sverige i större skala.

Kurdiska kvinnor som bor på landsbygden talar mycket sällan turkiska. Speciellt de äldre kan ingen turkiska alls. När de kurdiska kvinnorna behövde tolkar började man från svensk sida inse kurdernas skilda etniska och språkliga tillhörighet, att de var inga turkar, utan hade ett eget språk. De som sökte politisk asyl ville visa sin kurdiska identitet för svenska myndigheter. Men allt var inte så lätt. Svenska myndigheter hade svårt att förstå varför en turkisk medborgare inte talar turkiska. Ännu svårare att förstå är att det finns olika kurdiska dialekter och att det därför behövs olika kurdiska tolkar.

Det finns även kurdiska politiska asylsökande som inte kan tala kurdiska men som är rädda att tala om detta för polisen, eftersom polisen möjligen då inte skulle tro att han är kurd. Därför vill klienten som talar turkiska, arabiska eller persiska inte att tolken berättar detta för polisen. När tolken gör det blir det bråk mellan klienten och tolken. När klienten ibland ber tolken om hjälp men denne inte kan hjälpa honom, han kan inte förstå detta utan beskyller tolken för att vara okurdisk. Klienten menar att tolken är en landsman och att han därför kan förvänta sig hjälp av honom. Men det finns också risk att tolken som lever långt från det kurdiska folkets dagliga bekymmer kan idealisera det kurdiska folket. Och när kurderna berättar genom tolk sina bekymmer vill inte tolken att svenska myndigheter ska känna till dessa och tolken kan själv bli skeptisk till klientens berättelse och visa sin misstänksamhet emot klienten.

5 Fritid, föreningsaktiviteter och kulturella aktiviteter

Ett sätt att bedöma en grupps kulturella liv är att se:

1) var och hur man träffas och umgås, vilka museer, biografier och teatrar man besöker, 2) vilka och hur många tidningar man läser, vilka och hur många böcker man läser, samt 3) vilka föreningar, fester och politiska möten man deltar i.

Centralstationen - en träffpunkt på fritiden

Över hela västvärlden är det allmänt känt att immigrantarbetarnas fritids- och mötesplats är järnvägstationen, i Stockholm är det Centralstationen. De flesta svenskarna förstår varken varför de träffas där eller vad de sysslar med hela dagarna.

De kurder, som träffas på stationerna, är de arbetare, som ännu inte etablerat sig i Sverige, ungdomar och nyanlända, vad man kallar "turister". De promenerar omkring i grupp, sitter tillsammans och stannar mitt i vänthallen i grupp och pratar och pratar. Varför? Varför går de inte någon annanstans, till en bio, på teater, museum eller bibliotek, varför just till stationen?

Varje immigrantarbetare, som anländer till ett nytt land, räknar sin immigranttillvaro som en tillfällighet. Emotionellt och i sina tankar lever han i framtiden, när han skall resa hem igen. Ofta säger han: "För mig spelar det ingen roll att jag kroppsligen är här, det här är inte mitt land, här gör jag ett arbete precis som en militärtjänst, jag struntar i att jag inte trivs, här skall jag i alla fall inte stanna länge, jag skall skaffa de pengar jag behöver, sedan adjö Sverige!.... Jag skall studera. Och sedan adjö Sverige!.... Han lever emellertid i Sverige, det är en realitet. Resten är en dröm.

Hemifrån är man van att träffas på torget, på cafeteria, i basaren, men i Sverige kan man inte träffas gratis på sådana platser. I Sverige måste man vara tyst, sitta vid sitt bord och konsumera. Därför är stationen ofta en lämplig mötesplats, då den ligger i centrum och passerar av alla. De nykomlingar, som kommer från "min" by eller stad, respektive de, som återvänder från besök i hemlandet, kan man träffa, när de anländer och så kan man få nyheter hemifrån. På stationen pratar man också om arbete, extraarbete. Man kanske t ex vill ha någon, som kan göra ens jobb ett par dagar, och på stationen kan man finna någon som kan bli till hjälp.

Föreningsaktiviteter

Många politiskt medvetna kurder har försökt starta föreningar för kurdiska arbetare för att aktivera dem politiskt och göra det lättare för dem att träffas.

För den turkiska, iranska och för de arabiska ambassaderna är det viktigt att de kurdiska arbetarna inte blir medlemmar i någon radikal fackförening eller politisk förening.

För ambassaderna är alla dessa organisationer "farliga vänsterorganisationer". Därför är arbetarna rädda för att bli medlemmar i sådana organisationer. De är rädda att när de återvänder hem, skall utsättas för repressalier.

De möjligheter som finns i Sverige att starta klubbar, föreningar etc används av ambassaderna för att arbetarna skall knytas till regeringens politik. När de återvänder hem ska de inte lärt sig att ställa politiska, sociala och ekonomiska krav, att ifrågasätta saker i hemlandet. Denna typ av föreningar är ofta knutna till något stort parti i hemlandet. Man läser broschyrer om partiet och försöker etablera kontakt med och få hjälp av ett liknande parti i Sverige (t ex Turkiska socialdemokratiska föreningen med Sveriges socialdemokratiska parti).

Kurdiska organisationer i Sverige

De kurdiska organisationerna i Sverige är starkt präglade av de politiska organisationerna i Kurdistan. De flesta har även anknytning till en direkt moderorganisation i Kurdistan.

Den enda delvis självständiga gruppen är den svenska sektionen av Kurdistans Studentorganisation utomlands. Gruppen står mycket nära Talabani-gruppen (PUK), som är en paraplyorganisation för den kurdiska vänstern i Irak. Periodvis har de emellertid tagit avstånd från Talabigruppen och på så sätt är de alltså självständiga. Deras politik kan också karaktäriseras av deras avståndstagande från Barzani-gruppen. Det bör påpekas att studentorganisationen inte endast har studenter som medlemmar. Den har ingen tidning eller samlingslokal i Sverige.

Bland de turkiska kurderna i Turkiet finns endast svenska små organisationer. Följande organisationer som finns i Sverige har sina rötter i Kurdistan.

Den kurdiska immigrantorganisationen i Sverige var Svensk-kurdiska arbetarföreningen. Den bildades på lokalt initiativ av de kurdiska immigranterna i Sverige. Dess historia speglar delvis den kurdiska minoritetens situation här. Vi skall därför närmare beskriva dess historia.

Beträffande kurdiska kvinnoorganisationen hänvisas till avsnitt IV:3 Kvinnorna.

I bilaga 4 och 5 nämns samtliga kurdiska organisationer i Sverige.

Svensk-kurdiska arbetarföreningen

En del av kurderna från Kurdistan hade kontakt med kurderna från Konya redan på 1970-talet, men den kontakten bero- de ofta på nyfikenhet från båda håll. Kurdistan-kurderna ville undersöka möjligheterna att få Konya-kurderna att kämpa för kurdernas sak. Konya-kurderna sökte hjälp från andra kurder för att få stanna i Sverige och för att få hjälp med att få hit sina släktingar. Redan från början fanns ett antal svårigheter i att komma närmare varandra:

- o Splittringen var redan stor bland Konya-kurderna. Där- för var det nästan omöjligt för Kurdistan-kurder att behålla vänskapen med alla kurder.
- o Konya-kurderna var kurder när de träffade och behövde Kurdistan-kurderna, men de var turkar, när de var bland turkar och inte behövde Kurdistan-kurderna.

Efter ett tag sökte Kurdistan-kurderna nyckelpersoner, som hade inflytande över Konya-kurderna. En del var unga och en del var gamla. De unga hade ingen aning om hur kurderna hamnat i Centralanatolien, men de gamla visste. De hade till och med kvar berättelser och sånger som berättade om dessa händelser. Inte heller Kurdistan-kurderna hade klart för sig, hur deportationerna skett.

I och med den närmare kontakten med Konya-kurderna fick de emellertid information om deras stamtillhörighet, deras bynamn etc och då klarnade situationen för dem. De insåg att deportationen inte skett på en enda gång utan under flera olika perioder

- o deportationer av 700 000 kurder under första världskriget
- o under turk-ryska kriget (1915-18), när turkarna önska- de en obefolkad krigszon
- o under turk-grekiska kriget (1922), när turkarna behöv- de kurdiska stammar för att kämpa mot grekerna
- o under olika kurdiska revolter, när regeringen behövde deportera kurder för att få slut på revolterna.

Det var konflikt mellan olika kurdiska grupper, eftersom de kom från olika håll av Kurdistan, eftersom de hade oli- ka färskt minne av de turkiska brutaliteterna. En del, som hade gift sig med turkiska kvinnor i området, var redan assimilerade i storsamhället.

Kurdistan-kurdernas kontakt med Konya-kurderna fortsatte. Så småningom hade man tillräckligt med information, om hur den turkiska regeringen försökte assimilera dem, om hur den turkiska majoriteten utövar tryck mot dem för att de skall assimileras. Varje dag för de en kamp för sin kurdiska existens, men de är oförmögna att uttrycka sin situation för de svenska myndigheterna. De var också rädda för den turkiska statens makt.

De trodde, att den turkiska ambassaden lätt kunde få den information, som de gav till svenska myndigheter (polis, socialbyråer, SIV och regeringen). Man trodde, att de turkiska och svenska myndigheterna samarbetade.

Kurdistan-kurderna försökte ge Konya-kurderna information om svensk invandrapolitik, flyktingarnas rättigheter, humanitärt och politiskt samt om svenska invandrarlagar. Man hade en föreläsning om detta på Stockholms Universitet och det kom ett femtiotal människor. Man undervisade om hur man ansöker, vilka frågor som är viktiga att svara på samt vilka advokater som känner till kurdernas och invandrarnas situation och problem.

Man berättade att de inte behöver betala för advokat-hjälp. Tidigare hade de ofta betalat mycket pengar till advokater. Man sade att de hade rätt till kurdisk tolk och att om myndigheterna sade, att det inte fanns någon kurdisk tolk, så skulle de be att få hjälp av någon kurdisk vän, som hade goda kunskaper i svenska och om Sverige.

När en del av kurdernas ärenden kom i tidningarna och radio, så steg deras självkänsla. Man klarade sedan att samla 32 kurder, som gick till Aftonbladet och protesterade mot SIV:s behandling av dem. Alla 32 väntade på tillstånd själva.

Lördagen den 20 mars 1976 skrev Aftonbladet:

"Det kom 32 allvarliga män och en kvinna till Aftonbladets redaktion igår.

- Hjälp oss. Vi lever i skräck.

Rösterna är spända och nervösa. De är kurder från Turkiet och talar enstaka ord svenska."

Kurderna framförde följande:

- Vi är närmare 100 kurder från Turkiet som bor i Stockholms förorter med våra familjer. Vi har flytt från våra hem och byar för att undkomma förföljelser och förtryck mot oss i Turkiet.

- Vi har sett våra vänner och bröder skjutas ner, miss-handlas och torteras av den turkiska militärpolisen och andra representanter för den turkiska regeringen.
- Det är förbjudet att vara kurd i Turkiet. Vi har inte rätt att tala vårt eget språk. Vår kultur och våra traditioner förintas och förtrycks av turkarna.
- Vi har väntat över ett år på besked om vi får stanna i Sverige. För varje dag som går växer skräcken. Den svenska polisen hämtade i förra veckan en av våra och skickade tillbaka honom till Turkiet. Vi vet inte vad som hänt honom.
- Nu vet vi inte längre vad vi ska ta oss till. Därför har vi kommit så många idag till Aftonbladet för att be om hjälp.

Men inget hände efter besöket. Statsrådet Anna-Greta Leijon som hade högsta ansvaret för invandrarfrågorna kunde inte ge något besked till kurderna.

Hon sade:

- Vi bedömer varje enskilt fall för sig. Jag kan inte säga något om den här gruppen. Men de kan inte ta asyrierna som intäkt för att alla får stanna i Sverige..

Men i Sverige kunde man demonstrera inom lagens ram och öppna en dialog i massmedia om kurdernas situation där hemma och i Sverige. Därför bestämde man sig så småningom för att marschera från Stockholm till Norrköping den 3 december 1976. Detta var en protest mot SIV:s behandling av kurderna. Före marschen presenterade kurderna anledningarna till marschen i ett pressmeddelande:

Fredagen den 3 december klockan 9.00 startar ett fyrtiotal kurder från Turkiet en tredagarsmarsch från Sergels Torg i Stockholm till Invandrarverket i Norrköping.

Orsaken är Invandrarverkets behandling och bedömning av kurdernas ansökningshandlingar om arbets- och uppehållstillstånd i Sverige.

De flesta av kurderna i demonstrationen har väntat i över ett år på arbets- och uppehållstillstånd. Några har väntat i två år. Flera av dem har fått avslag på sina ansökningar och överklagat. Därför denna långa väntan.

Under tiden tvingas de leva långt från sina familjer på socialbidrag i bostadshotell i Stockholms förortskommuner. Denna väntan och överksamhet är mycket psykiskt påfrestande.

Svensk-Kurdiska Arbetarföreningen, som bildats i höst, står bakom denna demonstration. Av våra medlemmar väntar ett sjuttiootal på arbets- och uppehållstillstånd. Svensk-kurdiska arbetarföreningen vill med denna demonstration protestera mot att Invandrarverket, Utlänningsnämnden och regeringen inte betraktar alla de kurder, som kommer från Turkiet, Iran, Irak och Syrien och som söker sin tillflykt i Sverige för så kallade A- eller B-flyktingar.

Stockholm den 29 november 1976

Svensk-Kurdiska arbetarföreningen

Marschen fick stor publicitet i press, radio och TV. Efter diverse samtal mellan kurderna och representanter för regeringen och invandrarverket och även en hungerstrejk gjordes bl a följande uttalande av de ansvariga:

- Ärendena skall prövas vart och ett för sig av invandrarverket. Först sedan invandrarverket sagt sitt kan regeringen ta ställning.
- Jag har ingen möjlighet att å regeringens vägnar på det här stadiet föregripa behandlingen i invandrarverket.

Per Ahlmark, arbetsmarknadsminister

- Vi kommer inte att skicka tillbaka någon till Turkiet, som riskerar fängelse där.

Göran Larsson, Invandrarverket

Kurdiska riksförbund

Det första mötet med syfte att bilda ett kurdiskt riksförbund ägde rum 1980 i ABF-huset i Stockholm. Nästan alla aktiva kurder var där. Det var som den kurdiska nationaldagen "Nevroz". Alla glömde sina tvister med andra och hälsade hjärtligt på varandra och hoppades på ett enande av alla kurder i Sverige.

I det första flygbladet där man förklarar varför man bildar ett riksförbund sägs: "...Det finns många kurder, som lever utomlands. Av dessa lever mellan 3 och 4 000 i Sverige. Som alla andra invandrargrupper har de också problem med språk, bostad, arbete och anpassning. De flesta av dessa kurder kommer från landsbygden och kan varken läsa eller skriva. Den största gruppen analfabeter finner man bland kurdiska kvinnor. De har de största problemen bland kurdiska invandrare. Dubbelarbete, isolering från svenskar, språksvårigheter, barntillsyn och den traditionella kvinnosynen ger kurdiska kvinnor extra börda. Samma svårigheter gäller barnen, som får djupa och skakande identitetsproblem. De kan inte identifiera sig enbart som kurder, svenskar, turkar, araber eller perser, utan de måste vara allt på en och samma gång. Denna verklighet ger barnen psykiska problem, som sätter mycket djupa spår i deras vidare utveckling.

Medvetna om dessa och många andra problem, har kurdiska föreningar kommit överens om att bilda ett kurdiskt riksförbund. Målsättningen är att bli ett språkrör för kurderna i Sverige. Ett språkrör som medvetet arbetar för de kurdiska invandrarernas demokratiska och sociala rättigheter. Riksförbundet har också målsättningen att informera om och skapa opinion för det kurdiska folkets demokratiska och nationella rättigheter. Genom aktiv kontakt med svenska myndigheter, partier och humanitära organisationer ville Kurdiska Riksförbundet skapa förståelse för det kurdiska folkets sak..."

"Svensk-Kurdiska kulturföreningen" i Sverige som sympatiserar med PKK (Kurdistans Arbetarparti) blev utanför Riksförbundet. De fick med sig några andra som redan stod utanför förbundet. Efter två år bildade dessa föreningar också ett riksförbund "Kurdistans Demokratiska Riksförbund i Sverige".

I deras pressmeddelande sägs följande: "...Det existerande riksförbundet hade som villkor att utestänga de andra föreningarna från organisationen. Detta riksförbund kallar sig "Kurdiska Riksförbundet". Men dess ställningstagande gentemot de andra kurdiska föreningarna visar väl att det inte är demokratiskt. Detta var bekant för oss. Istället för att bilda ett separat förbund arbetade vi för att förenas med dem, muntligen och skriftligen. Hittills har vi inte fått något positivt svar från dem. Detta bevisar att riksförbundet inte representerar de kurdiska invandrarna såsom det påstås... om man bildar ett riksförbund och påstår att man representerar folket, då ska man

försöka lösa problemen och även försöka bli större genom att ansluta nya föreningar...

...sammanfattningsvis har man inte kunnat lösa det kurdiska folkets brådskande problem att bli enade ...

...vi är medvetna om behovet av ett demokratiskt förbund för att göra oss hörda. Därför har vi beslutat att bilda ett nytt riksförbund...".

Kurdiska Riksförbundet ger ut tidskriften "Berbang" som är den första kurdiska tidskriften i Sverige på enbart kurdiska. Tidskriften blev inom kort mycket populär bland alla kurder i Europa. Den innehåller artiklar om det kurdiska språket, litteratur, kultur och händelser i Kurdistan och kommer ut regelbundet.

Kurdistan Demokratiska Riksförbundet i Sverige ger ut en tidskrift som heter "Berxadan".

De kurdiska studenternas situation

En förhållandevis stor andel av kurderna i Sverige studerar vid universitet och högskolor. De kurdiska studenterna, kommer huvudsakligen från ett i alla avseenden underutvecklat lands underutvecklade region.

De flesta kommer från landsbygden, och är barn till bönder, eller från småstäder. De har ofta fått en dålig gymnasleutbildning i sitt hemland och assimilationspolitiken har satt djupa spår främst på deras språkliga utveckling.

Många av studenterna har problem, som de i viss utsträckning delar med andra utländska studeranden. Väntetiden till de svenska språkkurserna på universitetet är lång, en stor del av kurslitteraturen är på engelska vilket försvårar studierna eftersom förkunskaperna ofta är dåliga. Bristen i gymnasiestudierna begränsar möjligheterna att välja studieinriktning, vilket försämrar studiemotivationen.

Ofta blir studenterna pressade av sina fattiga familjer till att de skall skicka hem pengar, men eftersom studiemedlen är så små att man knappt klarar sig själv, så kan man aldrig hjälpa familjen. Man får dåligt samvete, när arbetarna kan skicka hem hjälp, medan man själv inte kan göra något.

När studenterna ofta väljer teoretiska ämnen, kan många inte få arbete efter sina studier, eftersom den typ av arbeten som studierna syftar till ofta är svåra att få för utlänningar. Detta påverkar naturligtvis också studiemotivationen.

Inriktningen på de åtgärder man borde vidta och vilka som borde ta ansvaret för dessa, beror till stor del på studenternas motiv för sina studier. Skall de t ex stanna i Sverige eller skall de återvända till Kurdistan?

- o Om studenterna skall stanna i Sverige skall naturligtvis de svenska myndigheterna ta huvudansvaret. Dessa måste ge ordentlig studievägledning och motivering så att studenterna läser lämpliga ämnen för sig själva, för den kurdiska minoriteten i Sverige och för de svenska myndigheterna. Exempel på typer av högutbildad personal som behövs i Sverige för att tillgodose den kurdiska minoriteten här är utbildade lärare, kuratorer, socialarbetare, psykologer, läkare, sjuksköterskor, förskolelärare etc.
- o Om studenterna skall återvända till Kurdistan skall de kurdiska moderorganisationerna motivera dem till att studera de ämnen som är viktiga för det kurdiska folket.

Motivationen måste naturligtvis ske via studentorganisationen i Sverige och eventuellt genom att man försöker få stöd av svenska myndigheter så att ett visst antal kurdiska studenter ges möjlighet att utbilda sig till lämpliga yrken.

En händelse som påverkat kurdernas syn på svenska myndigheter

Den 5 februari 1979 anhöll SÄPO kriminalkommissarien Hans Melin för olovlig underrättelseverksamhet. Denne hade lämnat ut uppgifter om flyktingar, som sökt politisk asyl i Sverige, till Irak. De flesta flyktingarna var kurder.

Denna "spionaffär" skakade de kurdiska flyktingarnas förtroende för de svenska myndigheternas trovärdighet. Eftersom Irak och Turkiet sex månader före avslöjandet hade tecknat ett avtal om att de skulle kämpa tillsammans inom och utom sina territoriella gränser mot varje kurdisk aktivitet, så blev de kurdiska flyktingarna misstänksamma om att affären inte bara gällde Irak utan även Turkiet. Det bildades en arbetsgrupp för kurdiska flyktingar i Sverige.

Arbetsgruppen krävde:

- o Att svenska myndigheter skyndsamt utreder vilka personer informationen lämnas om och vilka länder (t ex Turkiet) informationen har vidarebefordrats till.
- o Att de som är berörda av olovlig underrättelseverksamhet underrättas för att kunna skydda sig själva och sina familjer.
- o Att ingen verkställighet av utvisning sker, där risk finns att vederbörande är berörd, i avvaktan på utredningens resultat.
- o Att uppehållstillstånd ges snarast åt dem som skadats av verksamheten: deras säkerhet måste garanteras, även deras utsatta familjer måste hjälpas.
- o Att Sverige ska reparera och återupprätta flyktingarnas trygghet.
- o Att Sverige bör ha större förståelse för och solidaritet med det kurdiska folkets svårigheter och kamp och inte falla offer för den irakiska ambassadens oförsämlda utpressning mot den svenska regeringen.

Kurdiskt bokkafé

Det kurdiska bokkaféet startades i början av 1980 av Svensk-kurdiska Kulturföreningen som själv grundades 1977. Bokkaféet finns i Stockholm på David Bagares gata 12 n b.

Bokkaféets mål är att sprida information om kurdernas politiska och sociala förhållanden, deras kultur och samtidigt att skaffa en samlingsplats åt kurderna för att träffas och behålla sin samhörighet.

På bokkaféet har man försökt samla kurdiska och svenska tidningar och samtidigt skaffa utländska böcker, tidningar och broschyrer, som tar upp och beskriver kurderna och de kurdiska problemen.

Kurdiska musikkassetter med patriotiska sånger säljs också.

De som går dit är i 20-30-årsåldern. Det finns en del som kommer nästan varje dag och en del som kommer då och då. Det beror mest på vilken politisk åsikt de har. Bland svenskarna är de flesta som kommer kurdvänner.

Bokkaféet har en buffé där man serverar kaffe eller te, men också varm mat.

Kurdiska dansgrupper i Sverige

En del kurdiska föreningar i Sverige har sin egen dansgrupp. Dessa dansgrupper fungerar i princip på samma sätt. De uppträder, när föreningarna firar de kurdiska traditionella festerna, när föreningarna har informationsmöten för icke-kurder, eller när föreningarna har politiska möten. Dansgrupperna uppträder också när andra invandrarföreningar har fester. Jag har valt att beskriva dansgruppen Govend, som typisk för de kurdiska dansgrupperna i Sverige.

Govend bildades 1979 med hjälp av vissa svenskar och kurder, som var aktiva i svensk-kurdiska kultur- och solidaritetsföreningen.

Gruppen består av 12 personer (6 flickor och 6 pojkar). De började med danser från Diyarbekir-området. 1981 började de också med danser från Biflis-området. Syftet med bildandet av gruppen var framför allt att introducera kurdiska danser för den svenska allmänheten. De uppträder på olika kurdiska aftnar eller på andra kulturaktiviteter i Sverige.

Vissa turkiska grupper dansar kurdiska folkdanser i olika sammanhang och introducerar då danserna som antingen turkiska eller som danser från östra Turkiet. Detta faktum har skapat vissa motsättningar mellan olika grupper. Gruppen Govend har av dessa anledningar också som sin uppgift att introducera kurdiska danser i sina rätta sammanhang. Musiken till danserna framförs på två traditionella kurdiska instrument, bestående av en stor trumma, kallad "Dol" samt ett högljudande blåsinstrument kallat "Zurna". Den höga volymen krävs då fester och bröllop firas utomhus, ofta med hela byar som festdeltagare och med ibland hundratals män och kvinnor som dansar tillsammans. Musiken som hörs från by till by talar om att det är fest och lokar människor från byar att delta.

De danser som som uppträdes kommer från två områden i Kurdistan, Diarbekir och Bitlis. Ett särdrag är att alla danser från Diarbekir alltid börjar med vänster fot till skillnad från Bitlis där man alltid börjar med höger fot. Diarbekir ligger nära Syrien. Danserna och dräkterna i detta område kan sägas vara de mest karakteristiska för norra Kurdistan. Bitlis är ett område nära irakiska Kurdistan. Dräkterna har en viss karaktär från södra Kurdistan. Liksom de svenska landsdräkterna är de kurdiska folkdräkterna lite olika, beroende på vilket område eller stam de kommer ifrån, samt klimatet där.

En kurdisk trubadur i Sverige berättar om sig själv

Jag är född i Syrien, i Kamechli, 1945. Mina föräldrar hade landsförvisats dit från Turkiet. Orsak till förvisningen var min fars och farfars uppror mot Turkiets överhöghet och dess förtryck av kurder och syrianer-assyrier.

Min farfar hette Aliké Batté och hans vän och största medhjälpare var syrianen Sheminé Henné Heyd. Det finns långa sånger om dessa båda och en del finns t o m inspelade på skivor. Om dessa uppror står även skrivet i den turkiska skolans historieböcker.

Vi flyttade tillbaka till Turkiet när jag var fem år, alltså 1950, tack vare en allmän amnesti. Vi bodde hela tiden vid gränsen mellan Turkiet, Irak och Syrien, ty vi landsförvisades ytterligare två gånger, men kom tillbaka. De flesta av mina släktingar fick inte flytta tillbaka till Turkiet, utan de blev kvar i Syrien.

Mitt intresse för musiken kom helt naturligt. Min far sjöng och spelade väldigt bra. Min mor var duktig på att sjunga och hon sjöng ofta om vårt lidande. Hon hittade lätt på texter, som handlade om de dystra tillfällena som de hade varit med om. Vi barn greps starkt av dessa dystra sånger.

Vi, alla barnen, har ärvt de här egenskaperna av mor och far. Vi sjunger alla mycket bra och är musikaliska.

Som den ende av syskonen fick jag senare musikalisk utbildning, när jag gick i gymnasieskolan. Trots det blev jag starkt inspirerad av de gamla trubadurerna "dengbej" och av klassisk kurdisk musik. Jag sjöng och sjunger fortfarande gärna klassiska sånger, som är historiska dokument i långa stycken. Ibland med lyckligt slut och ibland om förlorade viktiga händelser. Ja, ofta även om älskande ungdomar.

Fram till 1969 var det enbart i de kurdiska områdena som man kunde höra kurdisk musik. Ofta kom det order om förbud att ens lyssna på kurdisk musik i hemmen. 1969 bildade vi kurdiska studenter i de större städerna (Istanbul och Ankara) en större organisation för kurder från alla kurdiska städer och på universitetsgrenar. Denna organisation brukade ofta ordna sammankomster och aftnar, där man också visade sina folklöregrupper med musik och dans.

När vi förstod att myndigheterna hade svårt att hindra oss, började vi även fråga på olika studentcentra om möjligheterna att spela kurdisk musik och vi fick det, trots sabotage från säkerhetstjänstens sida. Jag var den förste av alla kurdiska trubadurer i den Turkiska republikens historia, som erbjöds att sjunga på kurdiska vid ett uppträdande för turkiska trubadurer i maj 1970. Detta skulle

bli den sista gången jag fick sjunga i Turkiet. Detta och alla mina andra politiska aktiviteter blev då orsaken till att jag blev förföljd och eftersökt av polis och militären och så flydde jag utomlands.

Här i Sverige har jag trots svårigheter fortsatt med musiken vid sidan av andra politiska aktiviteter. Från 1971 har jag fortsatt här som i Turkiet med att spela och sjunga på kurdiska aftnar och med att gå runt och kolla möjligheterna att spela för svenskar och andra invandrargrupper.

Jag har då och då spelat i Sveriges Radio och även spelat i flera olika europeiska länder som Norge, Västtyskland, England, Finland och Tjeckoslovakien.

Jag har kunnat samla ihop några duktiga musiker och sångare. Jag har bildat en grupp som sysslar med att samla och främja kurdisk musik. Det är svårt att så här långt från källan (det kurdiska folket) kunna åstadkomma mycket, men den största svårigheten är ekonomin.

Vi brottas med problemen och skall fortsätta kämpa, ty det är ju en viktig del av kampen.

Kurdiska författare och poeter i Sverige

Författarens och poetens roll är central i ett samhälle, det är han som förmedlar kunskap och upplevelser. Detta blir speciellt viktigt, när det gäller en immigrant-minoritet. Författaren kan beskriva minoritetens hemland för befolkningen i majoritetssamhället och han kan också utmåla de känslor minoriteten har inför det nya landet som man flyttar till.

I Sverige finns det idag förhållandevis många kurdiska författare och poeter om man jämför det övriga Västeuropa. Orsaken till att så många sökt sig hit kan vara Sveriges goda rykte i tredje världen för sina ställningstagande i t ex FN.

Cigerxwin

Den kurdiske författaren kom till Sverige i början av 1980 och är en av kurdernas största nu levande poet. Hans namn kan översättas till 'Det blödande hjärtat'. Efter år fyllda av kamp och lidande tvingades han, 77 år gammal, i landsflykt.

Cigerxwins ursprungliga namn är Shekhmoos. Han föddes 1903 i byn Sessari (Hessankeif) nära Mardin, i en fattig bondfamilj i turkiska Kurdistan. Under första världskriget lämnade den elvaårige pojken sin födelseby, tillsammans med många kurdiska familjer, för att bosätta sig i södra Kurdistan. Trots ändlösa vandringar och fattigdom blev tanken på en utbildning ett mål för den framtida poeten.

Efter att ha studerat den islamiska läran blev Cigerxwins en muslimsk präst. Under sina resor i de kurdiska byarna, där han predikade Islams läror, blev han vittne till prästernas våldshandlingar, bedrägerier och deras förräderi mot det kurdiska folket. Han ändrade sig då från att ha varit en tillgiven anhängare av den islamska läran till att bli en bitter fiende till religionen.

Avslöjandet av de kurdiska prästernas svek och kampen emot dem har fått en framskjutande plats i hans skapande strävanden som poet. I sådana poem som "Kyss inte sheikens (prästens) hand", "Folkets fiender", "Mina Begs (herrar), ge upp kryperiet", "Att besöka Turkiska konsulatet är ett brott mina Begs (herrar)" m fl förklarar poesin med stor konstnärlighet, de stela, kalla ansiktena hos sheikerna och de korrumpade kurdiska feodalherrarna, som inte bara exploaterar arbetarna, och deras sociala rättigheter, utan också förrått det kurdiska folkets nationella intressen, genom att samarbeta med utländska dominerande stater. Cigerxwins vandringar i Kurdistan under ungdomsåren och den nationella befrielsekampen som genomströmmade hela Kurdistan påverkade märkbart hans åsikter och hans poesi.

Ett av de viktigaste dragen i Cigerxwins arbeten är det faktum att han med revolutionär glöd genast svarar mot varje större politisk händelse. Han beskådar det från sitt håll och med sitt poetiska samvete. På detta sätt har iderna om Kurdistans befrielsekamp blivit riktigt återspeglad och poetiskt återgivet i Cigerxwins poesi.

Huvudtemat i Cigerxwins poetiska skrivande är Moderslandet. Han besjunger skönheten i landet Kurdistan, som avbildas i hans arbeten som en bro vars skönhet trotsar all beskrivning. Det var för denna skönhets skull som många unga människor offrade sina liv. ("Faderlandets nederlag", "O, Faderland", "Moder Land", "Smärtan är intensiv", "kurdernas Kurdistan", "Faderlandets försvarare" etc). Cigerzwins pekar med stor sorg på det faktum att kurderna i över tvåhundra år varit utestängda från möjligheterna att glädjas åt skönheten i sitt eget land.

»Hur länge till ...»

"Denna sorts broderlighet, om den alltid är sådan,
behöver vi inte om vårt betsel är fastbundet
vid Åsnesadeln
de vill förbli herrar och agas,
vi ska vara de svaga och usla.
De är fiendernas hantlangare,
vi ska vara deras.
He, arbetare och bönder, nog nu,
tiden är kommen, res er.

Hur länge till ska vi vara arbetare
åt herrar och agas.
Hur länge till ska vi vara benen
under hundarnas tassar.
Hur länge till ska vi vara slavar,
vanärade och drängar,
fångar hos sådana som Bayar¹ och Said.
Hur länge till ska vi vara fästningar
och bommar vid gränserna.
Hur länge till ska vi visa oss mäktiga och
hjältediga enbart för varann.
He, arbetare och bönder, nog nu,
tiden är kommen, res er."

(Dikt av Cigerxwin)

Det svenska författarförbundet har visat sig generöst mot de kurdiska författarna och gett dessa mycket hjälp och stöd. Den information förbundet fått av de kurdiska författarna har också lett till att förbundet protesterat hos den turkiska regeringen mot dessa förbud av det kurdiska språket och kulturen.

Solidariteten med kurderna

Den kurdiska frågan har aldrig blivit lika aktuell i Sverige som Vietnam-kriget. Kring Vietnam skapades i Sverige en massrörelse, men den kurdiska frågan och kriget i Kurdistan blev aldrig mer än ett intresse för en del spridda intellektuella och andra svenskar som fått kontakt med problemen genom kurdiska vänner i Sverige. De få som varit aktiva har emellertid satsat mycket i solidaritetskampen

Bayar var president i Turkiet, 1950-60.
Said var statsminister i Irak på 1950-talet.

med kurderna. Det har i Sverige bara bildats två solidaritetsorganisationer med det kurdiska folket. Den ena var Svensk-kurd-kommittén och den andra är den nuvarande Svensk-kurdiska solidaritetskommittén.

Svensk-kurd-kommittén

Muhammed Amin var ottomansk officer och kämpade tillsammans med Atatürk i Troblus-parp (Nordafrika). Trots att han kämpade i den ottomanska armén var han också en kurdisk nationalist och prins.

Efter första världskriget stannade han i Kairo. Han var fortfarande ung, när han träffade en ung svenska, som hette Märta Hansson. De blev kära i varandra.....

1965 när kriget med kurderna i Irak var intensivt tog Muhammed Amins fru Märta initiativet till att bilda Svensk-kurdkommittén tillsammans med Dr Selahatin Rasgeldi, O Tanberg (den svenska vetenskapliga akademins utlandssekreterare) och Jan O Nordlander från Utrikespolitiska institutet.

I sitt första meddelande förklarade Svensk-kurdkommittén sitt bildande med följande motiv:

"att Svenska Kurdkommittén bildats för att hjälpa den kurdiska civilbefolkningen med humanitära medel. Svenska Kurdkommittén är politiskt neutral och arbetar i enlighet med FN:s Allmänna Förklaring om de mänskliga rättigheterna. Bakom kommittén står en rad organisationer bl a SUL, Sveriges Ungdomsorganisationers landsråd som representerar 1,4 miljoner ungdomar.

Kommittén har begärt att FN och Internationella Röda Korset i första hand skall sända observatörer till det krigshärjade området för att därigenom själva erhålla de uppgifter som behövs för objektiv bedömning av läget.

Kommittén har efter att ha insamlat objektiv information, kommit till den bestämda uppfattningen att utplåning genom folkmord så som det definieras i FN stadgan föreligger i norra Irak."

Då kommittén ansåg att den icke kunde avbryta sitt arbete efter dessa båda framställningar beslöt de att själva sända en observatör oberoende av FN:s och Internationella Röda Korsets beslut. Observatören skulle sändas till norra Irak med uppgift att göra en objektiv studie av den kurdiska civilbefolkningens aktuella situation samt undersöka sanningshalten i påstådd tortyr som skulle ha bedrivits gentemot tillfångatagna kurder. Slutligen skulle förslag

framställas till kommittén om hur humanitär hjälp till området snabbt kunde realiseras. Man beslöt sända den svenska medicine doktorn S Rasgeldi till området för att därigenom erhålla nödvändiga förstahandsupplysningar.

Efter att ha tagit del av Dr S Rasgeldis rapport ansåg Svenska kurdkommitténs styrelse att dess innehåll är av stort intresse för den svenska allmänheten som tidigare ställt sig positiv till kommitténs arbete.

Därför vände sig styrelsen till stiftelsen Natur och Kultur då dess uppgift är att bl a utge publikationer med syfte att "motverka totalitära idéer och statsskick samt främja politisk och ekonomisk frihet". Dr Rasgeldis rapport utgavs i bokform av Natur och Kultur (1967) med titeln "Det glömda kriget - Rapport från Irakiska Kurdistan". Boken är en utmärkt beskrivning av civilbefolkningens svåra situation och innehåller många bra bilder. Svensk-kurdkommittén skickade två gånger läkemedel till irakiska Kurdistan för ett värde av c:a 3-4 miljoner kronor. Man hade svårigheter att få fram läkemedlen till Kurdistan. Till sist lämnade Sovjetunionen tillstånd och medicinen nådde på så sätt fram via Azerkajanska S S R och Iran.

Kommittén inbjöd också den kurdiska revolutionens representant Ismet Sheriff Vanli till Sverige 1967. Han var då Barzanis representant utomlands.

Kurdiska solidaritets-kommittén

Kurdiska solidaritetskommittén i Sverige - KSK, presenterar sig som en partipolitiskt obunden organisation, som har till uppgift att sprida information om det förtryck som kurderna utsätts för i Turkiet, Iran, Irak och Syrien. De som startat kommittén vill genom sin verksamhet stärka vänskapen mellan de svenska och kurdiska folken.

Föreningen står på antimperialistisk grund och fördömer de krafter som medverkat till att kurderna idag saknar politiska, kulturella och mänskliga rättigheter i de länder de bor i. Kommittén bildades i november 1979 och endast något tiotal entusiastiska aktiva är engagerade i arbetet.

Enligt dem finns det två viktiga orsaker till att de som bildat KSK beslutat att aktivt arbeta för kurdernas rättigheter och informera om den kurdiska frågan.

"Det ena skälet är att vi alla på olika sätt kommit i kontakt med kurder och Kurdistan. Flera av oss har rest runt i de kurdiska delarna av Turkiet, Irak, Iran och Syrien. Upplevelserna därifrån sitter evigt kvar i minnet.

Gästfriheten och värmen från våra kurdiska värdar, naturupplevelsorna samt den bittra eftersmak som åsynen av förtryck och fattigdom gav, gör det svårt att väl hemkomna till Sverige låta bli att göra något i gengäld. Vårt engagemang i KSK är en del av detta.

Det andra skälet är den faktiska verkligheten som kurderna lever i och som vi kommer att beskriva i några artiklar".

Kommittén ger ut "Information om Kurdistan"-bulletin och i bulletinen försökte man beskriva kurdernas situation i olika delar av Kurdistan med hjälp av olika bildillustrationer. Föreningen har också gett ut ett bildband.

Institut kurde de Paris

ORDFÖRKLARINGAR

A

ARABER:

Ursprungligen beduinstammar på arabiska halvön, idag en nationell grupp på 150 miljoner människor från Marocko till Irak, viktigaste sammanhållande band är språket, arabiskan.

AL-BA`TH (PÅNYTT-FÖDELSE):

Arabiskt parti grundat 1944 av syrierna Mishel Aflaq och Salah ad-din al-Bitar, påverkat marxism, arabnationalism och tysk romantikidalism.

ASSIMILERA:

Sammansmälta, införliva.

ATABEG:

"fader-herre", i seljuksultanatet titel på provinsståthållare, oftast en slav. Blev på 1100-talet i stor utsträckning självständiga.

B

BEGLARBEGI:

"beyernas bey", titel på provinsståthållarna i det Safavidiska riket.

BERAT:

av den osmanske sultanen utfärdades skydds- och privilegiebrev som tilldelades osmanska undersåtar anställda vid europeiska konsulat och ambassader.

BEY (BEG):

"herre", turkisk titel, först på militära befälhavare, senare även på civila ämbetsmän.

BEYLERBEY:

titel på provinsståthållare i det osmanska riket, huvudsakligen med militära funktioner.

BNP:

totala värdet av produktionen av varor och tjänster inom ett land under ett år.

C

COMPRADOR:

beteckning på kinesiska mellanhänder i handeln med västerlänningar och kineser i fördragshamnarna.

D

DEFTERDAR:

"bokhållare", skattmästare i Osmanska riket. Defterdarerna för Anatolien och de europeiska delarna ingick i divanen, kronrådet.

DEHKAN:

"byherre", medelstora godsägare i den sassanidiska Iran; hade ofta hand om den lokala skatteuppbörden.

DEVSIRME:

"insamling", den tribut av gossar som den kristna bondebefolkningen på Balkan betalade till den osmanska sultanen och som blev dennes slavar.

DOKTRIN:

lärosats.

DRUSER:

religiös sekt som är mycket förtegen om sin religion, betraktas ibland som muslimsk sekt, ibland som fristående.

DYNASTI:

härskarrätt, följd av regenter från samma grupp.

E

EMIR:

prins.

ETNISK:

folkgruppsmässig beteckning.

EXPANSIONISTISK:

strävande till utvidgning.

EXPLOATERA:

utnyttja, utvinna.

F

FATWA, FETVA:

utlåtande i en rättslig fråga, utfärdat av juridiskt sakkunniga, låg ofta till grund för lagstiftning.

FN:

Förenta nationerna, världsorganisation bildad 1945, ersatte Nationernas förbund, NF, som fanns innan andra världskriget.

G

GHAZI:

i Mindre Asien beteckning på krigarskaror som i princip skulle föra "heligt krig" mot de kristna byzantinerna; livnärde sig i praktiken på plundringståg, ofta i förbund med den byzantinska gränsadeln.

H

HAN:

De stora, halvt självständiga feodala länen som uppstod fr o m 1300-talet.

HIJRA:

"utvandring", Muhammeds flykt från Mekka till Medina år 622. Utgångspunkt för den islamiska tideräkningen.

I

IL-KHAN:

"folkkhan", titel på de mongoliska khanerna över Ithran och Iraq (Il-khanatet); i senare tid beteckning på hövdingarna över de nomadiserande stammarna i Iran, Bakhtiyarer, Lurer, Turkmener etc.

IMAM:

"ledare", 1. den som leder bönen i mosken, 2. de av shiiterna erkända andliga överhuvudena, som i rätt nedstigande led härstammar från Ali och Muhammads dotter Fatima. Den största av de shiitiska sekterna (Ännu statsreligion i Iran) erkänner tolv sådana imamer.

IPERIALISM:

sedan 1870-talet beteckning på vissa allmänna tendenser i stormaktspolitiken, t ex förvärvande av kolonier, skyddsområden, intressesfärer och ekonomiska företrädesrättigheter.

INFLATION:

höjning av den allmänna prisnivån.

INTEGRERAT:

ingå som beståndsdel.

ISLAM:

en av de tre världsreligionerna som hävdar tron på gud, ursprung på arabiska halvön i början av 600-talet, ca 600 miljoner anhängare, muslimer kallas även islamiter, muselmaner (turkiska), mohammedaner (kolonial term efter den främste profeten).

ISRAELITER:

samma som hebreer, en grupp semitiska nomadstammar, de första att utveckla tron på en gud gemensam för alla.

J

JUDAR:

den allmänna benämningen på israeliterna efter den babyloniska fångenskapen och på utövare av judendomen.

K

KANUN:

av sultanen stiftad eller stadsfäst lag.

KAZI:

se QADI

KHAN:

turkisk-mongolisk härskar- och furstetitel.

KHARAJ, HARAC:

jordskatt som ursprungligen endast betalades av icke-muslimer (i Omayyadkalifatet), senare även muslimer.

KHUTBA:

speciell bön som läses i mosken på fredagen; som symbol för att en härskare var erkänd nämndes hans namn i khutba.

KIZILBASH:

"röd huvud", beteckning på de turkmenstammar som fört Safaviderna till makten i Iran; namnet kommer av en speciell röd mössa som bars av dessa turkmaner.

KONSTITUTION:

statsförfattning, grundlag.

KUL.PL. KULLAR:

"slav", i osmanska riket beteckning på sultanen slavar, ofta av europeisk härkomst, som på 1500- och början av 1600-talet hade ensamrätt till alla ämbeten.

M

MADRASA, MEDRESE:

skola, högskola i anslutning till en moske, främst för studier i teologi, men även filosofi, matematik, astronomi etc.

MAJLES, MAJLES-E SHURAYE MELLI:

Nationella Rådssamlingen, det iranska parlamentet.

MAMLUK:

"Ägd", vita slavar (turkar, tjerkeser). Mamlukerna utgjorde den härskande militärklassen i Egypten och ur deras krets valdes 1250-1512 även sultanen. Mamluksultaner fanns även i Indien.

MANIKEISM:

synkretistisk religion stiftad av persern Mani på 200-talet; sammansatt av iranska dualistisk religion, kristendom, gnosticism och buddhism; spreds med missionärer till stora delar av Centralasien och Medelhavsvärlden.

MAZDAISM:

Zarathustras religion, statsreligion i Sassanidriket.

MARONITER:

Kristen kyrka med lös anknytning till den romersk-katolska, finns i Syrien och Libanon.

MELLANÖSTERN:

Den i dag vanligaste benämningen på nordöstra Afrika och Sydvästra Asien, ungefär från Egypten till Iran och från Yemen till Kurdistan.

MILLET:

"nation", i Osmanska riket beteckning på de icke-islamiska religiösa grupperna, grekisk-ortodoxa, judar, armenier. Milletgrupperna hade långtgående självstyre och en egen juridiktion under sitt religiösa överhuvud (patriark, överrabin), som var ansvarig inför sultanen.

MONGOLER:

Leddes av Djugis Khan, deras erövringståg var enligt muslimer och kristna mycket brutala.

MUFTI:

Juridisk utbildad person med auktoritet att utfärda fatwa.

MULLA:

"präst" eller teologiskt utbildad person inom shia. Begreppet finns också bland sunniterna.

MUKTAR:

Byledare

MANDAT:

beteckning på de tyska och turkiska besittningar som underställdes segrarmakterna efter första världskriget. Formellt på uppdrag av Nationernas Förbund.

0

OPEC:

De oljeexporterande ländernas organisation.

OSMANER:

Turkisk stam, ursprungligen från Mongoliet, härskande i det ottomanska rikena 1300-1923.

OSMANI:

den turkiska dialekt som blev riksspråk i Osmanska riket; blev tidigt starkt uppblandat med arabiska, persiska och kurdiska; i de högre klassernas språk var endast ca 10 procent av ordförrådet ren turkiska.

ORIENTEN:

Österlandet, från Turkiet och nordöstra Afrika till östra Asien.

P

PADSHAH eller PADISHAH:

"konung, allhärskare", titel som användes både av den osmanska sultanen och Mogulkeysaren.

PALESTINA:

Landområdet inom de gränser som skapades under den britiska mandattiden.

PEHLEVI:

Medal persiska riksspråk i Sasanidiska riket. Skrevs med en från arameiska utvecklad, utomordentligt svårläst skrift. Den utmärks bl a av ett stort antal ideogram, d v s man skrev ett arameiskt ord men läste den persiska motsvarigheten.

Q

QADI, QUDAT:

Domare som dömer i mål som omfattas av den islamiska rätten, shari`a.

R

RAFFINERING:

Förädling av teknisk produkt, t ex framställning av slutprodukter ur råolja.

S

SANCAK:

"fana", mindre arméavdelning, även förvaltningsområde.

SANCAKBEY:

Befälhavare för mindre truppstyrka, blev även administratör över det geografiska område där de underlydande trupperna var bosatta.

SEGREGERING:

Aktivt avskiljande av vissa befolkningsgrupper.

SEMITER:

Stor folkgrupp med språklig släktskap med bl a babylonier, assyrier, kananer, israeler och araber, antas även ha gemensamt ursprung.

SEKULARISERAD:

Icke-religiös världslig idé att politik och religion skall skiljas.

SHARIA, SERIAT:

Den islamiska religiösa rätten som främst grundar sig på Koranen och sunna.

SEYHULISLAM:

Sheykh al-islam: överhuvud för alla ulema, kazi och mufti, högsta övervakare över den islamiska rättens tillämpning och över förvaltningen av vakt i Osmanska riket.

SHETKH:

"gammal man, äldste", titel på arabiska stamhövdingar, även hederstitel för religiösa ledare och lärda.

SHI`A:

"parti", ursprungligen det parti som grupperade sig kring Ali`s anspråk på kalifvärdigheten och anhängare av tanken att ledarskapet för muslimer med blodets rätt skulle gå i arv inom profetens familj. Utvecklades till en speciell religiös riktning i stark motsättning till sunniterna. Är statsreligion i Iran sedan 1500-talet.

SHIITER:

Anhängare av shi`a.

SULTAN:

"makt", från 1058 den högsta härskartiteln på islamiskt område.

SUNNA:

Den rättsligt normerande traditionen om hur profeten Muhammed handlade och yttrade sig i juridiska, moraliska och etniska frågor. Först fr o m 1700-talet började sunna kodifieras i en mängd olika samlingar och lades till grund för rättsskipningen. På grund av olika tolkningar uppstod fyra, som ortodoxa betraktade, lagskolor.

SUNNITER:

Anhängare av de fyra lagskolorna.

T

TANZIMAT:

"nyordning, reform", beteckning på reformperioden 1839-1876 i Osmanska riket.

TEOKRATI:

"gudvälde", religiöst motiverat statsskick, där de styrande härleder sina befogenheter från Gud.

U

ULEMA, sing. ALIM:

"lärda män", den grupp av teologiskt-juridiskt utbildade män som hade auktoritet att tolka Koranen och sunna.

UNDANTAGSLAG:

lag av tillfällig karaktär, används vid krissituationer, t ex naturkatastrofer eller krig, åsidosätter de vanliga lagarna.

V

VAKIL:

i det Safavidiska rikets riksföreståndare som uppehöll styran-
det under minderårig shah.

VEZIR:

ministerämbete, tillkom under de första abbasiderna och har
därefter förekommit i alla islamiska stater.

VILAYET:

provinserna i det Osmanska riket efter den administrativa
omdelningen 1864.

Y

YENI CERI:

"nya trupper", infanterikår tillkommen på 1400-talet i
Osmanska riket, bestod helt av sultanens slavar som togs
från den kristna bondebefolkningen på balkan.

Z

ZAKAT:

tionde, betalad av muslim; synonym med sadaga.

ZARATHUS`TRA:

Religionsstiftare (troligen på 1000-talet f kr), mazdaismens grundläggare.

Institut Kurde de Paris

VIKTIGA ÅRTAL FÖR KURDERNA

- 2000: I Kilskrivtexten omtalas landet "Kardaka". Zagros-området har den språkliga Indo-Europeringen börjat. Den Indo-Europeiska Hititernas invasion i Anatolien.
- 1746-1162: Den Kassiti-Kurdernas överhöghet i Babylon, "Kardunasch" blir första Kassiti-kungen i Babylon.
- 1600-1400: Den Mittanni-Kurderna dominerar norra Mesopotamien, Syrien och Armenien.
- ca 100: Mediska-Kurder och Perser utsprider i Zagrosområdet. Zarathustraprofeten föddes i nordöstra Kurdistan.
- 708: Diekos bygger det Mediska Riket.
- 678: Skyterna överfaller till Assyrien under deras kung Ichpakai.
- 653: Mediska Riket besegras av Skyterna.
- 628: Mederna befriar sig från Skyterna
- 612: Mederna erövrar Assyrien och Assyriska Riket försvinner från historien.
- 401: Xenophon (den grekiska generalen) gick tvärs över med de "Tiotusenden" den "Kardushi" bergen.
- 80: Armeniska kungen Tigranes besatte "Gorduenne" och början av den Romerska koloniseringen av västra Kurdistan.
- 300-617: Kriget mellan Ostrou (södra Turkiska Kurdistan) och Parthiska Riket.

- 637-1020: Den våldsamma islamiseringen av Kurdistan
- 700: Första skrivningen på kurdiska hittats i Irakiska Kurdistan - en dikt som beskriver arabernas grymhet mot kurder.
- 912: Hassanawi från stammen Barzakani grundade Kurdiska dynastin.
- 990-1096: Den kurdiska dynastin "Merwaniden" i Silvan.
- 1075: Sheikh Adi som föddes i Kermenshah (Iranska Kurdistan) grundade (?) "Jesidi"-sekten.
- 1169-1250: Den Ayyubiska-Kurdiska dynastin behärskar Norra Mesopotamien, Syrien, Palestina, Jemen och Egypten.
- 1245: Den mongoliska Hulaga Khan mördar den islamiska Kalifen av Bagdad och erövrar en stor del av Kurdistan.
- 1470: Den turkiska dynastin "De Vita Fåren" bedrev utrotningspolitik mot kurdiska dynastier.
- 1501: Shah Ismail grundade den Sittiska Safavidynastin.
- 1514: Slaget om Tschaldiran (i Kurdistan) mellan Ottomaner och Safaviden. Kurdiska stammarna samarbetade med Ottomanska Riket mot Iranska Shahen. Ottomanerna vann kriget. Kurdistans delning är ett faktum.
- 1596: Sheref Khan Bitlisi skrev "Sheref-Name" (Den kurdiska nationens historia).
- 1695: Ahmede Kani - den största kurdiska nationalele poeten skrev "Mem-u-Zin".
- 1758: Kerim Khan Zend grundade Kurdisk-Persisk dynastin.
- 1806: Revolt av Abdurrahman Pasha av Suleymanie.

- 1830-1847: De kurdiska revolterna i Rewanduz under kor Muhammed Pasha, Bedr-Khan av Bothan, Said Beg.
- 1847: Förintas det sista kurdiska furstedömet inom det Ottomanska Riket. Kort därefter drabbas furstedömet "Ardelan" i Persiska Riket av samma öde.
- 1880: 220 gamla kurdiska ledare samlas och väljer Ubeydullah till sin ledare. Ubeydullah revolterar mot Ottomanska och Persiska Rikena för att skapa ett fritt Kurdistan.
- 1891: Grundandet av den kurdiska "Hamidigh Regemente" som används av Ottomanska sultanen för att förinta armeniska folk och hindra kurdiska befrielseörelsen.
- 1900: Den legendariska kurdiska ledaren Mustafa Barzani föddes.
- 1908: Ung-Turkiska revolutionen i Ottomanska Riket. Milli-Kurderna under Ibrahim Pasha grundade kurdiska tidningar, klubbar och kommittéer.
- 1915: Den turkiska massakern över Armenien (1 1/2 miljon mördas). Bedir Khanernas försök att befria Bitlis.
- 1916: De Alierade Makternas (England, Frankrike, Italien....) hemliga överenskommelser om Turkiet, Armenien och Kurdistan. Början av deportationen av 700 000 kurder till västra Anatolien.
- I nov. 1918: Sheikh Mahmud blir kurdisk guvernör i Irak.
- 10 juli 1920: Sevrés-avtalet: Enligt detta avtal skulle en armenisk och en kurdisk stat bildas i östra Anatolien.
- 1921: "Katastrofen" 2 miljoner greker börjar lämna Turkiet.

- 1922-1931: Sheikh Mahmud grundade ett kurdiskt rike i södra Kurdistan. Kamp mot araber och engelsmän.
- 24 juni 1923: Fördraget i Lausanne. Sedan Mustafa Kemal förkastat fördraget i Sevres, talar man allmänt om minoritetsgruppers rättigheter.
- 14 febr 1925: Sheikh Said gör uppror i Diarbekir (Turkiska Kurdistan)
- 29 juli 1925: Sheikh Said och hans 52 vänner hängs efter sin revolt. Enbart i staden Kharput blir 4 000 människor kategoriskt hängda.
- 1927: Det kurdiska partiet "Hoybun" utropar en kurdisk revolt i Ararat Bergen.
- 1930: Uppror under Ihsan Nusi Pasha. Ny massaker. Styrelsen för den 3:e Internationalen i Zurich protesterar.
- 21 juni 1930: Simko (revolthjälte i Iranska Kurdistan) blir mördad när han var på väg att göra avtal med den Iranska regeringen.
- 1931: Uppror i Barzan med deltagande av Barzani.
- 5 maj 1932: Den turkiska regeringen antar "deportationslagen" och hundratusentals kurder deporteras från sina hembyar.
- 5 mars 1936: Början av Dersim-kurderernas försvar emot det turkiska anfallet.
- 1937: Uppror i Dersim (Turkiska Kurdistan) under Seyid Riza mot turkarnas avkurdiseringspolitik.
- 18 nov 1937: Seyid Riza hängs i Kurdistan.
- juni 1937: Fördrag i Saad Ahad mellan Turkiet, Iran, Irak och Afganistan under uppsikt av engelsmännen, som i första hand har som mål att bekämpa den kurdiska rörelsen.

- 1944: "Föreningen för kurdiskt återupprättande" bildas i Iranska Kurdistan. Ur denna förening uppstod den 15:e aug 1945 "Kurdistans Demokratiska Parti".
- 1943-45: Mustafa Barzani och hans bror Ahmed Barzani revolterar och kontrollerar nordöstra Irak (kurdiskt område).
- 13 jan 1946: Proklamering av den Kurdiska Republiken av Mahabad i Iranska Kurdistan.
- 16 aug 1946: Man grundar det Kurdiska Demokratiska Partiet i Irak.
- jan 1947: De persiska trupperna tar Mahabad i besittning. Avrättning av 21 kurdiska ledare. General Barzanis flykt till Sovjetunionen.
- 14 juli 1958: General Kassem störtade den pro-vestliga regimen i Irak. Barzani återvände från Sovjet som en nationalhjälte till Kurdistan.
- 1959: Massarrestering av 50 intellektuella kurder i turkiska Kurdistan. En av dessa avled i cellen. Denna händelse kallas "49:an".
- 11 sept 1961: Den kurdiska revolutionen i Irak startar under ledning av Mustafa Barzani.
- 8 febr 1963: Den 14:e Romadan statskuppen i Irak. Kasim störtas av Baath Partiet. Kurdkrigen börjas av nyregimen.
- som.- 1963: Mongoliska Folkrepubliken lägger till dagsordningen för ett plenum i FN, en motion som anklagar den irakiska regeringen för folkmord. USSR framlägger också en liknande motion i FN:s ekonomi-och socialråd.
- 1963: "Den internationella ligan för bevakande av de mänskliga rättigheterna" fördömer den irakiska regeringen.
- 1963: 23 intellektuella kurder arresteras och torteras svårt i turkiska Kurdistan.

- febr 1964: Den andra delen i Kurdkriget: Syriska trupper kämpar på de irakiska enheternas sida mot kurderna i Irak.
- 1965/66: Iraks inre kris; Svåra arménederlag mot kurder; krigströtthet av befolkning.
- 26 juni 1966: Ministerpresident Bazzaz framlägger ett 12-punktsprogram för lösning av konflikten mellan kurder och araber.
- sept 1968: Ytterligare stor offensiv mot kurder. Taktiken att "bränna marken".
- 1969: En förening "DDKO" (Revolutionära kulturorganisationen för Östra Turkiet) bildas av studenter från turkiska Kurdistan i syfte att kämpa för det kurdiska folkets nationella och demokratiska rättigheter.
- 11 mars 1970: Fredsfördraget i 15 punkter mellan Baathpartiet och Barzani. Kurdistan skulle få autonomi i Irak.
- 1970: För första gången erkänner ett parlamentariskt parti "Turkiska Arbetarpartiet" kurdernas existens i Turkiet.
- 1971: Arresteringen av kurdiska studenter, intellektuella, bönder och arbetare i Turkiet av militärjuntan.
"DDKO" förbjuds.
Den berömda turkiska sociologen Dr. Ismail Besikci lärare vid Ankara-universitetet, döms till 13 års fängelse och 3 års deportering för sin bok, som handlar om kurder.
Turkiska Arbetarpartiet förbjuds p g a sitt erkännande av det kurdiska folkets existens.
- jan 1972: 66 intellektuella fängslas i turkiska Kurdistan; döms till straff från 6 mån till 16 år, fräntas sina medborgerliga rättigheter.

- mars 1973:** Shahregimen i Iran mördar "Kadir Wirdy" medlem i Kurdistanska Demokratiska Partiets Centralkommitté i Iran. Med detta mord uppgår antalet mördade militanter under de senaste åren i Iranska Kurdistan till 109.
- 11 mars 1974:** Bagdadregeringen publicerar ensidigt lagen om "Autonomi För Kurdistan". Kurderna uppmanades att ta sina vapen.
- sommar/
höst 1974:** Irakiska arméns stora offensiv mot peshmerga ställningar.
Irakisk överlägsenhet.
Den kurdiska motoffensiven i vinter.
Hundratusentals hemlösa civila.
- juni/
juli 1974:** Turkiska armén (40 000 man) invaderar Cypern och Bülent Ecevit, som inte erkänner Turkiets egna minoriteter, försvarar den turkiska minoriteten på Cypern, som utgör 18 procent. Den turkiska armén ockuperar och koloniserar 40 procent av ön.
- 7 mars 1975:** Shah Reza Pehlevi av Persien och hans arkifiende Saddam Huseyin av Irak undertecknar ett försoningsfördrag i Algeriet under OPEC-konferens. Irakiska gränsen stängdes för kurderna.
Början av det kurdiska sammanbrottet.
- 1 april 1975:** Mustafa Barzani och sönerna Masoud och Idris går över Iranska gränsen tillsammans med 400 000 kurdiska flyktingar.
Det kurdiska högkvarteret övertogs av irakiska trupper. Barzani gav befälet om inställning av kampen, för att undvika folk-mord på civilbefolkning.
- maj-nov 1975:** Befolkningen i kurdiska provinserna Kerkük, Sinjar och Sheikhan har avtransporterats.
Deporteringsen av befolkningen i den "Autonoma områden" 300 000 kurder deporterades till södra Irak.
- hösten 1975:** Talabani grundade "Den Patriotiska Unionen av Kurdistan". "Kurdiska Demokratiska Partiet" tog sin verksamhet på nytt under ledning av Barzanis söner.

- 1 april 1976: "Spike-utskott" i USA:s representanthus har CIA's ansvar för kurdiska tragedin i Irak fastställt.
- 24 nov 1976: Vid jordbävningen i turkiska Kurdistan omkom 15 000. Den turkiska regeringen vägrade intresserade till området för hjälporganisationer.
- 11 jan 1979: Shah Reza Pehlevi lämnar Persien.
- 1 febr 1979: Khomeini återvänder tillbaka till Iran.
- febr 1979: Kurder tar över administrationen i iranska Kurdistanprovinsen.
- 18 aug 1979: Sammandrabbningen i Sanandaj, general mobilisering mot kurder.
- 3 sept 1979: Mahabad tömdes av kurderna. Kurderna uppställde uppställningen av 30 000 man partisanarmé.
- 12 sept 1980: Den tredje (1960-71-80) militärjuntan tog makten i Turkiet. Juntan avskaffade det folkvalda parlamentet, ogiltigförklarade grundlagen och deklarerade undantagstillstånd i hela landet. Militärjuntans första åtgärd blev att skicka en stor del av armén till Kurdistan.
- 22 sept 1980: Irakiska attackflygplan överträdde gränsen och nådde hjärtat av staden Teheran. Ett omfattande krig hade utbrutit mellan Irak och Iran. Irak ockuperade Khuzistan och brände oljan i staden Abadan.
- juni-juli 1982: Iran lyckades driva ut alla irakiska trupper från Iran. Bagdad blev villig att gå med på iranernas tidigare villkor för att få en uppgörelse. Men Iran avvisade den och gick till offensiv inne i Irak.
- febr 1983: Iranska trupper anfaller kurdiska byar och dödar civilbefolkningen.

KÄLLOR

- APPEAL Committee for the Defence of the
National -Democratic rights of Kurdish
People in Turkey.
P.O. 793. 1000-AT, Amsterdam - Holland
- BAHOZ Kurdistan och Kurdernas nationella
Befrielsekamp
Bahoz År 1973 Nr 05.
- BARTH Fredrik "Herdsman of Southwest Asia" in
Culturel an Social Anthopogy
The Macmillan Company, New York 1964.
- " "Främre Asien" i Världens Folk Del I
Bokförlaget Prisma, Stockholm 1968.
- BESIKCI Ismail Dogu Anadolunun Düzeni
E Yayinlari 1969 - Turkiet.
- BOIS Thomas The Kurds
Khayats - Beirut 1966.
- BOSWORTH C.E. The Islamic Dynasties
University Press, Edinburg 1967.
- BROCKWAY Fenner The Colonial Revolution
Hart - Davis, Mac Gibbon LTD, London 1973
- CHALIAND Gérard Le Kures et de Kurdistan
Francois Maspero, Paris 1978
- EAGLETON The Kurdish Republic of 1946
William Ir Oxford Univ. Press 1963.
- FUAD Kemal Kurdische Handschriften
Franz Steiner verlag GMBH ,Wiesbaden 1970.
- GHASSEMLOU Abdul Kurdistan and the Kurds
Rahman Collets - London 1965.
- GHIRSHMAN R. Iran
Penguin Books 1954.

- HALE William (ed) Aspech of Modern Turkey
Bowker Publishing Company L.
Epping - Essex 1976.
- HJANNO Jan Kurderna - ett splittret Folk
Munksgaard - 1972.
- HAUSEGO Jenny Tribal Rugs
Scorpion Publications L. London 1978.
- HOUSEPIAN Smyrna 1922
Marjorie Faber and Faber, London 1972
- JAFAR Majeed R. Under - Underdevelopment
Studies of the Social Policy
Association in Finland NO 24
Poinotrintoy - Helsinki 1976
- KINGSBURY Robert C. An Atlas of Middle East Affairs
and POUNDS Norman G. Methuen - co Ltd 1963.
- KUTSCHERA Chris Le mouvement National Kurde
Flammarion - Paris 1979.
- LOMBONN Rune Kurderna - Folket utan Land
Utrikespolitiska Institutet
Stockholm 1970.
- MENTESHASGVILI M.A. The Kurds and Kurdistan (Problem
of Social-economic Development)
in Georgian with English Summary.
Publishing House Sabchota
Sakartvelo, Tbilisi 1977
- MURAT Hidir Turkiye Sartlarinda Kurt Halkinin
Kurtulus Mucadelesi
Ronahi Yayinlari 1973.
- NIKITINE Basile Les Kurdes
Edition D'oujourd'hui Imprimerie
Nationale Librairie C. Klinck sieck
Paris 1956.
- PAINE Suzanne Exporting Workers - The Turkish case.
Cambridge Univ. Press 1974.

- ROTH Jurgen Aufstand im Wilden Kurdistan
Signal Verlag - Baden-Baden 1977.
- ROTH, Jurgen Geographie der underdruckten
ro - ro - sachbuch - Hamburg 1978.
- SAFRASTIAN Arshak Kurds and Kurdistan
The Harvill Press LTD. 1948.
- SCHWARZ Dawid (red) Identitet och Minoritet
Almqvist - Wiksell 1971 - Stockholm
- SVONNY Lars Samerna - ett folk i fyra länder.
Bokförlaget Prisma 1974.
- Sö:s Forsknings- och utvecklingsarbete
avseende Invandrare och språkliga
minoriteter.
Stockholm 1978.
- File on TURKEY Democratic Resistance of Turkey
August 1972
- VANLI Ismet Cheriff Survey of the Nationd Qetion of
Hevra publications 1972.
Turkish Kurdistan.
- WATSON - Houg Seton Notions and States
Westview Press, 1977, Colorado - USA
- WEEKS Richard (red) Muslim Peoples
Greenwood Press, 1978, London
- WELLS H.G. A. Short History of World
Penguin books 1922.
- WIDGREN Jonas Europa och Invandrarfrågan
Utrikespolitiska Institutet
Stockholm 1974.
- YAACOW Shiomoni -
EVYATER Levine Political Dictionary of the Middle
East in 20 th. Centuyr.
The Jerusalem Publishing Hause LTD.
Jerusalem 1972.

YETKIN Memo -
FREDING Ann-Marie

Kurdistan i Kamp för Frihet i
Solidaritet: Antifasistisk årsbok
1969 - 70 (BOC serien)

"
Kurdistan - Landet som inte är
i Kommentar 12 (1969):3

"
Kurderna
i Kommentar 12 (1969):5-6.

YETKIN Memo
Kurdistan - Landet som inte finns.
När Var Hur 1976, Forum 1975

Kurdistan - ett Land som inte finns
på Kartan.
Förr och Nu. Nr I. 1975.

Olika Utländska och Svenska Tidningar.

Kurdiska Organisationers Tidskrifter och Flygblad.

LITTERATUR PÅ SVENSKA

- BAKSI Mahmut Den kurdiska frågan i Turkiet.
Sthlm 1974. - 84 sid.- III.
- " - Ihsans Barn
Raben - Sjögren 1977.
- " - Zozan - En Kurdisk flicka.
Raben - Sjögren 1978.
- " - Hasan Aga
Raben - Sjögren 1979.
- " - Helin
Arbetarkultur 1983
- CLASON Elin -
BAKSI Mahmut Kurdistan - om förtryck och
befrielsekamp.
Arbetarkultur 1979. 263 sid.
- BJÖRKLUND, Ulf Från ofärd till välfärd
Stockholm 1980. 254 sid.
- FRÖDIN John Türkiska Armenien och Kurdistan
Geografiska Institutionen. Uppsala
Univ. 1948. 96 sid.
- KARABUDA Barbro Öster om Eufrat - i kurdernas land.
Sthlm 1960, 100 sid. - III.
- LOMBORN Rune Kurderna - folket utan land.
Sthlm. 1970, 31 sid.
(Världspolitikens dagsfrågor, 1970:5)
- RASTGELDI Selahattin Det glömda kriget - Rapport från det
TANDBERG Olof G. irakiska Kurdistan.
Utgiven av Svenska kurdkommittén.
Sthlm. 1967, 154 sid. - III.
- WALLSTRÖM Tord Bergen är våra enda vänner.
Sthlm. 1975, 152 sid. - III.

KAPITEL UR BÖCKER PÅ SVENSKA

- FREDING Anna Marie - Kurdistan i kamp för frihet.
YETKIN Memo I Solidaritet.
Antifacistisk årsbok 1969-70. Red av
Kjell E Johansson. Årg. 2 (1969-70).
Staffanstorp, 1969. (BOC-serien)
sid. 85-103.
- GUILLOU Jan - Irak - Det nya Arabien.
STAGH, Marina Norstedts - Sthlm. 1977.
- KUNG Andres - Kurdistan. Jordens förtryckta -
TANDBERG Olof G. etniska minoriteter i världen.
Sthlm 1970.
- YETKIN Memo Kurdistan - Landet som inte finns.
När Var Hur 1976.
Forum Sthlm. 1975.

TIDSKRIFTSARTIKLAR PÅ SVENSKA

- ANDERSON Celeb J. Befrielse eller Terror?
i Horizont.
- BAKSI, Mahmut Kuppen i Turkiet
CLASON, Elin i Kommentar, nr 2-3/1981.
- BAKSI, Mahmut En livslång kamp mot förtryckarna
CLASON, Elin i Kommentar, nr 7/1983.
- BARAN, B. Turkiet ett år efter kuppen
i Socialistisk debatt, nr 6/1983.
- ENGKVIST Olle Kurdistan. I Liberal debatt 22
(1970):4 sid. 27-34.
- KARLSON Sture Kurdernas självstängdighetskamp,
berättigad och utnyttjad.
Kommentar 5-6-75
- HESEL MARK Lars - Bilder från kriget i Kurdistan.
LUNDIN Göran Gerillan i Kurdistan: "Vi slåss för
vår självständighet".
I Aktuell fotografi 1975:3 sid. 49-55.

- LUNDIN Göran -
HESSELMARK Lars "Vi blev bombade av sovjetiska plan".
I Clarté 47 (1974):7-8, sid. 6-8.
- " Den väpnade kurdiska kampen gäller
också: Enigt, demokratisk Irak stärker
Tredje världens position.
I Clarté 48 (1975):1, sid. 4-6, 34.
- " Frontrapport från Kurdistan.
I Rapport från SIDA 6 (1975):1
sid. 6-13.
- NYBLOM Erik Kurdistan - Triumfkort eller Hjärns
spöke i Mellersta Östern?
Svenska Tidskrift-Årgång XLVI, 1959.
heft 4.
- SEGO Josef Kurdproblemet på nytt i blickpunkten.
I Utrikespolitiska institutets
artikeljänst. Grön serie nr 8.
Den 24 april 1974. 3 sid.
- STJÄRNBERG Peter Kurderna i Turkiet: "Så turkarna,
som nyligen slagits för sin frihet,
slog ned kurderna som sökte sin..."
I Liberal debatt 24 (1972):3
sid. 33-36.
- WINFRIDSSON Gudrun Även i Sverige förföljs kurder av
turkiska lagar.
Socialnytt 3:1980.
- YETKIN Memo - Kurdistan - landet som inte är.
FREDING Ann Marie I Kommentar 12 (1969):3 sid. 26-27.
- " Kurderna. Illustr av Per Andersson.
I Kommentar 12 (1969):5-6, sid. 37-42.
- YETKIN Memo Kurdistan - ett land som inte finns på
kartan
Förr och nu, nr I, 1975.

HÄFTEN PÅ SVENSKA

- AMNESTY INTER-
NATIONAL Kurdernas situation i Irak.
Amnesty International -
Svenska sektionen,
Oktober 1978, 9 sid. Illust.
- ANDERSSON,
Margareta En kurdisk grammatik.
LFI-nytt 1981/5. 10 sid.
- BAHOZ Kurdistan och kurdernas nationella
befrielsekamp.
Bahoz - år 1973, nr.05, 30 sid.
Illustr.
- BASKIN Hewal Det kurdiska folkets situation i
Turkiet.
Uppsala 19 sept 1977. 18 sid. Illustr.
- BERTHELSEN Christina Legendariska Dersim, en oberoende
provins i Kurdistan.
Oslo 4/5 1981. 32 sid.
- BILAL Görgü Osmanernas fall och 1908 år
Ung-Turk Rörelse.
Stockholms Univ. Statsvetenskapliga
Ins. 74 sid.
- BOZARSLAN Mehmet Rapport om den kurdiska invandrar-
gruppen i Sverige.
Uppsala 1981. 6 sid.
- BUKRIN Marianne Etnisk-Turk, turk eller kurd?
Göteborgs Univ. Socialantropolo-
giska Ins. 1980. 74 sid.
- CANTEKIN Ahmet Att vara en trippel minoritet.
Sthlm Univ. Pedagogiska Inst.
Uppsats för C.I. VT 1981. 60 sid.
- " Fyra invandrararbetares kunskaper om
sociala institutioner i Sverige.
Sthlms Univ. Pedagogiska Inst.
HT 1981. 22 sid.
- " Kurdiska familjers fritid i Rinkeby.
HT 1981. 17 sid.

- " Kurder - dömda till förtryck.
Sthlms Univ. Pedagogiska Inst.
HT 1980. 32 sid.
- " Turkiets inre koloni - Kurdistan.
Sthlms Univ. Ekonomisk-historia.
HT 1979. 26 sid.
- ENGSTRÖM Erik Kurderna i Irak.
Tematiskt studium i historia.
VT 1980. 19 sid.
- "5 Turkar + 5 Kurder = 10 Turkar"
Om kurdiska invandrare och kommunal
information. 44 sid. Illustr.
- GENCER, Kemal Turkiska enspråkiga klasser
TOGANTEKIN, Tilmaz Botkyrka 1981. 14 sid.
TOYER, Ergin
- GULJAS Miklos Kurderna och biblioteken
Lidingö stadsbibliotek, 24 sid.
- GÜZ Cumhur Det osmanska införlivandet av
Kurdistan.
Ekonomisk-historiska Ins.
Lund, HT 1979. 50 sid.
- HJELM Orvar Kurder
Statens Invandrarverk.
1982. 17 sid.
- JAMIL Handan - Svenska - Kurdiska = en jämförelse
LUNDBERG Britt Köping, febr 1979.
- KUUTMAN Alar Flyktingar i Uppsala
Uppsala kommun, Internationella
nämnden, 89 sid. Kurder sid. 38-62.
- LUNDSTRÖM Arne Kurderna i Irak. Det glömda kriget.
Sthlms Univ. VT 1971. 29 sid.

- MEMO Turkiska Kurdistan, ekonomiska- och sociala förändringar, 1923-1970. Sthlms Univ. Ekonomisk-historia. 75 sid.
- ODQVIST Pia Delningen av Ottomanska Kurdistan och kurdiska självständighetssträvanden 1918-1926. Sthlms Univ. Statsvetenskapliga Inst. 85 sid.
- SIRIN Dara Kurder i centrala Anatolien. maj 1981. Tvåbetygsuppsats, 71 sid.
- Svensk-kurdiska Arbetarföreningen Meddelande från Svensk-kurdiska Arbetarföreningen. Stockholm. 1977-01-20. 20 sid.
- UZUN, Mehmet De kurdiska familjerna i Botkyrka. 1981. 9 sid.
- ULKER, Aykut Det Turkiska invandrarnas folk-rörelse. Slutrapport från VIFA 1983. 72 sid.
- YETKIN Mustafa Kurderna och deras språk. Stockholms Univ. Institutionen för nordiska språk. Januari 1979, 28 sid.
- ZILAN, Reso Ferhengoka Swedi-Kurdi. Svensk-Kurdisk ordlista Skriptor AB. Stockholm 1981. 74 sid.
- Svensk-Kurdisk minilexikon. Skolöverstyrelsen. Stockholm 1983.

latinska	arabiska	ryska
A a	آ	А а
B b	ب	Б б
V v	و	В в
G g	ج	Г г
D d	د	Д д
Ê ê	ه	Е е
E' e'	هـ	Э э
J j	ي	Ж ж
Z z	ز	З з
Ī ī	يٰ	И и
Y y	ي	Й й
K k	ك	К к
K' k'	ك'	К' к'
L l	ل	Л л
M m	م	М м
N n	ن	Н н
O o	و	О о
U u	و	О о
P p	پ	П п
P' p'	پ'	П' п'
R r	ر	Р р
R̄ r̄	ر̄	Р' р'
S s	س	С с
T t	ت	Т т
T' t'	ت'	Т' т'
Ū ū	و	У у
F f	ف	Ф ф
X x	خ	Х х
H h	ح	h h
H' h'	ح'	h' h'
Ç ç	چ	Ч ч
C' c'	چ'	Ч' ч'
Š š	ش	Ш ш
Š' š'	ش'	Ш' ш'
I i	ي	Ь ь
Q q	ق	Q q
W w	و	W w

KURDISKA DYNASTIER

<u>ARTAL (dynastins längd)</u>	<u>NAMN</u>	<u>GRUNDARE</u>	<u>OMRÅDE</u>
916-1090 (166 år)	Musafarids Sallarids Kangarids	Muhammed b Musafir The lord of Tarom in Daylan	Daylam- Azerbajcan
927-1090 (163 år)	Ziyarids	Mardawij b. Ziyar	Tabaristan- Gurgan
932-1062 (130 år)	Buyids Buwayhidd	Tre bröder: a) Ali, nådde hela Fars Isfaham b) Hasan behär- skade Libal c) Ahmed behär- skade Kirman, Khuzistan År 945 nådde Ahmed Bagdad och regerade Abbasid- Khalifet i 110 år.	Persien- Iraq
951-1173 (136 år)	Shaddadids	Muhammed b. Shaddad	Arran, Östra Armenia
959-1095 (136 år)	Hassanway- hids	Hasanoya av Barzikani	Sanandaj, (Sineh) Kirmanshah, Hamadan
Tidigt 1000-tal- 1071 (ca 150 år)	Rawwadids	Muhammed b. Hsayn av Rawwadi	Azerbajjan

983-1085 (102 år)	The Marwanids	Badh	Diarbakir-Khilat och Malazgirt
991-1117 (126 år)	Annazids	Abu al. Fath Muhammed ibn Annoz	Hulvan, gränsen mellan Iran-Iraq
1008-1119 (111 år)	Kakuyids el. Kakwayhids	Ala-ad Dawla, Muhammed 6. Dushmanziyar	Central - västra Persien
1090-1273 (183 år)	The Ismailis eller Assasins	HasaniSahah	Alamut och Syrien
1169 - slutet på 1400- talet (293 år)	The Eyyuhids	Saladdin, Eyyuhi av Hadhham	Egypten, Syrien, Diarbakr, Yeman
1760-1795 (35 år)	Zend	Karim Zend	Persien

KURDISKA "HUKUMETER" OCH "BEYLIKER"

Kurdistan organiserades i 16 autonoma områden med stor självständighet, "Hukumeter". Andra delar av Kurdistan organiserades i 28 "Beylik" eller "Sancak", som motsvarar "Furstendömen".

Kurdiska "Hukumet"
(autonoma områden)

Ingår i provinsen

1	Hazra	Diyarbakir
2	Cizri	"
3	Egil	"
4	Tercil	"
5	Palu	"
6	Kih	"
7	Genc	"
8	Bitlis	Van
9	Hizan	"
10	Hakkari	"
11	Mahmudi	"
12	Ekrad	"
13	Mihriban	Sehrizon
14	Mihrivana	"
15	Imadiye	Bagdad
16	Osti	"

Följande "Beylik" eller "Sancak" (Furstendömen) fanns.

1	Sehrizor	15	Siirt
2	Meyafarkin	16	Esbayirt
3	Cebelihamrin	17	Capakcur
4	Harput	18	Avroman
5	Merkave	19	Cermik
6	Siverek	20	Sincar
7	Hezarmurt	21	Agakis
8	Adilcevaz	22	Kargar
9	Kesani	23	Ucek
10	Mus	24	Nilkartu
11	Ekratiberiberent	25	Siye
12	?	26	Harirdutlu
13	Kulp	27	Acur
14	Cemiskezek	28	Bekas

Tunnelgatan 14, 3 tr, 111 37 STOCKHOLM. Tel 08/11 23 42
består av följande föreningar:

1. Svensk-Kurdiska Arbetarföreningen
Box 4038
141 04 HUDDINGE
2. Kurdiska Demokratiska Kulturföreningen
Box 7031
172 07 SUNDBYBERG
3. Kurdistans Arbetar Kulturförening
Box 7031
163 07 SPÅNGA
4. Kurdiska Kulturföreningen
Box 4321
400 40 GÖTEBORG
5. KSSE
Box 8041
163 08 SPÅNGA
6. Kurdiska Demokratiska Kulturföreningen i Huddinge
Vårdshusvägen 38, 7 tr
145 50 NORSBORG
7. Yeketiya Karkeran Demokraten Kurdistan Li Swed
Tunnelgatan 14, 2 tr
113 37 STOCKHOLM
8. Kurdiska Progressiva Föreningen i Sverige
c/o A.H. Dakkakiri
Vidängsväg. 9/917
161 33 BROMMA
9. AKSA
c/o Hasan P
Sernanderväg. 16-234
752 62 UPPSALA
10. Komela Karkeren Demokraten Kurdistan Li Swed
 - a) c/o Keya Izol
Östgatan 37
116 25 STOCKHOLM
 - b) c/o Ali Giftgi
Forskarbacken 11-3111
104 05 STOCKHOLM
11. Kurdiska Föreningen i Nacka
Box 5032
131 05 NACKA
12. Komela Folklor
c/o Behzett Batti
Rinkebyvägen 65-105
163 74 SPÅNGA
13. Kurdistans Folkförbund
Box 8160
104 20 STOCKHOLM
14. Komela Jinen Kurdistan (KKF)
Box 7007
171 07 SOLNA
15. Kurdiska Föreningen i Botkyrka
16. Kurdiska Ungdoms Föreningen

KURDISTANS DEMOKRATISKA RIKSFÖRBUND

c/o Kurdiska Bokkafé
David Bagares gata 12 nb.
111 38 STOCKHOLM

1. Svensk-Kurdiska Kultur Föreningen
c/o Kurdiska Bokkafé
David Bagares gata 12 nb.
111 38 STOCKHOLM
2. Svensk-kurdisk Kultur Föreningen i Haninge
Box 54
137 01 VÄSTERHANINGE
3. Svensk-Kurdiska Solidaritet och Kulturföreningen
Box 1441
151 44 UPPSALA
4. Syriska Kurdistans Student Föreningen i Uppsala
5. Svensk-Kurdiska Demokratiska Förening
Serandervägen 10, Rum 632
752 62 UPPSALA
6. KSSE (Kurdiska Student Föreningen i Europa - Sverige

Institut kurde de Paris

Institut Kurde de Paris

Ytterligare exemplar kan mot en distributionsavgift på 15 kronor
erhållas från Socialstyrelsens distributionscentral, 106 30 Stockholm